

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΛΗΨΗ ΠΤΥΧΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΑΠΟ ΤΟ  
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ  
ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΑΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ.

**ΣΚΙΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ**  
**ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΣΤΗΝ**  
**ΕΛΛΑΔΑ. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ, ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ.**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ:**

ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:**

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΑΝΟΣ

ΠΑΤΡΑ, ΟΚΤΩΒΡΗΣ 2003



ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	4232
----------------------	------

Η επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας

Υπογραφή

Υπογραφή

υπογραφή

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες .....	3
Εισαγωγή .....	5
Κεφάλαιο πρώτο <u>ορισμοί</u> .....	6
1.α κοινωνική εργασία.....	6
1.β κοινωνικός λειτουργός.....	9
1.γ τομείς απασχόλησης .....	11
1.δ εργασιακές σχέσεις.....	13
1.ε επαγγελματική κατάσταση.....	14
Κεφάλαιο δεύτερο <u>εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα</u> .....	16
<u>2.α οι αρχαιότερες σχολές</u> .....	17
<u>2.β η κοινωνική εργασία στην τριτοβάθμια τεχνολογική εκπαίδευση</u> .....	20
<u>2.γ η κοινωνική εργασία στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση</u> .....	23
Κεφάλαιο τρίτο <u>συνδικαλιστική οργάνωση των κοινωνικών λειτουργών</u> .....	26
Κεφάλαιο τέταρτο <u>η ιστορία της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα</u> .....	30
4.α πρόλογος.....	31
4.β περίοδος (1922-1939) προπολεμική .....	33
4.γ περίοδος (1944-1955) πρώτη μεταπολεμική.....	36
4.δ περίοδος (1956-1966) ύστερη μεταπολεμική.....	38
4.ε περίοδος (1967-1974) δικτατορία.....	43
4.στ περίοδος (1975-1990) μεταπολιτευτική.....	46
4.ζ περίοδος (1990-2003) ευρωπαϊκή σύγκλιση.....	48
Κεφάλαιο πέμπτο <u>πλέγμα κοινωνικών υπηρεσιών και οι θέσεις των κοιμμάτων</u> .....	50
Κεφάλαιο έκτο <u>τομείς άσκησης της κοινωνικής εργασίας</u> .....	56
6.1 τομέας εκπαίδευσης .....	56

6.2 τομέας κοινωνικών υπηρεσιών στις ένοπλες δυνάμεις και τις υπηρεσίες του υπουργείου δημόσιας τάξης.....	64
6.3 τομέας υγείας.....	66
6.4 μη κυβερνητικές οργανώσεις, ιδρύματα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.....	75
6.5 τομέας τοπικής αυτοδιοίκησης .....	82
6.6 τομέας άσκησης ελεύθερου επαγγέλματος .....	92
Κεφάλαιο έβδομο συμπεράσματα και προβληματισμοί	96
<u>Παράρτημα</u> .....	105
α. πίνακες και διαγράμματα .....	105
β. συλλογικές συμβάσεις εργασίας .....	110
<u>βιβλιογραφία</u> .....	119

## Ευχαριστίες

Η πραγματοποίηση της συγκεκριμένης εργασίας δεν θα ήταν δυνατή χωρίς τη συμβολή του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος και ιδιαίτερα των συναδέλφων Περικλή Τζιάρα και Μαργέτας Λεοντάρη. Το μητρώο μελών του Συνδέσμου, πλούσια βιβλιογραφία και αρκετός χρόνος συνεργασίας αποτελούν ευγενική παραχώρηση του ΣΚΛΕ. Η ευγένεια, η προθυμία και η συνεργασία των συναδέλφων, μου απέδειξαν το ζωηρό ενδιαφέρον του ΣΚΛΕ για την προώθηση της έρευνας, της εκπαίδευσης και τελικά την αναβάθμιση στο χώρο της κοινωνικής εργασίας.

Η επιστημονική ομάδα του Κέντρου Μαρξιστικών Ερευνών, με τη διεισδυτικότητα σκέψης και τον οραματισμό που τη χαρακτηρίζει, με βοήθησε να δώσω επίκαιρο προσανατολισμό στην έρευνα μου.

Πολύ χρήσιμες και ουσιαστικές υπήρξαν οι παρεμβάσεις και προτάσεις του καθηγητή Θανάση Παπαδημητρίου, τις οποίες πάντα προσέφερε με μεγάλη προθυμία και καταπληκτική αίσθηση του χιούμορ. Επίσης ευχαριστώ την Ελεάννα Κατσαδωράκη για την Ιώβειο υπομονή και τη βοήθειά της όλο αυτό το διάστημα.

Την αρωγή που με ευγενική διάθεση προσέφεραν όλοι οι προηγούμενοι, δεν επέδειξε το υπουργείο υγείας και πρόνοιας καθώς και το τμήμα κοινωνικής διοίκησης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Το πρώτο, αγενώς αρνήθηκε να μου

παραχωρήσει στατιστικά στοιχεία που αφορούν τον κλάδο επικαλούμενοι γραφειοκρατικές δυσκολίες και το δεύτερο ουδέποτε αποκρίθηκε στις συστηματικές προσπάθειες μου για επικοινωνία. Επειδή όμως ουδέν κακόν αμιγές καλού οι προηγούμενες δυσκολίες όξυναν την ευρηματικότητά μου στην προσπάθεια εξασφάλισης των απαραίτητων στοιχείων και επίσης με μύησαν στην λεγόμενη «θρασύτητα του ερευνητή».

## Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία αποτελεί την αποκρυστάλλωση των προσωπικών μου προβληματισμών, όλα αυτά τα χρόνια των σπουδών, σχετικά με την αυτοαναιρούμενη φύση της κοινωνικής εργασίας. Από τη μια λοιπόν οι κοινωνικοί λειτουργοί με αυταπάρηση, υψηλό αίσθημα αλτρουισμού και προσωπικό πολλές φορές κόστος, βρίσκονται δίπλα στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, βιώνοντας εκ των έσω την πραγματική δυστυχία. Από την άλλη, ίσως και εν αγνοία τους, ενισχύουν το σύστημα που αναπαράγει τις αδικίες και την παθογένεια, προσφέροντας του απαραίτητο κοινωνικό άλλοθι. Το ρητορικό ερώτημα που προκύπτει λοιπόν είναι το εξής «τελικά ο κοινωνικός λειτουργός με ποια πλευρά συντάσσεται, αυτή των εκμεταλλευτών ή αυτή των εκμεταλλευόμενων;» Με το ερώτημα αυτό ασχολήθηκαν πολλοί αξιόλογοι θεωρητικοί στο χώρο της κοινωνικής εργασίας, που δημιούργησαν ριζοσπαστικά θεωρητικά ρεύματα και «επαναστατικές» πρακτικές εφαρμογές (critical, radical social work), που ελάχιστα έγιναν γνωστά στην Ελλάδα.

Η συγκεκριμένη μελέτη δεν φιλοδοξεί να δώσει απαντήσεις και λύσεις στα συγκεκριμένα θεμελιώδη ερωτήματα. Αποσκοπεί όμως να συντελέσει στη διαδικασία αυτοαντίληψης των κοινωνικών λειτουργών μέσα από τη σκιαγράφηση της σύγχρονης επαγγελματικής τους κατάστασης. Η καταγραφή της εξελικτικής πορείας εδραίωσης του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού δίνει από μόνη της σημαντικές αφορμές για μια κριτική και εποικοδομητική προσέγγιση της κοινωνικής εργασίας.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

### ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΝΝΟΙΩΝ.

#### *1.α Κοινωνική εργασία*

Η παρουσίαση ενός ορισμού του όρου «κοινωνική εργασία» αποτελεί για τον ερευνητή διαδικασία απροσδόκητα σύνθετη και πολύπλοκη. Όπως χαρακτηριστικά περιγράφει ο Μουζακίτης «το πρόβλημα του ορισμού της κοινωνικής εργασίας κατά τρόπο που να εμπεριέχει την ευρεία έκταση των ενεργειών με τις οποίες οι κοινωνικοί λειτουργοί εμπλέκονται έχει δεινοπαθήσει το επάγγελμα της κοινωνικής εργασίας εδώ και έναν αιώνα.»(Μουζακίτης:1998,σ.8) Η δυσκολία αυτή αποτελεί αντανάκλαση του ,κατά περιόδους πολύ έντονου, προβληματισμού σχετικά με την αυτοαντίληψη των κοινωνικών λειτουργών. Εδράζεται τόσο στο ευρύτατο φάσμα απασχόλησης των κοινωνικών λειτουργών όσο και στις διαμετρικά αντίθετες θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με το ρόλο και τη λειτουργία της κοινωνικής εργασίας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση των κομβικών και ουσιαστικότερων προσπαθειών για ορισμό της κοινωνικής εργασίας. Η Κοινωνική εργασία άρχισε να αποκρυσταλλώνεται ως συστηματική μέθοδος επαγγελματικής παρέμβασης από τη φιλανθρωπία στις αρχές του προηγούμενου αιώνα.

Πρώτη αποπειράθηκε να συνθέσει ορισμό για την κοινωνική εργασία η Mary Richmond το 1922, εστιάζοντας στην κατά περίπτωση κοινωνική εργασία (casework). Το 1929 στη Συνδιάσκεψη του Milford έγινε μια



πιο συστηματική προσπάθεια ορισμού της κοινωνικής εργασίας. Σταθμό στην ιστορική προσπάθεια για τη σύνθεση ορισμού κοινά αποδεκτού αποτελεί ο ορισμός που προέκυψε το 1950, έπειτα από Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. . Ο ορισμός αυτός έχει διπλή αξία γιατί αφενός αποτελεί, όπως προαναφέραμε τον πρώτο γενικό ορισμό της κοινωνικής εργασίας και αφετέρου για πρώτη φορά αναγνωρίζεται διεθνώς και επίσημα το επάγγελμα.

Το 1951 το πόρισμα "Hollis and Taylor" υιοθέτησε στην ουσία τον ορισμό του ΟΗΕ που είχε προκύψει κατά το προηγούμενο έτος.

Παράλληλα κατά τη δεκαετία του 1970 εμφανίστηκαν οι πρώτες ριζοσπαστικές θεωρίες για τη την Κοινωνική Εργασία επηρεασμένες από τα κινήματα της εποχής (βλ. Μάης του 68) και τα σοσιαλιστικά ιδεώδη. *Οι ριζοσπαστικές αυτές θεωρίες αναζωπυρώθηκαν κατά τη δεκαετία του 1990. Μερικοί από τους σημαντικότερους θεωρητικούς είναι οι Coates, Mckay, Mullaly, Freive (Rayne, στο Καλλινικάκη :2000, σ.384) απο την Λατινική Αμερική και Fook. Οι θεωρητικοί αυτοί αμφισβήτησαν έντονα τις παραδοσιακές λειτουργίες της κοινωνικής εργασίας και επομένως τους παραδεκτούς μέχρι τότε ορισμούς. Να θυμηθούμε ότι αντίστοιχα επιστημονικά ρεύματα-κινήματα έλαβαν χώρα και στις υπόλοιπες κοινωνικές επιστήμες με χαρακτηριστικότερο το αντιψυχιατρικό κίνημα.*

Το 1984 η IFSW<sup>1</sup> προσπάθησε να συντάξει έναν ορισμό για την κοινωνική εργασία που βελτίωσε πάλι το 1994.

Εντοπίζοντας τα κοινά στοιχεία σε όλους τους παραπάνω ορισμούς καταλήγουμε στα εξής:

- Η κοινωνική εργασία είναι διαδικασία επίλυσης προβλημάτων (ψυχοκοινωνικών).
- Τα προβλήματα αυτά είναι είτε ατομικά, είτε κοινωνικά, είτε προκύπτουν από αλληλεπίδραση αυτών.

- Η κοινωνική εργασία δεν ασκείται από ιδιώτες αλλά από επίσημους φορείς και υπηρεσίες.<sup>2</sup>
- Το ζητούμενο στη διαδικασία επίλυσης προβλημάτων είναι τόσο η αποκατάσταση της λειτουργικότητας των ατόμων, όσο και η κοινωνική αλλαγή.

Αυτοί είναι οι κεντρικοί άξονες που συναντάμε στους σημαντικότερους και ιστορικότερους ορισμούς. Να σημειώσουμε βέβαια πως τις διαδικασίες και τους στόχους που προαναφέραμε δεν τις εννοούν όλοι οι θεωρητικοί με τον ίδιο τρόπο (π.χ. η Richmond και η παραδοσιακή Αμερικανική θεωρητική προσέγγιση αντιλαμβάνεται την επίλυση των προβλημάτων και αποκατάσταση λειτουργικότητας ως προσαρμογή στα κοινωνικά δεδομένα. Αντίθετα οι «ριζοσπαστικοί» αντιλαμβάνονται ως διαδικασία επίλυσης την ανάδειξη των κοινωνικών ανισοτήτων και την κατάργηση του εκμεταλλευτικού συστήματος.

Ολοκληρώνοντας την περιγραφή της επιστημονικής ζύμωσης που απασχολεί επί δεκαετίες την κοινότητα των κοινωνικών λειτουργών παραθέτουμε τον ορισμό της IFSW που αποτελεί και το συμβιβαστικότερο προς τις διάφορες προσεγγίσεις:

*Η κοινωνική εργασία στον 21<sup>ο</sup> αιώνα είναι δυναμική και εξελικτική και επομένως κανένας ορισμός δεν μπορεί να χαρακτηριστεί πλήρης.*

*Η κοινωνική εργασία ως επάγγελμα προωθεί την κοινωνική αλλαγή, την επίλυση προβλημάτων στις ανθρώπινες σχέσεις και την ενίσχυση και αναβάθμιση της ευημερίας. Αξιοποιώντας θεωρίες της ανθρώπινης συμπεριφοράς και των κοινωνικών συστημάτων, η κοινωνική εργασία, παρεμβαίνει στα σημεία όπου οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον τους. Οι αρχές των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της*

<sup>1</sup> Παγκόσμια Ομοσπονδία Κοινωνικών Λειτουργών

<sup>2</sup> Όπως θα δούμε στη συνέχεια ενώ από πολλούς θεωρητικούς η άσκηση κοινωνικής εργασίας σε ιδιωτικό επίπεδο θεωρείται αντιεθνομολογική, εν τούτοις είναι θεσπισμένη και νομικά κατοχυρωμένη.

κοινωνικής δικαιοσύνης είναι θεμελιώδη για την κοινωνική εργασία.(ifsw στο [www.ifsw.org/definitions/english](http://www.ifsw.org/definitions/english))

**1.β Κοινωνικός λειτουργός** (ελεύθερη μετάφραση του αγγλικού όρου “social work”).

Εάν καταφέρει κανείς να δώσει ένα σαφή και περιεκτικό ορισμό της «κοινωνικής εργασίας» ως επιστήμης και επαγγέλματος τότε έχει κάνει το βασικό βήμα για την περαιτέρω απόδοση-διατύπωση του ορισμού της έννοιας «κοινωνικός λειτουργός». Αυτό ισχύει γιατί , με μια διάθεση απλουστευτική, μπορεί κανείς να πει πως ο κοινωνικός λειτουργός είναι ο ειδικά εκπαιδευμένος επαγγελματίας που ασκεί την κοινωνική εργασία, υλοποιώντας τους στόχους της, αξιοποιώντας την εξειδικευμένη και πειθαρχημένη μεθοδολογία της, τηρώντας τις βασικές αρχές και τη δεοντολογία που διέπει το επάγγελμα.

Η αναπαραγωγή των κοινωνικών λειτουργών ως ειδικών επαγγελματιών ξεκίνησε ουσιαστικά από το 1952 όπου η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ αποφάσισε ότι η κοινωνική εργασία ασκείται από ειδικά εκπαιδευμένους επαγγελματίες. Η υπογράμμιση της επαγγελματικής κατοχύρωσης των κοινωνικών λειτουργών έχει ιδιαίτερη σημασία αν αναλογιστεί κανείς την αρχική εθελοντική-φιλανθρωπική βάση των κινήσεων από τις οποίες προέκυψε. Παράλληλα η σύγχρονη πολιτική τάση για ενθάρρυνση του εθελοντισμού, της «ενεργοποίησης» της κοινωνίας των πολιτών κλπ, καθώς και η πολιτική σκοπιμότητα που υποκρύπτει δυνάμει μπορεί να οδηγήσει στην υπόσκαψη των επαγγελματικών θεμελίων της κοινωνικής εργασίας<sup>3</sup>. Ήδη ενθαρρύνεται η μερική απασχόληση αλλά και η υποαπασχόληση με το άλλοθι του εθελοντισμού.

<sup>3</sup> Στην παρούσα έρευνα γίνεται μια προσπάθεια να μελετηθεί ο συγκεκριμένος μηχανισμός.(βλ. σχετικό κεφάλαιο).

Στον επαγγελματικό στίβο και στην «μάχη» που διεξάγεται μεταξύ διαφόρων επιστημονικών ειδικοτήτων στην Ελλάδα, για την κατάληψη θέσεων εργασίας η διασφάλιση συγκεκριμένων επαγγελματικών δικαιωμάτων με προεδρικό διάταγμα αποτελεί μεγάλο συντεχνιακό-συνδικαλιστικό όπλο.<sup>4</sup>

Έτσι στην Ελλάδα έχει κατοχυρωθεί νομικά το επάγγελμα από το προεδρικό διάταγμα 23/92 (ΦΕΚ 6/30-1-92), που αντικατέστησε το πολιτικά και επιστημονικά «ύποπτο» βασιλικό διάταγμα 690/1961, καθώς και της γνωμοδότησης της εισαγγελίας του Αρείου Πάγου (αριθμ.γνωμ.9/3-5-1999) περί του απορρήτου των κοινωνικών λειτουργών. Σύμφωνα με τα παραπάνω στην Ελλάδα ως κοινωνικοί λειτουργοί αναγνωρίζονται μόνο οι εξειδικευμένοι επιστήμονες οι οποίοι είναι απόφοιτοι των τμημάτων κοινωνικής εργασίας των ΤΕΙ Αθήνας, Πάτρας, Ηρακλείου καθώς και του τμήματος κοινωνικής διοίκησης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου με κατεύθυνση στην κοινωνική εργασία και διαθέτουν άδεια άσκησης επαγγέλματος Κοινωνικού Λειτουργού (με ειδική αναφορά προβλέπονται και οι περιπτώσεις αποφοίτων παλαιότερων σχολών κοινωνικής εργασίας όπως η ΧΕΝ καθώς και αλλοδαπών αποφοίτων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.)

<sup>4</sup> Για παράδειγμα ουκ ολίγες φορές προκηρυγμένες θέσεις που αφορούν κοινωνικούς λειτουργούς καλύπτονται από κοινωνιολόγους ή άλλους επιστήμονες. (βλ. «ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ» τ.2/2002 σ.15)

### 1.γ Τομείς απασχόλησης

Ως «τομείς απασχόλησης» της κοινωνικής εργασίας θεωρούνται στην παρούσα μελέτη όλοι οι χώροι στους οποίους απασχολούνται επαγγελματικά οι κοινωνικοί λειτουργοί αξιοποιώντας και εφαρμόζοντας τις μεθόδους άσκησης της κοινωνικής εργασίας, όπως έχουν εκπαιδευτεί. Σε αρκετά πλαίσια άσκησης της κοινωνικής εργασίας εκπαιδεύονται σε πρακτικό επίπεδο σπουδαστές. Η παρουσία ασκούμενων κοινωνικών λειτουργών σε ορισμένα πλαίσια δεν αποτελεί αυτομάτως και κριτήριο δεσμευτικό ώστε να υπαχθεί το συγκεκριμένο πλαίσιο στα ενδιαφέροντα της παρούσας μελέτης, αφού η παρουσία φοιτητών δεν συνοδεύεται ενίοτε από συστηματική επαγγελματική άσκηση της κοινωνικής εργασίας. Παράδειγμα αποτελεί η σχολική κοινωνική εργασία, όπου ενώ πολλοί σπουδαστές ασκούνται στις σχολικές δομές, δεν συναντάται και επαγγελματική-συστηματική παρουσία κοινωνικών λειτουργών.

Σύμφωνα με τη νομοθεσία «οι κοινωνικοί λειτουργοί που έτυχαν άδειας άσκησης επαγγέλματος (...) παρέχουν τις υπηρεσίες τους στα πλαίσια οργανωμένων κοινωνικών υπηρεσιών του Δημοσίου και του Ιδιωτικού τομέα). Στη χώρα μας έχει επικρατήσει η διάκριση των τομέων με βάση το νομικό καθεστώς τους και το είδος των προβλημάτων που καλούνται να αντιμετωπίσουν (Καλλινικάκη: 1998)

Η διάκριση με βάση το κοινωνικό πρόβλημα διαφοροποιεί τους τομείς ως εξής :

1. κοινωνική πρόνοια-κοινωνική πολιτική
2. κοινωνική ασφάλιση-απασχόληση

3. κατοικία
4. εργασία
5. εκπαίδευση
6. παραβατικότητα
7. ψυχική υγεία-υγεία
8. κοινωνική οργάνωση και ανάπτυξη
9. προστασία μετακινούμενων πληθυσμών
10. προστασία κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων
11. Κοινωνικές υπηρεσίες στις ένοπλες δυνάμεις και υπηρεσίες Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως. (ο.π.)

Παρ' όλο το δυνητικό εύρος των τομέων άσκησης της κοινωνικής εργασίας βιβλιογραφικά, στην Ελλάδα δεν ασκείται συστηματικά στο σύνολο των προαναφερόμενων τομέων. Στην παρούσα μελέτη προσεγγίζεται το εύρος των τομέων σε ρεαλιστική βάση, όπως αυτό διαμορφώνεται από την επαγγελματική απασχόληση των κοινωνικών λειτουργών αλλά και το νομικό καθεστώς που διέπει τις εργασιακές σχέσεις ανά τομέα.

### 1.δ Εργασιακές σχέσεις

Στην παρούσα μελέτη με τον συγκεκριμένο όρο εννοούμε το συνολικό πλέγμα τόσο των νομοθετικά ρυθμισμένων, όσο και των «άγραφων» εργασιακών κανόνων που διέπουν την επαγγελματική σχέση μεταξύ κοινωνικών λειτουργών και εργοδοτικών φορέων. Η συγκεκριμένη λοιπόν έννοια περιλαμβάνει, εκτός των άλλων, τις ώρες εργασίας, το καθεστώς εργασίας (σύμβαση), τις αμοιβές- επιδόματα, τους ασφαλιστικούς φορείς και τα ασφαλιστικά- συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Οι εργασιακές σχέσεις διαμορφώνονται μέσα από το γενικό προσανατολισμό και ρυθμίζεται νομοθετικά από την εκάστοτε κυβερνητική πολιτική.

Η παρούσα χρονικά περίοδος χαρακτηρίζεται ως μεταβατική για τις εργασιακές σχέσεις σε όλα τα επαγγέλματα στην Ελλάδα, αφού από τις αρχές ήδη της προηγούμενης δεκαετίας και έπειτα, καθιερωμένα εργασιακά δικαιώματα από δεκαετίες, τέθηκαν υπό καθεστώς μεταρρύθμισης και αναδιάρθρωσης. Έτσι σύμφωνα με τις μεταρρυθμίσεις των εργασιακών σχέσεων που προώθησαν οι κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας κατά τη δεκαετία του 1990, δρομολογήθηκαν κύρια οι παρακάτω αλλαγές :

- Κατάργηση του συμπαγούς οκταώρου
- Άρση μονιμότητας
- Θεσμοθέτηση μερικής απασχόλησης
- Αύξηση ορίων συνταξιοδότησης
- Δημιουργία αντικινήτρων πρόωρης συνταξιοδότησης
- Μείωση των συντάξεων

- Περιορισμό των κλάδων που «πριμοδοτούνται» με ένσημα βαρέα και ανθυγιεινά. (σχετικά βλέπε στα επόμενα κεφάλαια)

### *1.ε Επαγγελματική κατάσταση*

Ο όρος «επαγγελματική κατάσταση» συμπεριλαμβάνει όλους εκείνους τους ποιοτικούς και ποσοτικούς δείκτες που αναδεικνύουν το πραγματικό βιοτικό επίπεδο, τον τρόπο ζωής (με τη διαλεκτική έννοια του όρου) και την κάλυψη των συνολικών πνευματικών και υλικών αναγκών των εργαζομένων –στη συγκεκριμένη περίπτωση, των κοινωνικών λειτουργών.

Η επαγγελματική κατάσταση βρίσκεται σε άμεση αλληλεπίδραση με τις εργασιακές σχέσεις, αφού οι κατακτήσεις στο επίπεδο των εργασιακών σχέσεων αυτόματα αναβαθμίζουν την επαγγελματική κατάσταση και αντίστροφα. Μερικοί από τους δείκτες που καθορίζουν το επίπεδο της επαγγελματικής κατάστασης είναι οι εξής :

- ❑ το επίπεδο απασχόλησης
- ❑ οι διαστάσεις ανεργίας
- ❑ κίνηση μισθού εργασίας
- ❑ αλλαγές στους όρους αγοραπωλησίας της εργατικής δύναμης
- ❑ μέγεθος εργάσιμου/ ελεύθερου χρόνου
- ❑ βαθμός εκμετάλλευσης/ εντατικότητας
- ❑ βαθμό ικανοποίησης των αναγκών (υλικών και πνευματικών)
- ❑ συνειδητοποίηση, συσπείρωση, συνδικαλιστική οργάνωση της εργατικής τάξης. (ΚΜΕ: 2000)

Στη συγκεκριμένη μελέτη γίνεται μια προσπάθεια, στο μέτρο του δυνατού, να προσεγγισθούν οι παραπάνω δείκτες για τον κλάδο των



κοινωνικών λειτουργών, κάτι που θα βοηθήσει να αντιστοιχίσουμε τον κλάδο με συγκεκριμένη τάξη στην κοινωνική διαστρωμάτωση, ώστε να προσανατολίσει τόσο την επιστημονική σκέψη όσο και τα επαγγελματικά αιτήματα.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

### Εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα

Η κοινωνική εργασία συγκροτείται από το αδιαίρετο τρίπτυχο της επιστημονικής, επαγγελματικής εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ο επιμερισμός στη συγκεκριμένη έρευνα γίνεται μόνο για λόγους μεθοδολογικούς.

Συνοψίζοντας σε ένα πίνακα τα ζητήματα εκπαίδευσης που συναντήσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο προκύπτει το εξής:

Επωνυμία	Έτος ίδρυσης	Νομική υπόσταση	Βαθμίδα εκπαίδευσης
«Ελευθέρα σχολή κοινωνικής πρόνοιας» «Pierce college»	1997(-1939)		ανώτερα
	1945(-1975)	ΝΠΙΔ	ανώτερα
«Ανώτερα σχολή κοινωνικής εργασίας ΧΕΝ»	1948	ΝΠΙΔ	ανώτερα
«Ανώτατο Φροντιστήριο κοινωνικής πρόνοιας», μεταπτυχιακό πρόγραμμα ΒΕΙ	1953(-1955)	ΝΠΙΔ	Ανώτερα (μόνο για πτυχιούχους)
«Σχολή κοινωνικής πρόνοιας ΒΕΙ»	1955(-1963)	ΝΠΙΔ	Ανώτερα (μόνο για μετεκπαίδευση)
«Σχολή Διακονισίων» της αποστολικής διακονίας της Ελλάδος»	1957	ΝΠΙΔ	Ανώτερα
«Σχολή διακονισίων» (θεολογικού τμήματος)	1957(-1965)		Ανώτερα (μόνο για θεολόγους μετεκπαίδευση)
Τμήμα κοινωνικής διακονίας της θεολογικής Θεσσαλονίκης	1960(-1967)		Μετεκπαίδευση στην κοινωνική εργασία (μόνο θεολόγοι)
ΕΠΑΑ	1960	ΝΠΙΔ	Ανώτερα
ΚΑΤΕΕ	1971(1983)	ΝΠΙΔΔ	Ανώτερα
ΤΕΙ/ΑΤΕΙ	1983/2002	ΝΠΙΔΔ	Ανώτερα τεχνολογική/ ανώτατη τεχνολογική
Τμήμα κοινωνικής διοίκησης (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης)	1996	ΝΠΙΔΔ	Ανώτατη

Η βαθμίδα, το επίπεδο και η ποιότητα εκπαίδευσης έχει αμφίδρομη σχέση με το επαγγελματικό status των κοινωνικών λειτουργών. Παρατηρώντας τον πίνακα διαπιστώνει κανείς πως η εκπαίδευση στην

κοινωνική εργασία επί δεκαετίες ήταν καθηλωμένη στην ανώτερη βαθμίδα, χωρίς καμία δυνατότητα έρευνας και αναπαραγωγής ακαδημαϊκού δυναμικού. Επίσης πολύ σημαντικό είναι γεγονός πως την ευθύνη και εποπτεία σχετικών σχολών αναλάμβαναν ΝΠΔ φιλανθρωπικά. Η εμπλοκή τέτοιων οργανώσεων με σαφή ιδεολογικά-θρησκευτικά χαρακτηριστικά οδήγησε σε προγράμματα σπουδών που στόχο είχαν να προωθήσουν φιλοσοφίες και ιδεολογίες των οργανώσεων αυτών.

## 2. Αρχαιότερες σχολές

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται όλες οι οργανώσεις που «παρήγγααν» αποφοίτους μέχρι την οριστική κατάργηση, συγχώνευση και ένταξή τους στην τριτοβάθμια τεχνολογική εκπαίδευση. Οι σχολές αυτές όπως προαναφέραμε ήταν είτε ΝΠΔΔ είτε ΝΠΔ, που δεν είχαν κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Η λειτουργία τους καθοριζόταν από το βαθύτατο πολιτικό και δεσμευτικό χαρακτήρα του Β.Δ. 319/1962, όπως αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο. Να σημειώσουμε ότι οι πρώτες σχολές και η σχολή «διακονισσών», μέχρι την κατάργηση της, δέχονταν μόνο σπουδάστριες.

Ο τρόπος εισαγωγής ήταν ανομοιογενής και το εκπαιδευτικό προσωπικό με ελλιπέστατα ακαδημαϊκά προσόντα. Φυσικά κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας τους δεν γινόταν ούτε λόγος για συνδικαλιστική οργάνωση και σπουδαστικούς συλλόγους<sup>5</sup>. Επίσης η διοικητική διάρθρωση ήταν πολύ διαφορετική, απότοκο του Β.Δ. 319/1962. Η συντήρηση των σχολών αυτών επιτυγχανόταν μέσω επιχορηγήσεων των εποπτευόντων υπουργείων.

Τα προγράμματα σπουδών ήταν και αυτά ανομοιογενή. Κοινό παρονομαστή αποτελούσε η προσπάθεια μεταφύτευσης αμερικανικών...

ελληνική πραγματικότητα. «Η εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών βασίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην αντιμετώπιση του ατόμου και δεν αναφέρεται συνήθως στα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα» (Ζωγράφου:1997). Διαπιστώνεται μια έντονη ψυχολογικοποίηση των προβλημάτων με στόχο την **προσαρμογή** των ασθενών και δεν αναζητούνται τα κοινωνικά αίτια. Φυσικά η έντονη κοινωνικοεπιστημονική διαπάλη των δεκαετιών 60 – 70 και το προοδευτικό ρεύμα των κινημάτων δεν ακούμπησε ποτέ την κοινωνική εργασία.

«Σαν τα αίτια της δημιουργίας των περιθωριακών ομάδων αναφέρονται συχνά ψυχολογικά και βιολογικά αίτια ή η ανικανότητα του ατόμου να αντιμετωπίζει προβληματικές καταστάσεις» (ό.π.). Φυσικά αυτή η κατάσταση χαρακτηρίζει ακόμα την εκπαίδευση, με μικρές εξαιρέσεις. Επιβαρυντικό παράγοντα στην ανεπαρκή εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα, αποτέλεσε η έλλειψη διακίνησης ιδεών, ελευθερία διαλόγου αφού όποιος ήταν σε θέση να διατυπώνει μόνο κριτική κινδύνευε να χαρακτηριστεί «ζιζάνιο που αρνείται το κατεστημένο ή αριστερίζει» (Παπαθεοφίλου :1978).

Επίσης η «ελληνοχριστιανική» βάση των σχολών,(XEN, σχολή διακονισσών, θεολογική σχολή) ενέτειναν την αντίληψη της φιλανθρωπικής – ψυχολογικοποίησης των προβλημάτων. Χαρακτηριστικό είναι ότι επί πολλά χρόνια λειτουργούσαν σχολές κοινωνικής εργασίας που δεν έκαναν δεκτούς άνδρες σπουδαστές. Ακύρωναν δηλαδή τις αρχές της ισότητας από μόνες τους στην πράξη. Με εφόδια λοιπόν ένα αντιεπιστημονικό συνοθύλευμα ελληνοχριστιανών και αμερικάνικων συντηρητικών αντιλήψεων οι κοινωνικοί λειτουργοί έβγαιναν στην κοινωνία για να ασκήσουν το επάγγελμά τους. Δυστυχώς οι εξαιρέσεις ήταν ελάχιστες και οι προσπάθειες κριτικής μεμονωμένες

---

<sup>5</sup> Για πρώτη φορά σπουδαστικοί σύλλογοι εμφανίστηκαν την περίοδο της μεταπολίτευσης.

και αποσπασματικές.<sup>6</sup> Η κοινωνική διάσταση των προβλημάτων βασίστηκε στην «ενδημική, κάποτε με δόσεις κοινωνικής κοινολογίας (κουτσομπολιού)» όπου « δημιουργεί κάποτε πολύ ανεπιθύμητες προεκτάσεις».(σημειώσεις ΚΕΚ, ΕΠΑΑ,1971) Μ' αυτά τα προβλήματα είχε να ασχοληθεί η ΚΕΚ στην Ελλάδα του 1971 και όπως είδαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, να βοηθήσει στην ανάσχεση του κομμουνιστικού κινδύνου.

Το διάστημα των «αρχαιότερων σχολών», για την επιμόρφωση και τις μετεκπαιδεύσεις των κοινωνικών λειτουργών αναλαμβάνονταν « σποραδικές, βραχυχρόνιες προσπάθειες διαφόρων συλλογικών οργάνων, όπως το ΣΕΚΕ, ή προγράμματα ενδοϋπηρεσιακής επιμόρφωσης από λίγους οργανισμούς. Η ειδικευση σε τομείς της κοινωνικής εργασίας δε συζητήθηκε ποτέ. Όσες σχολές ή τμήματα σχολών προσπάθησαν να προετοιμάσουν στελέχη πανεπιστημιακού επιπέδου, έκλεισαν» (Καλούτση :1981).

Πάντως η μετάβαση και ενσωμάτωση των σχολών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, έγινε κατά την πρώτη αυτή περίοδο με τρόπο που ανομοιογενή διπλώματα να θεωρούνται ισότιμα. Κάτι τέτοιο δεν επαναλήφθηκε δυστυχώς και πολλά χρόνια αργότερα με την ίδρυση του πανεπιστημιακού τμήματος στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, όπως θα δούμε και στη συνέχεια. Η Ασπασία Καλούτση στο Β συνέδριο κοινωνικών λειτουργών το 1978 διαπίστωνε πως «είναι αδιανόητο και ανεπίτρεπτο που φθάσαμε στο σημείο να μην έχουμε κοινωνικούς λειτουργούς με πανεπιστημιακά προσόντα για να επανδρώσουμε τις

<sup>6</sup> Χαρακτηριστικό είναι ότι στις σημειώσεις του μαθήματος ΚΕΚ της ΕΠΑΑ 1971, αναφέρεται πως «τα πλεονεκτήματα εφαρμογής κοινωνικής ανάπτυξης εν Ελλάδι αποτελούν (...) η ομοιογένεια του πληθυσμού, κοινές παραδόσεις(γλώσσα, ήθη, έθιμα, ιστορία), αφάνταστος πατριωτισμός των Ελλήνων», φυσικά για μειονότητες και διαφορετικότητα ούτε λόγος, αφού «ο ελληνικός χώρος είναι απαλλαγμένος προκαταλήψεων»

σχολές». Αυτή η πραγματικότητα αποτέλεσε μέσα στα χρόνια παράγοντα επιβραδυντικό των εξελίξεων, αφού οι καθηγητές της κοινωνικής εργασίας ανησύχησαν σε διάφορες περιόδους εκπαιδευτικής μετάβασης πως η αναβάθμιση των σχολών θα τους καθιστούσε ακαδημαϊκά ανεπαρκείς.

2βκοινωνική εργασία στην τριτοβάθμια τεχνολογική εκπαίδευση.

Το 1973 θεωρήθηκε σημαντικότερο έτος αναφορικά με την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών, αφού η ευθύνη της εκπαίδευσης πέρασε στο υπουργείο παιδείας (ΚΑΤΕΕ) και άνοιξε τις θύρες για την ακαδημαϊκή αναβάθμιση του επαγγέλματος.

Από το 1985 η εκπαίδευση ανήκει στην τριτοβάθμια τεχνολογική και λειτουργούν μόνο τρία τμήματα στις σχολές επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας των ΤΕΙ Αθήνας, Πάτρας και Ηρακλείου. Σ' αυτό το εκπαιδευτικό πλαίσιο θεσμοθετήθηκε η έπ' αμοιβή πρακτική άσκηση και καθορίστηκε η ελάχιστη διάρκεια σπουδών σε επτά εξάμηνα. Το 1995 η διάρκεια καθορίστηκε σε οκτώ εξάμηνα. Για πολλά χρόνια γίνονταν συνεχή διαβήματα προς την πολιτεία για ίδρυση πανεπιστημιακού τμήματος, του οποίου τελικά η έναρξη λειτουργίας ορίστηκε δια νόμου το 1994 (Π.Π 304/119/1994) και άρχισε να λειτουργεί από το ακαδημαϊκό έτος 1996-97.

Η ένταξη της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών στα ΤΕΙ και η κατάργηση των αρχαιότερων σχολών, βελτίωσε αναμφισβήτητα τα επίπεδα εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών αφού διασφάλισε άσυλο, ακαδημαϊκές ελευθερίες κλπ. Οι σπουδαστές πια μετέχουν με εκπροσώπους τους στα συμβούλια τμημάτων και έχουν λόγο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η αθρόα όμως είσοδος σπουδαστών τα τελευταία χρόνια πρόσθεσε δυσκολίες αφού η αναλογία ένας καθηγητής ανά δεκαπέντε σπουδαστές είναι πια άπιαστο όνειρο.

Όπως διαπιστώνει ο Ζωγράφου (1995) σε επίκαιρη έρευνα για τις συνθήκες και την ποιότητα εκπαίδευσης στο τμήμα κοινωνικής εργασίας του ΤΕΙ Πάτρας τα συντεχνιακά συμφέροντα των εκπαιδευτικών που ήδη υπήρχαν έντονα τα προηγούμενα χρόνια οδήγησαν στην «αναξιοκρατία και στη στασιμότητα» (ό.π.)

Οι μεταβατικές διατάξεις του νόμου 1404/83 (κατάργηση παλαιότερων σχολών κοινωνικής εργασίας) οδήγησε στην εδραίωση κατεστημένου εκπαιδευτικών με ανεπαρκή ακαδημαϊκά προσόντα. Σύμφωνα λοιπόν με την προαναφερθείσα έρευνα, από τους 16 εκπαιδευτικούς του ΤΕΙ Πάτρας οι 10 δεν είχαν καν πτυχίο ΑΕΙ ή ΤΕΙ. Η πλειοψηφία των καθηγητών εφαρμογών επίσης δεν είχε καμία επαγγελματική εμπειρία. Αυτό το γεγονός αντανακλά τόσο το επίπεδο των παρεχόμενων σπουδών, όσο και την «έλλειψη αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης των σπουδαστών» (ό.π.). Πάντως και στα υπόλοιπα τμήματα κοινωνικής εργασίας των ΤΕΙ η κατάσταση δεν απέχει πολύ (βλ. σχετικό πίνακα στο κεφάλαιο «κοινωνική εργασία στην εκπαίδευση»). Η καλή διάθεση και το ενδιαφέρον του καθηγητή δεν διασφαλίζει και την ακαδημαϊκή ποιότητα σπουδών. Το 77,2% των σπουδαστών, στην προαναφερθείσα έρευνα εκτίμησε την ικανότητα των καθηγητών να δέχονται κριτική από πολύ άσχημη (42,3%) έως άσχημη (34,9%). Χαρακτηριστικό είναι και το γεγονός πως το 63,5% των σπουδαστών έκριναν την ακαδημαϊκή επάρκεια των καθηγητών τουλάχιστον άσχημη και την επιλογή βιβλιογραφίας (61,8%) άσχημη.

Κατά την περίοδο 2000-2001 έπειτα από εναρμόνιση της κοινοτικής οδηγίας 89/48/ΕΟΚ προωθήθηκε η λεγόμενη ανωτατοποίηση των ΤΕΙ. Σύμφωνα λοιπόν με το νομοθετικό πλαίσιο τα ΤΕΙ μετονομάστηκαν σε ΑΤΕΙ<sup>7</sup> με πανεπιστημιακά με διακριτούς ρόλους από τα Πανεπιστήμια. Η συγκεκριμένη--μεταρρύθμιση δημιούργησε θύελλα αντιδράσεων στο

χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης που εκδηλώθηκε με αποχές από μαθήματα και καταλήψεις σχολών, αντιδράσεις που εκδηλώθηκαν τόσο από τους φοιτητές, όσο και από τους καθηγητές. Δύο χρόνια μετά τη συγκεκριμένη μεταρρύθμιση οι τάσεις που καταγράφονται στο χώρο των ΤΕΙ συμπυκνώνονται στα εξής :

- αυξήθηκε το ποσοστό των ωρομισθίων έναντι των μονίμων καθηγητών.
- Αυξήθηκαν οι σπουδαστές σε σχέση αντιστρόφως ανάλογη προς τις επιχορηγήσεις και τα έσοδα των σχολών κάτι που δημιουργεί χαμηλότερης ποιότητας παρεχόμενες σπουδές, λόγω των ελλείψεων στην υλικοτεχνική υποδομή και την φοιτητική μέριμνα.
- Οι απόφοιτοι των τμημάτων όχι μόνο δεν είδαν να λειτουργούν μεταπτυχιακά στις σχολές τους αλλά συνάντησαν και «συμπληγάδες» στα μεταπτυχιακά των πανεπιστημίων.
- Σε καμία περίπτωση δεν αναβαθμίστηκε το επαγγελματικό status των κοινωνικών λειτουργών αφού οι κατηγορίες ΠΕ-ΤΕ συνέχισαν να υπάρχουν. (Ασπράγκαθος:2002, σ 57)και (Στρεβίνα:2002, σ.63)

Άρα προς τι η ανωτατοποίηση, αφού δεν βελτιώθηκε ποτε η ποιότητα σπουδών, ούτε αναβαθμίστηκαν τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων; Οι απάντηση δίδεται από τον γενικό προσανατολισμό των αποφάσεων της συνόδου των Υπουργών Παιδείας στην Bologna.

### 2.γ κοινωνική εργασία στην Πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Ένα σημαντικότατο κεφάλαιο στην εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα αποτέλεσε η ίδρυση του τμήματος κοινωνικής διοίκησης με κατεύθυνση στην κοινωνική εργασία από το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Το συγκεκριμένο τμήμα λειτούργησε για πρώτη

---

<sup>7</sup> Ανώτατα τεχνολογικά εκπαιδευτικά ιδρύματα



φορά το 1996. το πρόγραμμα σπουδών του είναι όμοιο αναφορικά με το περιεχόμενο, με αυτά των τμημάτων των ΤΕΙ ενώ είναι λιγότερο προσανατολισμένο στην πρακτική άσκηση.

Ενώ κατά τη δεκαετία του 1970 η μετάβαση της εκπαίδευσης της κοινωνικής εργασίας στην τριτοβάθμια τεχνολογική, έγινε με ομαλό τρόπο σχετικά με την ισοτιμία των πτυχίων κάτι τέτοιο δυστυχώς δεν συνέβη και με την ίδρυση του Πανεπιστημιακού τμήματος. Έτσι λοιπόν ένα πάγιο αίτημα των κοινωνικών λειτουργών ενώ υλοποιήθηκε, δημιούργησε ένα οξύμωρο σχήμα παραγωγής αποφοίτων κοινωνικών λειτουργών. Η αρχική εφορία των κοινωνικών λειτουργών για την ίδρυση του συγκεκριμένου τμήματος γρήγορα μετατράπηκε σε σκεπτικισμό. Αιτία ήταν η ανισοτιμία πτυχίων που προέκυψε για πρώτη φορά στον κλάδο της κοινωνικής εργασίας. Οι απόφοιτοι κοινωνικοί λειτουργοί του τμήματος της Θράκης κατέχουν τη βαθμίδα ΠΕ, ενώ οι συνάδελφοί τους απόφοιτοι των ΤΕΙ τη βαθμίδα ΤΕ. Αυτό έχει πολύ σημαντικές επιπτώσεις σε επαγγελματικό επίπεδο αφού δημιουργεί κοινωνικούς λειτουργούς δύο ταχυτήτων με ανόμοια μισθοδοσία και ιεραρχική προοπτική.

Χαρακτηριστικό της σύγχυσης αποτελεί το εξής γεγονός που σχολιάστηκε έντονα στην συνδικαλιστική ημερίδα του ΣΚΛΕ το 1999. Οι ΤΕ κοινωνικοί λειτουργοί για να αποκτήσουν πτυχίο πανεπιστημιακής εκπαίδευσης πρέπει μέσω κατατακτήριων εξετάσεων να γραφτούν από το δεύτερο έτος του πανεπιστημιακού τμήματος. Αγνοείται το γεγονός πως έχουν ήδη σπουδάσει τέσσερα χρόνια στο ίδιο αντικείμενο, όπως επίσης και η πλούσια επαγγελματική τους πείρα. Τραγελαφικό όμως είναι το γεγονός πως στην πρακτική τους άσκηση οι φοιτητές του Δημοκρίτειου εκπαιδεύονται και εποπτεύονται από επαγγελματίες αποφοίτους ΤΕ, αυτούς που η νομοθεσία απαιτεί μέσω κατατακτηρίων να παρακολουθούν το δεύτερο έτος. Επομένως ένας τετραετής φοιτητής

κοινωνικής εργασίας εκπαιδεύεται από επαγγελματίες του οποίου το επίπεδο η νομοθεσία κατατάσσει στο δεύτερο έτος!!!

Αυτή η ανομοιογένεια οδήγησε το ΣΚΛΕ σε μια σειρά διαβήματα και επιστολές προς υπουργούς (βλ. υπ αριθμ. 4931/τ6-11-02 κ 4239/14-9-2002 ΣΚΛΕ) όπου ζητούσε την άρση της «αδικίας» αφού οι απόφοιτοι του τμήματος της Θράκης έχουν ακριβώς τα ίδια γνωστικά αντικείμενα στην εκπαίδευση, την πρακτική άσκηση, ίδια διάρκεια σπουδών (8 εξάμηνα) και τα ίδια επαγγελματικά δικαιώματα. Μ' αυτόν τον τρόπο ένα πάγιο αίτημα της καθηλωμένης στην ανώτερη βαθμίδα κοινωνικής εργασίας μετατρέπεται σε εφιάλη που εγκυμονεί μεγάλους κινδύνους για την μελλοντική εξέλιξη του επαγγέλματος.

Έτσι ενώ το συνδικαλιστικό όργανο των κοινωνικών λειτουργών κατά την ημερίδα του 1999 αποφάσισε να μην προβεί σε απεργία, αυτή η προοπτική άρχισε να συζητιέται εντονότερα στις επόμενες συνδικαλιστικές ημερίδες (οι κοινωνικοί λειτουργοί στα 50 χρόνια παρουσίας τους δεν προέβησαν ποτέ σε απεργιακές κινητοποιήσεις).

Εν κατακλείδι να σημειώσουμε πως η ίδρυση και η λειτουργία του πανεπιστημιακού τμήματος κοινωνικής εργασίας όχι μόνο δεν έλυσε την μεγάλη εκπαιδευτική ανεπάρκεια των κοινωνικών λειτουργών αλλά πρόσθεσε και σοβαρά προβλήματα (όπως η πόλωση στον κλάδο).

Η βιβλιογραφική δραστηριότητα στην κοινωνική εργασία συνεχίζει να είναι ισχνή, ως απότοκο της έλλειψης ακαδημαϊκών με προσόντα. Έτσι τα βιβλία που αφορούν αμιγώς την κοινωνική εργασία στην Ελλάδα δεν ξεπερνούν τα 10 (!), παρά την, πλέον των 50 χρόνων, δραστηριοποίηση του επαγγέλματος.

Παράλληλα συνεχίζει να μην παράγεται ακαδημαϊκό δυναμικό στην Ελλάδα. Το συγκεκριμένο γεγονός εντείνει την ταξικότητα στο επάγγελμα αφού μεταπτυχιακές σπουδές μπορούν να παρακολουθήσουν μόνο αυτοί που έχουν οικονομική δυνατότητα να αντεπεξέλθουν στις

σπουδές στο εξωτερικό. Η έλλειψη ουσιαστικής έρευνας είναι υπεύθυνη για τη μη αποκρυστάλλωση κοινωνικής εργασίας προσανατολισμένη στην ελληνική πραγματικότητα.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

### *Συνδικαλιστική Οργάνωση κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα*

Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 40 οι πρώτοι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί απόφοιτοι των σχολών κοινωνικής εργασίας της ΧΕΝ και του Αμερικάνικου κολεγίου κάνουν την εμφάνιση στον επαγγελματικό στίβο. Το 1930 απορροφώνται στο Υπουργείο Πρόνοιας στο πρόγραμμα προστασίας παιδών οι πρώτοι αυτοί επαγγελματίες. Η σταδιακή αυτή επαγγελματική καθιέρωση οδήγησε στη συγκρότηση του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος το 1954. Η χρονολογία αυτή αναδεικνύεται σε έτος ορόσημο αφού ο ΣΚΛΕ αποτέλεσε και αποτελεί ακόμα το συνδικαλιστικό και επιστημονικό όργανο των Ελλήνων κοινωνικών λειτουργών. Το επόμενο έτος έγινε μέλος της IFSW<sup>8</sup>, εκπροσωπώντας τους Έλληνες κοινωνικούς λειτουργούς στο

---

<sup>8</sup> Παγκόσμια ομοσπονδία κοινωνικών λειτουργών.

διεθνές στερέωμα, ανταλλάζοντας απόψεις και τεχνογνωσία με συναδέλφους από τον υπόλοιπο κόσμο.

Σήμερα ο ΣΚΛΕ αριθμεί 3441 μέλη ενώ από το υπουργείο υγείας πρόνοιας έχουν εκδοθεί 5545 <sup>9</sup>άδειες άσκησης επαγγέλματος.

Σύμφωνα με το καταστατικό του ΣΚΛΕ σκοποί του συνδέσμου είναι:

- i) η συμβολή στην εφαρμογή των αρχών και μεθόδων κοινωνικής εργασίας
- ii) η συμβολή στη βελτίωση της εκπαίδευσης στην κοινωνική εργασία, στην κατοχύρωση του ρόλου του κοινωνικού λειτουργού στα διάφορα πλαίσια δουλειάς, στη συνεργασία με τους φορείς κοινωνικής εργασίας για τη βελτίωση της προσφοράς των υπηρεσιών τους.
- iii) Η μελέτη των κοινωνικών προβλημάτων, η γνωμοδότηση, η παρέμβαση για την αντιμετώπιση τους και η συνεργασία με τις αρχές και τους αρμόδιους φορείς.
- iv) Η συνένωση όλων των κοινωνικών λειτουργών, η προστασία του επαγγέλματος και του τίτλου σπουδών, η μελέτη, προώθηση, προάσπιση και κατοχύρωση των επαγγελματικών, ασφαλιστικών και κοινωνικών γενικά συμφερόντων και δικαιωμάτων των κοινωνικών λειτουργών εν γένει
- v) Η ευαισθητοποίηση των κοινωνικών ομάδων σε θέματα κοινωνικού ενδιαφέροντος και στην ανάπτυξη συλλογικής δράσης, με τελικό στόχο την επίτευξη κοινωνικής αλλαγής.
- vi) Η συμμετοχή του σωματείου στη διαμόρφωση και σχεδιασμό της κοινωνικής πολιτικής. (καταστατικό ΣΚΛΕ ,άρθρο 2, σ.5)

Τα όργανα του Συνδέσμου κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα είναι:

#### A) διοικητικά

<sup>9</sup> Στις 15/03/2003 όπως προέκυψε από αναζήτηση του σχετικού μητρώου του υπουργείου από τον ερευνητή.

- i) γενική συνέλευση των μελών του
- ii) το διοικητικό συμβούλιο (9μελές)
- iii) η εκλεγτική επιτροπή

β) άλλα όργανα

- η εφορευτική επιτροπή
- τα τοπικά τμήματα
- οι επιτροπές

(πρόσφατα συστάθηκε και πειθαρχικό συμβούλιο).

Ο ΣΚΛΕ μέσα στην σχεδόν 50ετή δράση του ανέλαβε και διεκπεραίωσε με επιτυχία 4 πανελλήνια συνέδρια. Επίσης διοργανώνει σε τακτά χρονικά διαστήματα εκπαιδευτικά σεμινάρια και ημερίδες με στόχο την επιμόρφωση των κοινωνικών λειτουργών και την ανταλλαγή απόψεων.

Ο ΣΚΛΕ είναι ειδικό επαγγελματικό σωματείο στα πλαίσια του νόμου 1264/82. Είναι δευτεροβάθμιο όργανο και τα Νομαρχιακά και περιφερειακά του τμήματα είναι πρωτοβάθμια όργανα με όλες τις συνδικαλιστικές ελευθερίες που διέπουν το νόμο. Σε συνδικαλιστικό επίπεδο ο ΣΚΛΕ έχει και την ευθύνη της διαπραγμάτευσης με εργοδότες για τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας.

και την προώθηση των κύριων συνδικαλιστικών αιτημάτων των κοινωνικών λειτουργών. Επίσης επί 18 χρόνια εκδίδει την επιθεώρηση κοινωνικών επιστημών «κοινωνική εργασία» που αποτελεί πια τη μοναδική περιοδική έκδοση των κοινωνικών λειτουργών (έχει εκδώσει 70 τεύχη. Από το 1961 αποστέλλει στα μέλη του και το ενημερωτικό δελτίο για συνδικαλιστικά θέματα του κλάδου «κοινωνικός λειτουργός».

Κύριο αίτημα του ΣΚΛΕ ήταν, από σύστασής του, η κατοχύρωση του επαγγέλματος. Το 1978 η Μαρία Πεπονή Πρόεδρος του Δ.Σ. του ΣΚΛΕ αναφέροντας τα επιτεύγματα του συνδέσμου σημείωνε « η κατοχύρωση του επαγγέλματος με την έκδοση νομοθετικού διατάγματος σχετικά με

την άδεια άσκησης επαγγέλματος. Την κατάταξη των κοινωνικών λειτουργών σε υπαλλήλους Α κατηγορίας, την αναγνώριση του επαγγέλματος και των σχολών τη δεοντολογία και λειτουργία του θεσμού». (πρακτικά του πανελλήνιου συνεδρίου ΣΚΛΕ , Αθήνα 1981, σ. 16)

### *Δυσκολίες στην λειτουργία του ΣΚΛΕ*

Τα λίγα (συγκριτικά με άλλα συντεχνιακά επιμελητήρια και συνδικαλιστικές οργανώσεις) μέλη του συνδέσμου και η ασυνεπής παρουσία μεγάλου μέρους των μελών αναφορικά με τις οικονομικές υποχρεώσεις τους δημιουργεί ενίοτε οικονομικές δυσκολίες στη δράση του συλλόγου. Οι οικονομικές αυτές δυσκολίες δεν έχουν αντίκτυπο τόσο στην τυπική οργανωτική λειτουργία του συνδέσμου όσο κυρίως στις μελλοντικές φιλοδοξίες και σχεδιασμούς του συνδέσμου ( π.χ. οργάνωση συνεδρίων κλπ). Μέρος των οικονομικών υποχρεώσεων καλύπτεται από χορηγίες του Υπουργείου Πρόνοιας.

Ενώ λοιπόν ο κεντρικός ΣΚΛΕ έχει αποθέματα στο ταμείο του, εντούτοις πολλά περιφερειακά τμήματα έχουν σοβαρές οικονομικές δυσκολίες που καθλώνουν την δράση τους. Τα περισσότερα περιφερειακά δεν έχουν γραφεία και πολλά ούτε καν ταχυδρομική θυρίδα.

Σύμφωνα με το καταστατικό «έξω από το νομό Αττικής λειτουργούν τοπικά τμήματα που βρίσκονται σε συνεργασία με το Δ.Σ. μέσω εκλεγμένων αντιπροσώπων τους. Η λειτουργία τους ρυθμίζεται με εσωτερικό κανονισμό που ψηφίζεται στο Δ.Σ. τα περιφερειακά αυτά τμήματα αποτελούν όπως προαναφέραμε δευτεροβάθμια συνδικαλιστικά όργανα.

Η δομή όμως αυτή δημιουργεί στην πράξη αρκετές δυσκολίες στη λειτουργία των συνδέσμων. Κύριο σημείο καταγγελιών από τα

περιφερειακά τμήματα αποτελεί το γεγονός πως ο κεντρικός ΣΚΛΕ και πολλές από τις επιτροπές δεν έχουν κανένα μέλος από την περιφέρεια. Αυτή η κατάσταση οδήγησε σε αυθόρμητη αντίδραση των τμημάτων της Μακεδονίας και όπως εκφράστηκε στις συνδικαλιστικές ημερίδες του 1999 και 2000 έφτασε μέχρι την απειλή αυτονομίας των τμημάτων αυτών (βλ. πρακτικά συνδικαλιστικής ημερίδας τμημάτων ΣΚΛΕ 1999).

Άλλο μελανό σημείο της δράσης του ΣΚΛΕ αποτελεί η ελάχιστη παρέμβαση σε σοβαρά κοινωνικά προβλήματα. Τα συντεχνιακά ζητήματα του κλάδου αποτέλεσαν προτεραιότητα του συνδέσμου κάτι ως ένα βαθμό φυσικό. Η προσπάθεια προώθησης όμως των ζητημάτων αυτών ανήγαγε ως βασική μέθοδο διεκδίκησης τις δημόσιες σχέσεις κάτι που αποτέλεσε και τον βασικό λόγο ελαχιστοποίησης της παρέμβασης σε κοινωνικό επίπεδο. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι κατά την περίοδο της δικτατορίας τον σύνδεσμο απασχόλησε πρωτίστως η προώθηση των συντεχνιακών ζητημάτων (κατάταξη των κοινωνικών λειτουργών σε Α υπαλληλική βαθμίδα κλπ) παρά η χούντα αυτή καθαυτή που κατέλυσε κάθε έννοια ελευθερίας. Η αλληλογραφία με τις χουντικές κυβερνήσεις που παραθέσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο είναι εύλωτη.

Ο ΣΚΛΕ μέσα στα 50 χρόνια δράσης του δεν έχει να επιδείξει καμία αγωνιστική κινητοποίηση ενώ αποφεύγει να κάνει προτάσεις πάνω σε σοβαρά κοινωνικά ζητήματα (π.χ. ασφαλιστικό, αναδιάρθρωση εργασιακών σχέσεων κλπ). Δείγμα πάντως του μη αγωνιστικού προσανατολισμού του κοινωνικού λειτουργού τόσο σε συνδικαλιστικό όσο και σε επιστημονικό επίπεδο αποτελεί η διαπίστωση πως ποτέ δεν προωθήθηκαν οι κριτικές και ριζοσπαστικές θεωρίες της κοινωνικής εργασίας (critical, radical social work) παρά μόνο η καθήλωση σε παρωχημένα αμερικανικά στερεότυπα. Μεγάλη ευθύνη για αυτό φέρουν



τόσο οι σχολές κοινωνικής εργασίας όσο και το ίδιο το συνδικαλιστικό όργανο των κοινωνικών λειτουργών.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

## Η ιστορία της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα

### 4.α πρόλογος

Τόσο στις σχολές κοινωνικής εργασίας όσο και στο ευρύτερο επαγγελματικό περιβάλλον των κοινωνικών λειτουργών υπάρχει διάχυτη η εντύπωση ότι η κοινωνική εργασία ως επάγγελμα στην Ελλάδα είναι αρκετά νέο. Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική αφού δραστηριότητα στην παραγωγή επαγγελματιών πρόνοιας υπάρχει ήδη από τη δεκαετία του 1930, ενώ το επάγγελμα θεσπίστηκε στα μέσα του προηγούμενου αιώνα.

Συγκριτικά λοιπόν με την πλειοψηφία των επιστημονικών επαγγελμάτων στην εποχή μας είναι πολύ παλαιότερο. Βασική αιτία αυτής της λαθεμένης αντίληψης είναι καταρχήν η καθήλωση των διδασκόμενων συγγραμμάτων σε περασμένες δεκαετίες, εποχές δηλαδή, που η κοινωνική εργασία ήταν όντως νέο επάγγελμα.

Ο δεύτερος, επίσης πολύ βασικός λόγος, είναι η φτωχή ακαδημαϊκή και επιστημονική δραστηριότητα των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα. Η έλλειψη αυτή αποτελεί όπως θα δούμε και παρακάτω τη βάση για τον υποβαθμισμένο ρόλο του επαγγέλματος στην Ελληνική κοινωνία.

Παρ' όλα αυτά η παρακολούθηση της εδραίωσης και εξέλιξης του επαγγέλματος παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον αφού αντικατοπτρίζει, εξαιτίας της πολιτικοκοινωνικής του φύσης, τις αντιλήψεις και τακτικές του σύγχρονου Ελληνικού κράτους. Παρακάτω γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης των βασικών σταθμών στην πορεία εξέλιξης της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως η σημερινή επαγγελματική κατάσταση των κοινωνικών λειτουργών έχει διαμορφωθεί μέσα στα χρόνια και οι βασικές αιτίες καθήλωσης του επαγγέλματος εντοπίζονται μέσα στη πορεία εξέλιξης της. Η περιγραφή

#### 4.β Περίοδος 1922-1939 (προπολεμική περίοδος)

Ήδη από την ταπεινωτική ήττα του 1897 η Ελλάδα βρίσκεται συνεχώς σε εμπόλεμη κατάσταση με μικρά διαλείμματα ειρήνης. Οι βαλκανικοί πόλεμοι και στη συνέχεια ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος και οι ανακατατάξεις που προέκυψαν από αυτούς (πληθυσμιακές, εδαφικές), καθλώνουν την Ελληνική οικονομία και συσσωρεύουν τα κοινωνικά προβλήματα. Παράλληλα η νικηφόρα Οκτωβριανή επανάσταση που έχει κάνει ήδη τα πρώτα της βήματα, εμπνέει την εργατική τάξη που με τη σειρά της πιέζει για φιλεργατικές αλλαγές. Αποκορύφωμα της έκρυθμης κατάστασης αποτελεί η μικρασιατική καταστροφή, που οδηγεί 1.500.000 πρόσφυγες σε συνθήκες εξαθλίωσης στην Ελλάδα.

Μέσα σ' αυτό το ασφυκτικό πλαίσιο γίνεται η πρώτη εμφάνιση των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα. Φυσικά δεν είναι Έλληνες<sup>10</sup>, κυρίως Αμερικάνικες φιλανθρωπικές οργανώσεις συνέδραμαν την κυβέρνηση στην προσπάθεια αποκατάστασης των προσφύγων. (Σταθόπουλος :1996)

Η εκκλησία, φιλανθρωπικές οργανώσεις και λιγότερο η Τοπικές Κοινωνίες προσπαθούν να συγκροτήσουν ,σε συνεργασία με την κυβέρνηση, μέτρα πρόνοιας. Όλη η προαναφερθείσα δραστηριότητα δημιουργεί την ανάγκη εκπαίδευσης επαγγελματικού προσωπικού πρόνοιας. Έτσι το 1937 ιδρύεται στη Αθήνα η «Ελευθέρα Σχολή Κοινωνικής Πρόνοιας». Η σχολή τελεί υπό την εποπτεία και οι φιλοδοξίες που τη συνοδεύουν είναι πολύ μεγάλες. Η έναρξη όμως του β' παγκοσμίου πολέμου διακόπτει, σχεδόν εν τη γενέσει, τη λειτουργία της σχολής. Το έργο της είναι ελάχιστα γνωστό (Καλούτση :1981). Χαρακτηριστικό είναι ότι μοναδική πηγή πληροφοριών για την

<sup>10</sup> Προπολεμικά υπήρχαν μόνο δύο Έλληνες κοινωνικοί λειτουργοί, εκπαιδευμένοι στο εξωτερικό. («ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ» τ.29, 9/12/1968)

#### 4.γ Περίοδος 1944-1955(πρώτη μεταπολεμική)

Το τέλος του β' παγκοσμίου πολέμου βρίσκει την Ελλάδα σε άθλια οικονομική κατάσταση, με ισοπεδωμένες τις υποδομές και την όποια οργάνωση της χώρας. Μοναδική κοινωνική δραστηριότητα κατά την περίοδο της κατοχής, υπήρξαν οι συντονισμένες προσπάθειες του ΕΑΜ και της ΕΠΟΝ να αναχαιτίσουν την λιμοκτονία και να αναβαθμίσουν το πολιτιστικό και εκπαιδευτικό επίπεδο του υπόδουλου λαού, ιδρύοντας στις ελεύθερες περιοχές σχολεία και πολιτιστικά κέντρα. Παράλληλα ο αντιβασιλέας από το 1941 ίδρυσε τον Εθνικό Οργανισμό Χριστιανικής Αλληλεγγύης για την προστασία των ορφανών (Σταθόπουλος:2000). Στη συνέχεια ο εμφύλιος πόλεμος όχι μόνο επιδεινώνει την ήδη τραγική κατάσταση της χώρας αλλά παράλληλα αποτελεί και αφετηρία για την καλλιέργεια μίσους ανάμεσα στον Ελληνικό λαό και ακολούθησαν διωγμοί, εξορίες και δολοφονίες των ηττημένων.

Μέσα σ' αυτό το πολιτικό και κοινωνικό κλίμα οργανώνεται το 1945 το πρώτο τμήμα κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα από το Αμερικάνικο κολέγιο θηλέων "Pierce" (λειτούργησε μέχρι το 1945). Η συγκεκριμένη σχολή είναι και η πρώτη που οι απόφοιτοί της έφεραν τον τίτλο του κοινωνικού λειτουργού.

Ακολούθως το 1948 εγκαινιάστηκε από τη ΧΕΝ<sup>11</sup> σχολή κοινωνικής εργασίας στην Αθήνα («Ανωτέρα Σχολή Κοινωνική Εργασίας»). Οι προαναφερόμενες σχολές λειτούργησαν για αρκετά χρόνια και αποτέλεσαν το εφαλτήριο της αναπαραγωγής κοινωνικών λειτουργών στη Ελλάδα. Βέβαια το πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο της εποχής μας βοηθάει να καταλάβουμε την πολιτική χροιά και βάση των σχολών αυτών. Η νικήτρια στον εμφύλιο πόλεμο «δεξιά» με τη βοήθεια εκκλησιαστικών παραγόντων οργάνωσε το πεδίο για τις πρώτες αυτές

σχολές, βέβαια καταρχήν μόνο για γυναίκες. Την πολιτική διάστασης της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών θα την περιγράψουμε σε επόμενο κεφάλαιο.

Το 1950 οι πρώτοι απόφοιτοι κοινωνικοί λειτουργοί αξιοποιούνται επαγγελματικά από το υπουργείο πρόνοιας. Το πρόγραμμα «προστασίας παιδών» εντάσσεται στη συνολική διαδικασία αναγέννησης της πρόνοιας στην Ελλάδα που χρηματοδοτήθηκε από το σχέδιο “Marshal”. Κάτι βέβαια που αποτελεί άλλο ένα τεκμήριο του πολιτικού χαρακτήρα των μέτρων αυτών. Σύμφωνα με το Σταθόπουλο (1996) τα προγράμματα αυτά δεν έφεραν το επιθυμητό αποτέλεσμα κυρίως επειδή αποτελούσαν μεταλαμπαδεύση ξένων προτύπων που δεν απαντούσαν στις ελληνικές ανάγκες.

«Οι ανάγκες περίθαλψης των θεομηνιοπληκτιών- μετά τους σεισμούς στα Ιόνια νησιά το 1953 και τη Θεσσαλία το 1954, 1955 και 1957- είχαν ως αποτέλεσμα τη στελέχωση των αντίστοιχων φορέων πρόνοιας με πρόσθετους κοινωνικούς λειτουργούς (Μαστρογιάννης:1960 στο Καλλινικάκη:1998). Το 1954 ιδρύθηκε ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος. Ο ΣΚΛΕ αποτέλεσε και αποτελεί το μοναδικό συνδικαλιστικό όργανο των κοινωνικών λειτουργών και ένα από τα επιστημονικά που εξέδωσαν μάλιστα επιστημονική επιθεώρηση<sup>12</sup>. Ο ΣΚΛΕ καθόρισε κώδικα δεοντολογίας και καταστατικό ορίζοντας σκοπούς αξίες και αρχές. Το 1955 έγινε μέλος της διεθνούς ομοσπονδίας κοινωνικών λειτουργών. Επί πολλά χρόνια ο προσανατολισμός του ΣΚΛΕ ήταν αποκλειστικά συντεχνιακός με μοναδικό στόχο την επαγγελματική εδραίωση των κοινωνικών λειτουργών. Για τη δράση και τη δομή του ΣΚΛΕ γίνεται αναφορά σε ειδικό κεφάλαιο.

<sup>12</sup> Χριστιανική Ένωση Νεανίδων  
 3 Ο έτερος ήταν ο ΕΠΣΚΕ

#### 4.8 Περίοδος 1956-1966. (ύστερη μεταπολεμική)

Μετά τα πρώτα δειλά βήματα της κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα και την επαγγελματική αξιοποίηση των πρώτων κοινωνικών λειτουργών, που αντικατέστησαν τους εξακριβωτές απορίας, ξεκινάει η περίοδος που τυπικά και ουσιαστικά οι κοινωνικοί λειτουργοί αναγνωρίζονται ως κλάδος και θεσπίζονται τα επαγγελματικά τους δικαιώματα.

Σε μια ,πολύ έντονα, φορτισμένη πολιτικά εποχή το κράτος αξιοποίησε τους κοινωνικούς λειτουργούς στην προσπάθεια του να πείσει για τα βήματα που κάνει στη θέσπιση και λειτουργία προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας. Έτσι οι κοινωνικοί λειτουργοί αναπαράγουν τις διακρίσεις και την πόλωση που χαρακτηρίζει την ελληνική κοινωνία. Γι' αυτές τις υπηρεσίες τους άλλωστε «αμείβονται» το 1959. Έχει προηγηθεί το 1956 η ίδρυση του Συμβουλίου Επιμόρφωσης στην Κοινωνική Εργασία.<sup>13</sup>(ΣΕΚΕ). Την ίδια χρονιά συστήνονται και οι πρώτες κοινωνικές υπηρεσίες στα νοσοκομεία (Καλλινικάκη:1998). Τον επόμενο χρόνο (1957) ιδρύεται η σχολή Διακονισσών της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος ενισχύοντας έτσι την προϋπάρχουσα εμπλοκή (βλ. ΧΕΝ) εκκλησιαστικών παραγόντων στην παραγωγή στελεχών κοινωνικής πρόνοιας.

Επιστρέφοντας στο νομοθετικό διάταγμα του 1959 (4618/1959) περί του θεσμού των κοινωνικών λειτουργών, θεσπίζεται και νομικά κατοχυρώνεται το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού στην Ελλάδα. Διασαφηνίζονται οι ρόλοι του επαγγελματία, τα προσόντα<sup>14</sup> και το επάγγελμα χαρακτηρίζεται ως λειτούργημα. Από νομοθετικής άποψης το συγκεκριμένο ΠΔ προσδιορίζει την έννοια «κοινωνικός λειτουργός» και

<sup>13</sup> Ιδρύθηκε από τις σχολές ΒΕΙ.ΧΕΝ και αμερικάνικου κολεγίου σε συνεργασία με την οργάνωση "Unitarian university service committee", ως μόνιμη επιτροπή επιμόρφωσης στην κοινωνική εργασία. Συνέβαλλε πολύ στην επιμόρφωση με μεταφράσεις, σεμινάρια κλπ (Καλλινικάκη:1998)

<sup>14</sup> Απαιτείται πτυχίο κοινωνικής εργασίας.

συγκεκριμένο ΠΔ προσδιορίζει την έννοια «κοινωνικός λειτουργός» και προσπαθεί να διαλύσει τις συγχύσεις, που δυστυχώς υπάρχουν μέχρι και σήμερα. Στο πολιτικό επίπεδο δεν αφήνει κανένα περιθώριο παρερμηνείας σχετικά με την Ελληνοχριστιανική και λανθάνουσα εθνικιστική λογική που καλείται να προασπίσει το επάγγελμα.

Το 1960 άλλη μια ανώτερη σχολή κοινωνικής εργασίας κάνει την εμφάνιση της, αυτή της ΕΠΑΑ<sup>15</sup>. Παράλληλα οι προϋπάρχουσες σχολές επεκτείνουν τα προγράμματα τους σε 3 έτη. Το 1961 λαμβάνουν χώρα δυο βασικά γεγονότα που αφορούν την κοινωνική εργασία. Ορίζεται Νομοθετικό Διάταγμα «περί της ασκήσεως του επαγγέλματος των κοινωνικών λειτουργών»<sup>16</sup>. Αυτό καθόρισε της διαδικασίες χορήγησης της άδειας άσκησης επαγγέλματος, τις προϋποθέσεις χορήγησης, ανάκλησης, τα καθήκοντα, τις υποχρεώσεις και τις απαγορεύσεις, τα καθήκοντα, τις υποχρεώσεις και τις απαγορεύσεις, τα καθήκοντα προς τους εξυπηρετούμενους και προς τους συναδέλφους, τα ασυμβίβαστα προς το επάγγελμα, καθώς και θέματα οργάνωσης των κοινωνικών υπηρεσιών. (Καλλινικάκη:1998)

Την ίδια χρονιά πραγματοποιείται το Α' Πανελλαδικό Συνέδριο των Κοινωνικών Λειτουργών στην Αθήνα. Για πρώτη φορά οι έλληνες κοινωνικοί λειτουργοί, μέλη του ΣΚΛΕ στο σύνολό τους συζητούν για τα προβλήματα του κλάδου, τα αίτημα αλλά και τα πρώτα επιστημονικά πορίσματα.

Το 1962 εκδίδεται το Βασιλικό Διάταγμα <sup>17</sup> «περί της εκπαίδευσεως των κοινωνικών λειτουργών», όπου πια καθορίζεται σαφώς το κρατικό πλαίσιο εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών. Παράλληλα όριζε τις λεπτομέρειες που αφορούν την εκπαίδευση στη κοινωνική εργασία. Το

<sup>15</sup> Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών

<sup>16</sup> ΒΔ 690/1961, ΦΕΚ 163/1961

<sup>17</sup> ΦΕΚ 81/1962

Βασιλικό Διάταγμα που ακολούθησε το επόμενο έτος <sup>13</sup> προσδιόρισε και τη διάρκεια σπουδών σε τριετή μεταγυμνασιακό ή διετή μεταπτυχιακό τίτλο.

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως τα προαναφερθέντα διατάγματα έδωσαν ώθηση στην αξιοποίηση των κοινωνικών λειτουργών και την επαγγελματική τους εδραίωση και ανάπτυξη. Πρέπει όμως ταυτόχρονα με κατηγορηματικό τρόπο να επισημάνουμε πως «έβαλαν γύψο» μέσα στον οποίο «μούδιαζε» η κοινωνική εργασία επί δεκαετίες. Δεν άφησαν καμία ψευδαίσθηση ότι η κοινωνική εργασία θα μπορούσε να παίξει άλλο ρόλο εκτός από αυτόν του καλλιεργητή και παραγωγού των κυρίαρχων συντηρητικών και μονοδιάστατων αντιλήψεων της εποχής. Χαρακτηριστικά λοιπόν να αναφέρουμε μερικές από τις υποχρεώσεις των κοινωνικών λειτουργών, όπως αυτές ορίζονται με σαφήνεια στο διάταγμα του 1961 *«οι κοινωνικοί λειτουργοί (...) οφείλουν να απέχουν εκδηλώσεων ή ιδεολογιών σκοπουσών την δια παντός τρόπου ή μέσου ανατροπήν του υφιστάμενου πολιτειακού ή κοινωνικού καθεστώτος ως και πάσης ενεργείας προδιδούσης "άσκησιν προπαγάνδας»* ενώ το Διάταγμα 319/1961 απαιτούσε ως προσόν των σπουδαστών την *«προσωπικότητα κοινωνικού λειτουργού»* (!) όπως αυτή θα προσδιοριζόταν από συνέντευξη. Σε συνδυασμό με το καταπιεστικό πολιτικό σκηνικό της εποχής αποδίδεται με σαφήνεια ο πολιτικό ρόλος της κοινωνικής εργασίας, την αντικομμουνιστική της διάσταση και την αλλεργία του νομοθέτη σε πάσης φύσεως προοδευτικές ιδέες που μπορεί να μόλυναν το χώρο. Δυστυχώς ο χώρος της κοινωνικής εργασίας έμεινε για πολλές δεκαετίες «αμόλυντος».

Ενδεικτικά επίσης του θεωρητικού προσανατολισμού της «κοινωνικής πολιτικής είναι και τα πορίσματα του συνεδρίου «κοινοτικής αναπτύξεως» που διοργανώθηκε στην Πάτρα τον Ιούνιο του 1960 από το

<sup>13</sup> ΒΔ 148/1963



ΒΕΙ.<sup>19</sup> Στο συγκεκριμένο συνέδριο αναφέρεται σχετικά «(...)αλλά υπάρχουν και οι καταστροφικοί δυνάμεις της βίας και της απανθρωπίας, αι δυνάμεις του κομμουνιστικού ολοκληρωτισμού, που αφού προ ολίγων ετών μετέβαλαν εις ερείπια την χώραν και επεδείνωσαν μέχρις εξαθλιώσεως την πενίαν του λαού, επιχειρούν τώρα με πείσμα την υπονόμεισιν του έργου της οικονομικής αναπτύξεως. Επιχειρούν να καταστρέψουν αυτό το κλίμα της πίστεως και αισιοδοξίας, που είναι απαραίτητων δια να ευοδωθεί κάθε ελληνική προσπάθεια. Δια να υπερπηδήσουμε αυτά τα εμπόδια και να επιτύχουμε την πλήρη συνεργασία του ελληνικού λαού θα χρειαστεί μεθοδική και εντατική προσπάθεια» («συνέδριο κοινοτικής αναπτύξεως: 1960, σ.42). αυτή λοιπόν ήταν η φιλοσοφία των φορέων κοινωνικής πολιτικής της εποχής. Μη ξεχνάμε πως την ίδια περίπου περίοδο το ΒΕΙ ίδρυσε και σχολή κοινωνικής εργασίας. Μάλλον «για να εξασφαλίσει με μεθοδική και επιστημονική προσπάθεια τη συνεργασία του ελληνικού λαού».

Πάντως μεγάλη σημασία έχει το γεγονός ότι επί πολλά χρόνια τόσο οι σχολές κοινωνικής εργασίας, όσο και το επίσημο συνδικαλιστικό όργανο των κοινωνικών λειτουργών έβλεπαν τα νομοθετήματα αυτά μόνο με τη στενή συντεχνιακή οπτική και τα έκριναν πολύ θετικά και σημαντικά. Αυτό το κλίμα και η ανυπαρξία αντίδρασης συντέλεσαν στη διατήρηση αυτών των αντιλήψεων και την καθήλωσή της επιστημονικής ανάπτυξης της κοινωνικής εργασίας. Δηλωτικό αυτής της κατάστασης είναι το γεγονός πως τα προαναφερόμενα διατάγματα άλλαξαν μόλις τη δεκαετία του 1990.

Το 1963 ιδρύθηκε και η ΕΠΣΚΕ<sup>20</sup> που συνέβαλε σημαντικά στη επιμόρφωση των κοινωνικών λειτουργών και με το περιοδικό «εκλογή». Η συγκεκριμένη επιθεώρηση αποτέλεσε σημείο αναφοράς των

<sup>19</sup> Το συγκεκριμένο Ίδρυμα ίδρυσε και μια από τις αρχαιότερες σχολές κοινωνικής εργασίας στην Ελλάδα. Αργότερα μετονομάστηκε σε ΕΙΝ (εθνικό ίδρυμα νεότητας)

κοινωνικών λειτουργών και τα άρθρα του αξιοποιήθηκαν κατά κόρον στην εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών, προσπαθώντας βέβαια να καλυφθεί το κενό ακαδημαϊκών συγγραμμάτων.

Τέλος το 1965 μαζί με άλλες τροποποιήσεις του υπαλληλικού κώδικα ψηφίζεται και η διάταξη με την οποία οι κοινωνικοί λειτουργοί κατατάσσονται στην πρώτη κατηγορία (Παπαθεοφίλου : 1981)

---

<sup>20</sup> Εταιρία Πτυχιούχων Κοινωνικής Εργασίας.

#### 4.ε Περίοδος 1967-1976. (δικτατορία)

Στο β' συνέδριο κοινωνικών λειτουργών η Έλλη Παπαθεοφίλου σε μια ρεαλιστική προσέγγιση της κατάστασης των κοινωνικών λειτουργών διαπίστωσε πως η περίοδος της χούντας δημιούργησε «στάσιμα νερά» αφού η «κοινωνική εργασία δεν μπορεί να ευδοκιμήσει χωρίς ελευθερία σκέψης, έκφρασης και κίνησης.» Η διαπίστωσή της όμως δεν αντανακλά επακριβώς την πραγματικότητα στη συγκεκριμένη περίοδο.

Για την εποχή της δικτατορίας σε συνάρτηση με το επάγγελμα των κοινωνικών λειτουργών μπορούμε να κάνουμε δυο βασικές διαπιστώσεις:

- α. τα επαγγελματικά δικαιώματα των κοινωνικών λειτουργών δε διαταράχθηκαν σημαντικά, όπως θα υπέθετε κανείς εξ' αιτίας της ανελευθερίας. Όχι βεβαίως γιατί οι συνταγματάρχες ήταν άνθρωποι ευαίσθητοι προς την κοινωνική πολιτική, αλλά απλούστατα γιατί η κοινωνική εργασία, ούσα σε «γύψο» ήδη από συστάσεώς της, ήταν επιστημονικά και κοινωνικά ακίνδυνα. Επομένως δε χρειάστηκε να γίνει καμία προσπάθεια εγκλωβισμού των κοινωνικών λειτουργών, ήταν ήδη εγκλωβισμένοι, αν όχι σύμμαχοι του συστήματος.

Β. Η δεύτερη σημαντική διαπίστωση είναι πως σε επαγγελματικό<sup>21</sup> επίπεδο οι κοινωνικοί λειτουργοί μάλλον αναβαθμίστηκαν, τεκμήριο άλλωστε της χρήσιμης για το σύστημα λειτουργίας τους. Οι συγκεκριμένες υπηρεσίες εξαργυρώθηκαν με αύξηση διορισμών, περαιτέρω εδραίωση της θέσης τους, υλοποίηση σημαντικών θεσμικών αιτημάτων.

Κατά το συγκεκριμένο διάστημα (1967-1976) η ευθύνη για την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών μεταφέρεται στο Υπουργείο Παιδείας (Καλλινικάκη:1998). Το έτος 1968 η συνεργασία του ΣΚΛΕ με την κυβέρνηση Παπαδόπουλου είναι τακτικότερη και η αλληλοεκτίμηση

<sup>21</sup> Εδώ με στενά συντεχνιακούς όρους.

αξιοπρόσεκτη<sup>22</sup>. Έτσι μόνο το δεύτερο εξάμηνο του 1968 ο ΣΚΛΕ συναντήθηκε με τον Υπουργό και Υφυπουργό κοινωνικών υπηρεσιών τουλάχιστον πέντε φορές (!) («κοινωνικός λειτουργός», τ. 29, σ.7). το ίδιο έτος ο Υπουργός κος Πάτρας κοινοποιεί επιστολή προς το ΣΚΛΕ με θέμα «τακτοποίησης των κοινωνικών λειτουργών και αξιοποίησης αυτών», όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται : *α) Η ελληνική κυβέρνηση εν τω πλαισίου των γενικότερων μέτρων άτινα πρόκειται να λάβει δια την τακτοποίηση των εν εκκρεμοτήτι ευρισκόμενων υπαλλήλων, εκτιμώσα δε ιδιαιτέρως τη μέχρι τούδε συμβολήν κοινωνικών λειτουργών εις την επωφελή εφαρμογήν κοινωνικών προγραμμάτων, θέλει μεριμνήσει και δια την οριστικήν ρύθμισην του θέματος... (ό.π. σ.11) το υπουργείον κοινωνικών υπηρεσιών(...) θέλει λάβει τα δέοντα μέτρα δια την ορθήν οργάνωση και επωφελή οργάνωση (...) των υπηρετούντων κοινωνικών λειτουργών.*

Ο ΣΚΛΕ με τη σειρά του έσπευδε να χαιρετήσει τις αποφάσεις αυτές και να υπενθυμίζει στον Παπαδόπουλο ότι και οι 660 κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να αντιμετωπίσουν και να επιλύσουν τα θέματα κοινωνικής προσαρμογής(ό.π). Ο ΣΚΛΕ συνεχίζει να προωθεί τα αμιγώς συντεχνιακά του συμφέροντα και η χούντα να επιβραβεύει, φυσικά για την ανθρωπιστική και προοδευτική διάσταση του επαγγέλματος ούτε λόγος. Να θυμίσουμε ότι, ήδη από την προηγούμενη δεκαετία, σε Ευρώπη και Αμερική ασκεί μεγάλη επιρροή η ριζοσπαστική κοινωνική εργασία, η οποία στην Ελλάδα είναι άγνωστη ακόμα και στην εποχή μας.

Ενώ λοιπόν στον υπόλοιπο κόσμο η «εποχή των κινημάτων» δίνει ώθηση στην κοινωνική εργασία, οι εγχώριοι εκπρόσωποι της εκφράζουν τη χαρά τους για τις εξαγγελίες Παπαδόπουλου. Μάλιστα μέσα στο «συντεχνιακό παζάρι» σπεύδουν να διεκδικήσουν και ρόλο

<sup>22</sup> Όπως αυτή προκύπτει από τα περιεχόμενα του ενημερωτικού δελτίου του ΣΚΛΕ «κοινωνικός λειτουργός» τη συγκεκριμένη περίοδο. (βλ. βιβλιογραφία)

«σωφρονιστή» υπενθυμίζοντας ότι αυτοί έχουν πιο άρτια εκπαίδευση «εις την πρόληψιν των κοινωνικών δεινών από τους διδασκάλους». Οι κοινωνικοί λειτουργοί δηλαδή συμπλέοντας με το αντιδημοκρατικό σύστημα ήθελαν να κάνουν πρόληψη των κοινωνικών δεινών μέσα στο σχολείο! Με ποιο τρόπο έκανε η χούντα πρόληψη κοινωνικών δεινών είναι γνωστό.

Η δικαίωση βεβαίως έρχεται πανηγυρικά το 1973. όπου με νομοθετικό διάταγμα<sup>23</sup> γίνεται κατοχύρωση των τακτικών θέσεων των κοινωνικών λειτουργών στα Υπουργεία δικαιοσύνης και Κοινωνικών Υπηρεσιών. Παράλληλα ακολουθούν και οι διορισμοί πολλών κοινωνικών λειτουργών που ήδη εργάζονταν στο δημόσιο αποσπασμένοι όμως στον ΕΟΠ. Την ίδια περίοδο διαπιστώνεται κορύφωση της αύξησης διορισμών κοινωνικών λειτουργών που ήδη είχε αρχίσει από το 1971 (Βούκα κ.α. :1981), δείγμα της αξιοποίησης τους από την κυβέρνηση της χούντας. Το ίδιο έτος η εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών περνάει στην ευθύνη του Υπουργείου Παιδείας, υπαγόμενη στο Θεσμό της Τεχνολογικής εκπαίδευσης των ΚΑΤΕΕ. Λειτουργήσαν αρχικά δυο σχολές κοινωνικής εργασίας στα ΚΑΤΕΕ Πάτρας και Ηρακλείου με τη μορφή ΝΠΔΔ (Καλλινικάκη :1998)

#### 4.στ Περίοδος 1975-1990 (μεταπολιτευτική)

Η μεταπολίτευση εγκαινιάζει τη μακρά περίοδο κατακόρυφης μείωσης διορισμών των κοινωνικών λειτουργών και το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας που γνώρισε, μέχρι τότε ο κλάδος.<sup>24</sup>

Το 1975 καθορίζονται με Υπουργικές αποφάσεις τα κατώτατα όρια μισθών για κοινωνικούς λειτουργούς εργαζόμενους σε ΝΠΙΔ, ΝΠΔΔ. Το ίδιο έτος τα πρώτα επίσημα στοιχεία που αφορούν τον κλάδο αναφέρουν ότι έχουν χορηγηθεί 1.251 άδειες άσκησης επαγγέλματος, ενώ εργάζονταν οι 812. Επίσης συνταξιοδοτήθηκαν τότε και οι πρώτοι κοινωνικοί λειτουργοί.

Κατά το 1977 αναδιοργανώθηκε το Υπουργείο κοινωνικών υπηρεσιών και συστήθηκε διεύθυνση κοινωνικής εργασίας. Η διεύθυνση κοινωνικής εργασίας θεωρήθηκε αναγνώριση της αναγκαιότητας ύπαρξης του κλάδου και είχε την ευθύνη για το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση προνοιακών προγραμμάτων.

Τον επόμενο χρόνο στην Αθήνα πραγματοποιήθηκε το τρίτο πανελλήνιο συνέδριο των κοινωνικών λειτουργών. Στο συνέδριο αυτό άρχισε να αποκρυσταλλώνεται η ανησυχία των κοινωνικών λειτουργών για την ανυπαρξία επιστημονικής εξέλιξης στον κλάδο. Το συνέδριο ψήφισε -για πρώτη φορά υπέρ της αναγκαιότητας ανεπιστημονικής εκπαίδευσης στην κοινωνική εργασία. Το θέμα αυτό βέβαια ταλανίζει τον κλάδο ακόμη και σήμερα.

Τα επόμενα χρόνια είναι τα χρόνια της λεγόμενης «αλλαγής»<sup>25</sup> εξουσίας από τις κυβερνήσεις τις δεξιάς στο σοσιαλδημοκρατικό ΠΑΣΟΚ. Η συγκεκριμένη κυβέρνηση κατά τα πρώτα χρόνια της εξουσίας της έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στους τομείς της υγείας και της

<sup>23</sup> 1375/1973

<sup>24</sup> περίπου 33,3% κατά το 1978

<sup>25</sup> «αλλαγή» ήταν το σύνθημα του ΠΑΣΟΚ με το οποίο κέρδισε τις εκλογές του 1981. Το συγκεκριμένο σύνθημα είχε τέτοια επίδραση στον κόσμο αλλά και στην πολιτική που χαρακτήρισε όλη την εποχή.

πρόνοιας. Συγκρότησε το ΕΣΥ, διέυρνε τη επιδοματική πολιτική, εισήγαγε την αυτόματη τιμαριθμική αύξηση και εφάρμοσε διάφορα καινοτόμα μέτρα κοινωνικής πολιτικής (Σταθόπουλος: 1996). Το διάστημα αυτό «υπήρξε μια βαθμιαία υποκατάσταση των προνομιακών φορέων από ιδιωτικούς σε δημόσιους.» (ό.π.) στον τομέα της εκπαίδευσης το 1983 με το ΝΔ 140/83 έγινε αναφορά στον τρόπο λειτουργίας των ΤΕΙ και έτσι εγκαινιάστηκε μια νέα περίοδος στην εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών, τα κύρια χαρακτηριστικά της οποίας ισχύουν ακόμα.

Το έτος 1985 στην Αθήνα πραγματοποιήθηκε το Γ' Πανελλήνιο Συνέδριο των κοινωνικών λειτουργών. Με θέμα «κοινωνική εργασία και κοινωνική αλλαγή» και στη συνέχεια το 1989 το Δ' Πανελλήνιο συνέδριο των κοινωνικών λειτουργών . το ίδιο έτος με προεδρικό διάταγμα επαναπροσδιορίστηκαν τα επαγγελματικά δικαιώματα των κοινωνικών λειτουργών. Είναι η περίοδος που ο κλάδος αναζητεί, ουσιαστικά για πρώτη φορά, ιδεολογικές διεξόδους. Σ' αυτό συντελούν οι συνδικαλιστικές ζυμώσεις της εποχής αλλά και η λειτουργία σπουδαστικών συνδικαλιστικών συλλόγων (ως αποτέλεσμα των ευρύτερων ακαδημαϊκών ελευθεριών που απέφερε η ένταξη των σχολών στα ΤΕΙ).

#### 4.ζ Περίοδος 1990-2003 (ευρωπαϊκή σύγκλιση)

Έπειτα από σύντομη πολιτική αναταραχή<sup>26</sup> η Νέα δημοκρατία αναλαμβάνει το 1991 τη διακυβέρνηση της χώρας. Εγκαινιάζει έτσι την απαρχή συντηρητικών μεταρρυθμίσεων σε εργασιακό και κοινωνικό επίπεδο. Ο νόμος 1893/93 εισάγει την έννοια της απελευθέρωσης της εργασίας (μερική απασχόληση, ελαστικοποίηση ωραρίου, αύξηση ορίων συνταξιοδότησης κλπ). Οι νόμοι αυτοί συμπληρώθηκαν έπειτα από τις επερχόμενες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ<sup>27</sup> με στόχο την εδραίωση της μερικής απασχόλησης, την αλλαγή του ασφαλιστικού συστήματος κλπ. Επίσης μεταρρυθμίστηκε το ΕΣΥ προκλύπτοντας έτσι τα ΠΕΣΥ με κατεύθυνση προς τη σταδιακή εμπλοκή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στο χώρο της υγείας και της πρόνοιας.

Πολλοί κοινωνικοί λειτουργοί άρχισαν να αξιοποιούνται με βάση αυτές τις νέες συνθήκες εργασίας σε προγράμματα της ευρωπαϊκής ένωσης μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης. Την ίδια περίοδο νομιμοποιήθηκε η απελευθέρωση του επαγγέλματος και για πρώτη φορά κοινωνικοί λειτουργοί μπορούσαν να ιδιωτεύουν. Το συγκεκριμένο μέτρο όμως, όπως θα δούμε και παρακάτω όχι μόνο δε βοήθησε στην αναβάθμιση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των κοινωνικών λειτουργών αλλά αντίθετα λειτούργησε ως «δούρειος ίππος» για την ανατροπή των σταθερών εργασιακών σχέσεων.

Στο επίπεδο της εκπαίδευσης το 1994 με νομοθετικό διάταγμα<sup>28</sup> αποφασίστηκε η λειτουργία πανεπιστημιακού τμήματος κοινωνικής εργασίας, που λειτούργησε στο Δημοκρίτειο πανεπιστήμιο Θράκης από

<sup>26</sup> Ειδικό δικαστήριο, οικουμενικές κυβερνήσεις, ανατροπή υπαρκτού σοσιαλισμού κ.α.

<sup>27</sup> Ν 2434/96, 2190/94, 2224/94 με αποκορύφωμα τους πρόσφατους νόμους 2369/98 και 2874-2000 που προκάλεσαν τη μαζική αντίδραση των συνδικάτων.

<sup>28</sup> ΦΕΚ 163



το ακαδημαϊκό έτος 1996. Ο προσανατολισμός των μεταρρυθμίσεων αυτής της περιόδου τις σχολιάζουμε αναλυτικά στα επόμενα κεφάλαια.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

### *ΠΛΕΓΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ.*

Ο τομέας της κοινωνικής πρόνοιας διεθνώς τα τελευταία χρόνια βρίσκεται σε μετάβαση. Η ανατροπή των σοσιαλιστικών καθεστώτων, σε συνδυασμό με την παγκόσμια οικονομική ύφεση, υπήρξαν η αφετηρία για τη διαδικασία φιλελευθεροποίησης της πρόνοιας. Η διαδικασία αυτή ξεκίνησε ήδη από τη δεκαετία του 1970 στην Ευρώπη, ενώ στην Ελλάδα άρχισε να κάνει δειλά βήματα από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. ειδικά από το 1998 και έπειτα οι ανακατατάξεις στο χώρο της πρόνοιας είναι ραγδαίες και συμπαρασύρουν τους εργαζόμενους. Δυο συνεχόμενες μεταρρυθμιστικές απόπειρες αποτελούν τη βάση για το νέο προνοιακό μοντέλο στη χώρα μας, με το οποίο ανατρέπονται δεδομένα πολλών δεκαετιών. Η απόπειρα σκιαγράφησης του συγκεκριμένου πλαισίου είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για την παρούσα έρευνα αφού προσφέρει το πρίσμα μέσα από το οποίο μπορεί να ιδωθεί ολιστικά η θέση του επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού.

Επί πολλές δεκαετίες τη βάση του συστήματος πρόνοιας αποτελούσαν διάσπαρτες δομές που λειτουργούσαν αυτοτελώς, υπό την εποπτεία του υπουργείου πρόνοιας. Οι τρεις βασικές δομές ήταν ο ΕΟΠ, το ΠΙΚΠΑ και το κέντρο βρεφών «μητέρα». Το πρώτο είχε στην ευθύνη του τα ΚΕΦΟ, με αντικείμενα την φροντίδα οικογένειας, κατάρτιση και επιμόρφωση, παιδική προστασία κλπ. Το ΠΙΚΠΑ που ιδρύθηκε το 1914 ανέπτυξε πλούσια δράση στην παιδική προστασία και τα ΑμΕΑ. Ασχολήθηκε επίσης με την αποκατάσταση των προσφύγων του 1922. Έχει παράλληλα πολύπλευρες νοσηλευτικές και προνοιακές εφημερίδες (Σταθόπουλος 1996). Τέλος το κέντρο βρεφών «Μητέρα» αποτέλεσε το

βασικό άξονα στην αναδοχή και την υιοθεσία. Πολλές άλλες, διάσπαρτες γεωγραφικά, δομές δρούσαν ανά την επικράτεια ως ΝΠΔΔ χωρίς κάποιο συντονισμό και συμπληρωματικότητα. Πρωτεύοντα ρόλο στην κοινωνική πολιτική έπαιζαν οι επιδοματικές παροχές, που χορηγούνταν μέσω των υπηρεσιών της Πρόνοιας. Τα επιδόματα αυτά αφορούσαν ένα σχετικά μεγάλο φάσμα δικαιούχων (αναπηρίας, απορίας κλπ) αλλά τα ποσά ήταν ιδιαίτερα χαμηλά.

Σύμφωνα με το Σταθόπουλο το κράτος πρόνοιας έγινε, για διαφορετικούς λόγους, στόχος από τη νέα Δεξιά η κριτική εστιάζεται στους εξής τομείς :

- Από τη νέα Δεξιά η κριτική εστιάζεται στους ακόλουθους τομείς. Ο δημόσιος τομέας έχει υπερβολικά διογκωθεί και απομυζά την οικονομία της χώρας. Οι συνεχείς και επεκτεινόμενες κοινωνικές παροχές δημιουργούν μια αντίληψη και νοοτροπία εξάρτησης του ατόμου από το κράτος η οποία κάθε άλλο παρά βοηθάει στην κινητοποίηση του πληθυσμού για αυτενέργεια και οικονομική αυτάρκεια.
- Από το κέντρο η κριτική στο κράτος πρόνοιας αφορά την ανεπάρκεια και την έλλειψη ευελιξίας της κυβερνητικής γραφειοκρατίας στην αντιμετώπιση των προβλημάτων και των αναγκών των εξυπηρετούμενων από τις κοινωνικές υπηρεσίες.
- Από την παραδοσιακή αριστερά υπήρξε έντονη κριτική στο κράτος πρόνοιας, αφ' ενός επειδή χρησιμοποιήθηκε από την άρχουσα τάξη ως μέσο κοινωνικού ελέγχου και αφ' ετέρου απέτυχε να επιλύσει τα κοινωνικά προβλήματα, να αναδιανείμει τον πλούτο και να μειώσει την φτώχεια. Ο Atherton (στο Σταθόπουλο : 1996) παρατηρεί ότι η αριστερά ασκεί κριτική επειδή πιστεύει ότι το κράτος πρόνοιας «αντιπροσωπεύει απαράδεκτο συμβιβασμό μεταξύ της οικονομίας της αγοράς και ενός οράματος του αναδιανεμητικού ρόλου του κράτους».

Συνεχίζει υποστηρίζοντας ότι το κράτος πρόνοιας δεν είχε σχεδιαστεί να επιλύσει τέτοια βασικά προβλήματα. Εκείνο που πέτυχε ήταν η προσωρινή άμβλυνση των προβλημάτων που δημιουργεί στους εργαζόμενους η λειτουργία της αγοράς.

Έτσι το μοντέλο πρόνοιας άρχισε να μεταβάλλεται και να υπόκειται στις θεωρητικές κατευθύνσεις νέο-συντηρητικής προέλευσης. Κεντρικός λοιπόν άξονας τη μεταρρύθμισης είναι η συρρίκνωση του δημοσίου τομέα και η απαλλαγή του κράτους από καταβολές μη ανταποδοτικών κονδυλίων.

Παράλληλα συμπληρωματικό με τις δομές της πρόνοιας ρόλο (πολύ καθοριστικό) είχε η κοινωνική ασφάλιση. Η ίδρυση του ΙΚΑ το 1934 αποτέλεσε την απαρχή της ουσιαστικής κοινωνικής προστασίας των εργαζομένων. Αρκετά ασφαλιστικά ταμεία επί δεκαετίες συντέλεσαν στη εξασφάλιση ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης των εργαζομένων αλλά και της συνταξιοδότησης τους. Η συνολική μεταρρυθμιστική πολιτική των τελευταίων ετών επηρέασε και το μοντέλο της κοινωνικής ασφάλισης αφού προωθείται μοντέλο συρρίκνωσης της κρατικής και εργοδοτικής συνεισφοράς. Έτσι λοιπόν καταργούνται τα ποικίλα ασφαλιστικά ταμεία και σταδιακά συγχωνεύονται σε μια κεντρική δομή (αναβάθμιση του ΙΚΑ)

Σε αδρές γραμμές σκιαγραφήσαμε τους κεντρικούς άξονες του μοντέλου πρόνοιας που εφάρμοζε το ελληνικό κράτος κατά τη μεταπολίτευση αξιοποιώντας βέβαια πολλές δομές με βάθος χρόνου δεκαετιών. Το πρώτο μεταρρυθμιστικό κύμα ήρθε το 2000 από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ επί υπουργίας Αλέκου Παπαδόπουλου. Στο πλαίσιο λοιπόν συρρίκνωσης του δημόσιου τομέα προωθήθηκαν οι εξής καθοριστικές αλλαγές:

‡ συγχωνεύτηκαν οι τρεις μεγαλύτεροι προνοιακοί οργανισμοί, ο ΕΟΠ, το ΠΙΚΠΑ, και το κέντρο βρεφών «μητέρα». Στη θέση τους ,

σαφώς πιο περιορισμένο δημοσιονομικό «άνοιγμα», προέκυψε ο Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας. Οι «πρόνοιες» ανήκουν πια στη δευτεροβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση και έτσι μετακυλίστηκε η ευθύνη στη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση.

Οι προαναφερθείσες κατευθύνσεις βρίσκονταν στο στάδιο της μετάβασης προς εφαρμογή, ενώ το έτος 2003 άλλαξαν για άλλη μια φορά περιεχόμενο (όχι όμως και προσανατολισμό). Έτσι λοιπόν ο νόμος 3106/2003 διαμόρφωσε την τελική μορφή του σύγχρονου συστήματος πρόνοιας. Τα βασικά χαρακτηριστικά του νέου νόμου είναι τα εξής:

☞ Καταργείται ο ΕΟΚΦ και όλες οι μονάδες του Εθνικού Συστήματος Κοινωνικής Φροντίδας εντάσσονται στα Περιφερειακά συστήματα υγείας. Στο σημείο αυτό παρατηρούμε το στις θεσμικές αλλαγές που αφορούν την υγεία και την πρόνοια. Συγκροτούνται λοιπόν τα περιφερειακά Συστήματα Υγείας Πρόνοιας (ΠΕΣΥΠ), ανά περιφέρεια. Υπεύθυνος για κάθε ΠΕΣΥΠ ορίζεται τεχνοκράτης manager που διαμορφώνει και τις επιλογές δράσεις ανά περιφέρεια.

☞ καθιερώνεται ο προνοιακός χάρτης της χώρας που καταγράφει και ταξινομεί της υπηρεσίες πρόνοιας σε πανελλαδικό επίπεδο.

☞ Με την κατάργηση του ΕΟΚΦ δεν καταργείται και το νεοσυσταθέν ΕΚΑΚΒ<sup>29</sup>, αλλά διατηρείται ως ΝΠΔΔ με έδρα την Αθήνα και προσφέρει άμεση κοινωνική βοήθεια σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού σε 24ωρη βάση μέσω της τηλεφωνικής γραμμής 197.

☞ Ανασυγκροτείται λειτουργικά το Εθνικό συμβούλιο κοινωνικής φροντίδας. Σκοπός του είναι η γνωμοδοτική παρέμβαση προς το

<sup>29</sup> Εθνικό Κέντρο Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας.

υπουργείο για τη χάραξη νέων πολιτικών. Σ' αυτό συμμετέχουν και εκπρόσωποι του ΣΚΛΕ.

✧ Μεταφέρονται οι περισσότερες πρωτοβάθμιες δομές πρόνοιας στις ΟΤΑ (βλ. κεφάλαιο ΟΤΑ)

✧ Προωθείται και διευκολύνεται η εθελοντική δραστηριότητα. Ουσιαστικά θεσμοθετείται η εθελοντική εργασία σε προνοιακό επίπεδο (βλ. κεφάλαιο για μη κυβερνητικές οργανώσεις-εθελοντισμό).

Οι βασικές κατευθύνσεις λοιπόν του νόμου 3106/2003 οδηγούν στη συρρίκνωση του δημοσίου, την τεχνοκρατική αντιμετώπιση της πρόνοιας, μέσω των ΠΕΣΥΠ που διευθύνονται από managers. Δηλαδή οδηγούμαστε στο μοντέλο εφαρμογής πρόνοιας που υλακούμε στους νόμους της αγοράς, με ότι συνεπάγεται αυτό. Παράλληλα παρατηρώντας κάποιος τον κρατικό προϋπολογισμό εύκολα μπορεί να διαπιστώσει την οφθαλμοφανή μείωση των κονδυλίων που κατευθύνονται στη πρόνοια.<sup>30</sup>

Παράλληλα η θεσμοθέτηση και ενθάρρυνση της λεγόμενης «κοινωνικής οικονομίας» και η μεταφορά κεντρικών ευθυνών στην Τοπική Αυτοδιοίκηση μόνο στόχο έχει την απαλλαγή του κράτους από δημοσιονομικά βάρη. Κάτι τέτοιο βέβαια, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια, έχει επίπτωση τόσο στους επαγγελματίες του χώρου, όσο και στους εξυπηρετούμενους.

Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του νόμου 3108\2003 για την τύχη των εργαζόμενων στις υπό συγχώνευση υπηρεσίες. «Το ωρομίσθιο προσωπικό με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου, που κατά τη δημοσίευση του νόμου υπηρετεί στα ΚΕΦΟ και στις κεντρικές υπηρεσίες αυτών, μεταφέρεται με την ίδια σχέση εργασίας

<sup>30</sup> Σύμφωνα με τα δεδομένα του κρατικού προϋπολογισμού το τα έξοδα του κράτους για την κοινωνική προστασία το 1970 ήταν 27,5% του συνόλου, ενώ το 2000 ήταν το 24,2% (ΚΟΜΜΕΠ, 2002, τ.2). Επίσης μειώθηκε κατά 12,5% η επιχορήγηση του 2003 σε σχέση με το 2000 στα ιδρύματα πρόνοιας. Σε απόλυτα νούμερα είναι 171,2 εκ. ευρώ το 2003 έναντι 195,5 εκ. ευρώ το 2000 (ρίζοσπάστης 1/10/2003 σ.23)

στους Δήμους και τις κοινότητες που ανήκουν (...), η μισθοδοσία επιβαρύνει τους ΟΤΑ». η συγκεκριμένη μεταβατική ρύθμιση αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αποποίησης ευθυνών του Υπουργείου εν είδει Πόντιου Πιλάτου. Γνωρίζοντας κανείς τα άσχημα δημοσιονομικά των δήμων (βλ. και σχετικό κεφάλαιο) μπορεί εύκολα να καταλάβει πως η συγκεκριμένη ρύθμιση ουσιαστικά αποτελεί μεταβίβαση της ευθύνης απόλυσης των εργαζομένων στους ΟΤΑ.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

### *ΤΟΜΕΙΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ<sup>31</sup>*

#### 6.1) ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Σύμφωνα με το προεδρικό διάταγμα 50/1992 «καθορισμός των επαγγελματικών δικαιωμάτων πτυχιούχων του τμήματος κοινωνικής εργασίας της ΣΕΥΠ στο ΤΕΙ», οι κοινωνικοί λειτουργοί δύνανται να απασχοληθούν στον τομέα της εκπαίδευσης με αρμοδιότητα *την παροχή ειδικών κοινωνικών υπηρεσιών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης*. Στην προσπάθειά μας να σκιαγραφήσουμε διεξοδικά την εμπλοκή των κοινωνικών λειτουργών στο συγκεκριμένο τομέα, θα επιμερίσουμε την έρευνα ανά βαθμίδα.

##### *6.1.α. παιδικοί σταθμοί*

Κατά τη διάρκεια του 1980 σημειώθηκε μια κατακόρυφη αύξηση των παιδικών σταθμών στην Ελλάδα υπό την εποπτεία του Υπουργείου Πρόνοιας. Σταδιακά άρχισε να αυξάνει και η ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στο συγκεκριμένο πεδίο. Η εμπλοκή κοινωνικών λειτουργών την περίοδο αυτή ήταν μεγάλη τόσο σε επίπεδο συμβουλευτικής, όσο και σε επίπεδο παιδαγωγικής εργασίας. Οι περισσότεροι κοινωνικοί λειτουργοί εργάστηκαν ως παιδαγωγοί, ενώ η διοικητικοί τους εξέλιξη ήταν ανοιχτή έως τη θέση του διευθυντή.

<sup>31</sup> Το συγκεκριμένο κεφάλαιο δεν περιλαμβάνει όλους τους τομείς που ασκείται επαγγελματικά η κοινωνική εργασία αλλά προσπαθεί να απεικονίσει αντιπροσωπευτικά την επαγγελματική θέση των κοινωνικών λειτουργών μέσα από τη σκιαγράφηση των τομέων όπου μαζικότερα απασχολούνται επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί.



Η ίδρυση του τμήματος βρεφονηπιοκόμων στα ΤΕΙ μέσα στη δεκαετία του 1990, ανέτρεψε την προϋπάρχουσα προνομακή θέση των κοινωνικών λειτουργών στο συγκεκριμένο πεδίο. Η ενότητα του κλάδου των βρεφονηπιοκόμων και η έντονη συνδικαλιστική τους δραστηριότητα οδήγησε την επαγγελματική τους κατοχύρωση και εδραίωση στους παιδικούς σταθμούς, όπου ούτως ή άλλως οι κοινωνικοί λειτουργοί ασκούσαν αλλότρια καθήκοντα.

-μισθολογική κατάσταση.

Οι κρατικοί παιδικοί σταθμοί μέχρι πρότινος άνηκαν αποκλειστικά στο Υπουργείο Υγείας και πρόνοιας και έτσι οι μισθοί των κοινωνικών λειτουργών καθορίζονταν από το μισθολόγιο και τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας που διαπραγματευόταν η ΑΔΕΔΥ. Σταδιακά όμως άρχισε η ευθύνη της λειτουργίας των παιδικών σταθμών να μετακυλάται στην τοπική αυτοδιοίκηση. Ο νόμος 2880/2001 επιβάλλει στους ΟΤΑ αρμοδιότητες πρόνοιας, υγείας και άθλησης που άνηκαν στην κεντρική διοίκηση. Στόχος αυτής της νομοθετικής ρύθμισης ήταν, το κράτος να απαλλαγεί από ευθύνες δημοσιονομικά μη ανταποδοτικές. Τα πρώτα αποτελέσματα που άρχισαν να διαφαίνονται ήταν τα εξής :

- Οι δήμοι μη μπορώντας να ανταπεξέλθουν στη συγκεκριμένη ευθύνη και έχοντας σοβαρότατα οικονομικά προβλήματα<sup>32</sup>, αναγκάζονται είτε να αυξάνουν τα δημοτικά τέλη, είτε να ζητούν χρήματα από τους εξυπηρετούμενους. Η μετακύληση λοιπόν κομβικών προνοιακών ευθυνών στους ΟΤΑ αποτελεί έμμεση μορφή ιδιωτικοποίησης, αφού οι έλληνες φορολογούμενοι πληρώνουν αδρά για την παροχή δωρεάν Υγείας και πρόνοιας που αναγκάζονται με αυτό το μέτρο να διπλοπληρώνουν.

<sup>32</sup> Χαρακτηριστικά να αναφέρουμε ότι κατά τον Ιούνιο του 2003 250 Δήμοι ήταν στα όρια της χρεοκοπίας με χρέη που άγγιζαν τα 1.61 δις. Εύρω (Ελευθεροτυπία 15/6/2003)

- Στην Ελλάδα όλοι οι δήμοι δεν έχουν ίσες οικονομικές δυνατότητες. Όπως προαναφέραμε πολλοί δήμοι βρίσκονται στα όρια οικονομικής κατάρρευσης, ενώ άλλοι είναι αρκετά εύρωστοι. Κάτι τέτοιο σαφώς αντανακλάται στο επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ένας εύπορος δήμος δηλαδή είναι σε θέση να παρέχει καλύτερης ποιότητας προνοιακές υπηρεσίες, όπως οι παιδικοί σταθμοί. Έτσι οι κάτοικοι των εύπορων δήμων απολαμβάνουν καλύτερης ποιότητας προγράμματα από ότι οι υποβαθμισμένοι Δήμοι, προγράμματα για τα οποία έχουν πληρώσει όλοι οι έλληνες πολίτες.

Μέσα στο συγκεκριμένο εργασιακό πλαίσιο οι κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται σε παιδικούς σταθμούς και συνάπτουν συμβάσεις ορισμένου χρόνου έχουν αποδοχές που πλησιάζουν τα 700 ευρώ (694). Παράλληλα από το 2003 εργαζόμενοι στα κοινωνικά προγράμματα των Δήμων αρχίζουν να προσλαμβάνονται σε καθεστώς μερικής απασχόλησης.

Παιδικοί σταθμοί όπως προαναφέραμε λειτουργούν και σε αμιγώς ιδιωτικό καθεστώς. Μερικοί από αυτούς απασχολούν κοινωνικούς λειτουργούς. Οι αποδοχές των κοινωνικών λειτουργών που απασχολούνται ως παιδαγωγοί είναι οι ίδιες με αυτές των παιδαγωγών<sup>33</sup>. Οι κοινωνικοί λειτουργοί που ασκούν κοινωνική εργασία σε παιδικούς σταθμούς αμειβονται ως εξής:

Από 1/7 2003 οι κοινωνικοί λειτουργοί με προϋπηρεσία από 0-1 χρόνια υπηρεσίας αμειβεται με βασικό μισθό 613 ευρώ, ενώ με τρία χρόνια προϋπηρεσίας με 630 ευρώ(βλ. και παράρτημα, «συλλογική σύμβαση εργασίας για τους όρους αμοιβής των κοινωνικών λειτουργών ιδιωτικών παιδικών σταθμών όλης της χώρας»). Στο βασικό αυτό μισθό προστίθενται και επιδόματα τέκνων, γάμου, σπουδών, ξένης γλώσσας.

Να σημειώσουμε πως καινοτομία της συγκεκριμένης ΣΣΕ αποτελεί η ίδια μισθολογική κατάταξη των αποφοίτων ΑΕΙ και ΤΕΙ. Αυτό βέβαια εφαρμόστηκε με την μείωση αποδοχών των αποφοίτων ΑΕΙ κα όχι με «ανωτατοποίηση» μισθών των κοινωνικών λειτουργών τεχνολογικής κατεύθυνσης.

Η συγκεκριμένη ΣΣΕ καθορίζει την εβδομαδιαία απασχόληση των κοινωνικών λειτουργών σε 40 ώρες εβδομαδιαίως. Επίσης ο εργοδοτικός σύλλογος δεσμεύεται να αναλαμβάνει την υποχρέωση να *προτρέπει* τα μέλη του να αποδέχονται εκπαιδευτικές άδειες που αφορούν την επιστημονική εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών. Στην ουσία δηλαδή οι εργοδότες δεν υποχρεώνονται να δίδουν εκπαιδευτικές άδειες στους εργαζόμενους αλλά αυτό επαφίεται στη διακριτική τους ευχέρεια.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω θα λέγαμε πως ο κοινωνικός λειτουργός που εργάζεται σε παιδικούς σταθμούς είναι ένας χαμηλόμισθος υπάλληλος που συχνά προσφέρει τις υπηρεσίες του υπό καθεστώς εργασιακής ανασφάλειας<sup>34</sup>.

### 6.1.β δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Από δεκαετίες ήδη η σχολική κοινωνική εργασία αποτελεί ,στις περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές χώρες, σημαντικό τομέα απασχόλησης των κοινωνικών λειτουργών. Οι επαγγελματίες αυτοί, που εργάζονται στα σχολεία, επιλαμβάνονται το σύνολο των ψυχοκοινωνικών θεμάτων που απασχολούν μαθητές, καθηγητές και τις δυναμικές των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ τους. Αποτελεί παράλληλα νευραλγικό πεδίο

<sup>33</sup> σύμφωνα με τη ΣΣΕ 5/2003

<sup>34</sup> πχ συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου

πρόληψης της παραβατικότητας ανηλίκων. Στις χώρες αυτές <sup>35</sup> αναπτύσσεται η έρευνα καθώς και καινοτόμες εφαρμογές ενώ συντελούνται σημαντικές επιστημονικές ζυμώσεις. Η απαρίθμηση των θεωριών, συγγραμμάτων και επιστημονικής δράσης που αφορά τη σχολική κοινωνική εργασία διεθνώς δεν αποτελεί αντικείμενο μελέτης για τη συγκεκριμένη έρευνα.

Στον αντίποδα βρίσκεται η Ελλάδα όπου ήδη με τα ΝΔ195/74,891/78 και 50/1992 προβλέπεται όπως προαναφέραμε *παροχή ειδικών κοινωνικών υπηρεσιών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης*. Εν τούτοις στα δημόσια σχολεία (δημοτικά και γυμνάσια) ποτέ δεν έχει εφαρμοστεί το συγκεκριμένο διάταγμα.

Γεγονός είναι πως η πρόσληψη κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία αποτελεί πάγιο αίτημα των κοινωνικών λειτουργών, αφού η εφαρμογή του μέτρου, πέρα από τα αναμφισβήτητα κοινωνικά οφέλη θα αποτελέσει μόνιμη και ασφαλή λύση σε κάθε δυνητικό πρόβλημα ανεργίας του κλάδου. Σε μια εποχή που η πρόνοια και η ευρύτερη κοινωνική πολιτική θεωρούνται δημοσιονομικά βάρη, η πρόσληψη κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία αποτελεί μάλλον όνειρο θερινής νυκτός.

Κοινωνικοί λειτουργοί, από το 1987, εργάζονται μόνο σε ειδικά σχολεία καλύπτοντας μόνιμες θέσεις. Ο αριθμός των απασχολούμενων στον τομέα αυτό είναι περίπου 40 (Σταθόπουλος :1996) ενώ το μισθολόγιό τους ακολουθεί τη ΣΣΕ που υπογράφει η ΑΔΕΔΥ<sup>36</sup>. Επίσης κοινωνικοί λειτουργοί συνεργάζονται με κάποια ιδιωτικά σχολεία. Η συνεργασία αυτή δε γίνεται σε συστηματική βάση και απασχολεί αμελητέο αριθμό επαγγελματιών.

Τέλος σχολική κοινωνική εργασία ασκείται πειραματικά και για εκπαιδευτικούς λόγους μόνο στις πόλεις που λειτουργούν τα τμήματα

<sup>35</sup> κυρίως τις ΗΠΑ, όπου υπάρχει μάλιστα και σύλλογος σχολικών κοινωνικών λειτουργών.

<sup>36</sup> Βασικός μισθός κατηγορίας ΤΕ χωρίς προϋπηρεσία 773 ευρώ

κοινωνικής εργασίας<sup>37</sup> και αποτελούν πλαίσια πρακτικής άσκησης των σπουδαστών. Παρουσία επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών, με αποκλειστικά παιδαγωγικά κριτήρια εντοπίζεται και στα ΤΕΕ. Οι συγκεκριμένοι έχουν ειδική μεταπτυχιακή επιμόρφωση από τις σχολές ΠΑΤΕΣ,ΣΕΛΕΤΕ και διδάσκουν μαθήματα κοινωνικής πρόνοιας.

#### 6.1.γ. τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εργάζονται ελάχιστοι κοινωνικοί λειτουργοί σε συμβουλευτικές υπηρεσίες ιδρυμάτων (π.χ. αριστοτέλειο, Ιωαννίνων) με συμβάσεις ορισμένου χρόνου σε μη συστηματική βάση. Πέρα από τις σποραδικές και αμελητέες απασχολήσεις κοινωνικών λειτουργών σε συμβουλευτικές υπηρεσίες ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, περιορισμένος αριθμός κοινωνικών λειτουργών εργάζονται στα τμήματα κοινωνικής εργασίας ως ακαδημαϊκοί δάσκαλοι. Πολλοί από αυτούς δε διαθέτουν τα απαραίτητα ακαδημαϊκά προσόντα αλλά ευνοήθηκαν από τις μεταβατικές διατάξεις του νόμου 1404/1983. Ποιο συγκεκριμένα στα ΤΕΙ<sup>38</sup> της χώρας εργάζονται ως εκπαιδευτικοί ανά βαθμίδα:

<sup>37</sup> Όπως πάντως παρατηρεί και ο Ζωγράφου (1993) στα ελάχιστα πλαίσια που πειραματικά και για τις ανάγκες των σπουδαστών, ασκείται κοινωνική εργασία, η δυναμική που αναπτύσσεται μεταξύ δασκάλων και κοινωνικών λειτουργών είναι ανταγωνιστική. Οι δάσκαλοι νιώθουν πως οι κοινωνικοί λειτουργοί «εισβάλλουν» στο επιστημονικό τους πεδίο και απειλούν την επαγγελματική της εδραίωση.

<sup>38</sup> Για το πανεπιστημιακό τμήμα δεν υπάρχουν στοιχεία αφού η γραμματεία του τμήματος δεν ανταποκρίθηκε ούτε τηλεφωνικά ούτε δι' αλληλογραφίας στην έκκληση για παραχώρηση των στοιχείων για τις ανάγκες της έρευνας. Επίσης κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας η διαδικτυακή σελίδα του τμήματος δεν λειτουργούσε.

## ΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ:

Βαθμίδα	Αριθμός	Βασικός μισθός <sup>39</sup>
Καθηγητής	1	1.755 ευρώ
Αναπληρωτής	3	1.318 ευρώ
Επίκουρος	2	1.031 ευρώ
Εφαρμογών	1	813 ευρώ

## ΤΕΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ:

Βαθμίδα	Αριθμός	Βασικός μισθός
Καθηγητής	0	1.755 ευρώ
Αναπληρωτής	1	1.318 ευρώ
Επίκουρος	0	1.031 ευρώ
Εφαρμογών	8	813 ευρώ

## ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ:

Βαθμίδα	Αριθμός	Βασικός μισθός
Καθηγητής	2	1.755 ευρώ
Αναπληρωτής	0	1.318 ευρώ
Επίκουρος	0	1.031 ευρώ
Εφαρμογών	10	813 ευρώ

Όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς από τα παραπάνω οι κοινωνικοί λειτουργοί που απασχολούνται ως εκπαιδευτικοί είναι οι πλέον υψηλόμισθοι κοινωνικοί λειτουργοί στην Ελλάδα. Παράλληλα εργάζονται σε ποιοτικότερες συνθήκες εργασίας αφού απολαμβάνουν, πέραν της μονιμότητας, και των συνολικών διευκολύνσεων που διέπουν

<sup>39</sup> Η αποδοχές έχουν υπολογισθεί βάσει του Ν2530/1997 όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 4 του Ν.2916/2001. Αφορά το βασικό μισθό πρωτοδιόριστου χωρίς τα επιδόματα.

## 6.2 ΤΟΜΕΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΤΙΣ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΕΩΣ.

Σύμφωνα με το ΠΔ 50/1989, οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να εργάζονται και στο συγκεκριμένο τομέα. Παρ'όλα αυτά ούτε στο συγκεκριμένο τομέα σημειώνεται συστηματικοί απασχόληση κοινωνικών λειτουργών. Πιο συγκεκριμένα στις ένοπλες δυνάμεις :

Δεν έχουν προκηρυχθεί θέσεις κοινωνικών λειτουργών<sup>40</sup> ούτε ως πολιτικό, ούτε ως στρατιωτικό προσωπικό<sup>41</sup>. Από το 1998, με επίκεντρο αρχικά τον Έβρο υπό τον στρατηγό Πραγκιουδάκη, άρχισαν να εδραιώνονται οι μονάδες ψυχοκοινωνικής μέριμνας. Οι συγκεκριμένες μονάδες επανδρώνονται αποκλειστικά από έφεδρους οπλίτες (κοινωνικούς λειτουργούς, κοινωνιολόγους, κοινωνικούς ανθρωπολόγους και ψυχολόγους). Τέτοιες μονάδες υπάρχουν πια σε όλες τις μεραρχίες της επικράτειας. Οι συγκεκριμένες βέβαια ομάδες επουδενί δεν είναι σε θέση να καλύψουν το σύνολο των αναγκών του ελληνικού στρατού για ψυχοκοινωνική μέριμνα. Αντιθέτως αποτελούν περιζήτητες ειδικότητες για στρατεύσιμους που έχουν τις κατάλληλες δημόσιες σχέσεις, ώστε να διασφαλίσουν μια κατά το δυνατόν «ευχάριστη» θητεία.

Στο Λιμενικό σώμα κατά το έτος 2002 προκηρύχθηκαν θέσεις κοινωνικών λειτουργών με απαιτούμενα προσόντα πιστοποιητικό αποφοίτησης ΕΠΛ κλάδου κοινωνικής πρόνοιας ή ΤΕΕ β' κύκλου οργάνωσης και διοίκησης κοινωνικών υπηρεσιών («κοινωνικός λειτουργός», τ.2, 2002). Η συγκεκριμένη προκηρύξει που αφορούσε την

7 εξάριση αποτελεί λογία ΕΠΥ που υπηρετεί στο νοσοκομείο της Πεντέλης και κατέχει θέση κοινωνικού λειτουργού, αν και κοινωνιολόγος.

<sup>41</sup> Την περίοδο που ολοκληρωνόταν η συγκεκριμένη έρευνα, προκηρύχθηκαν περίπου 5500 θέσεις εθελοντών πενταετούς υπογράωσης. Μέσα στις ειδικότητες που σχετίζονταν με τη διοικητική μέριμνα και υποστήριξη υπήρχαν και ελάχιστες που αφορούσαν την ειδικότητα του κοινωνικού λειτουργού.

πλήρωση θέσεων δοκίμων λιμενοφυλάκων προκάλεσε την έντονη αντίδραση του ΣΚΛΕ (επιστολή 4800 4/6/2002)

Στην αστυνομία έχουν συσταθεί οργανικά οκτώ θέσεις κοινωνικών λειτουργών από το 1991 που ποτέ όμως δεν έχουν προχωρήσει σε αντίστοιχες προκηρυγμένες θέσεις του ΑΣΕΠ. Τα προηγούμενα χρόνια και για σύντομο χρονικό διάστημα, πειραματικά λειτούργησε σχετικό πρόγραμμα στο αστυνομικό τμήμα Χαλανδρίου. Τα πορίσματα της συγκεκριμένης προσπάθειας καταγράφηκαν και προσκομίσθηκαν στο Υπουργείο δημόσιας τάξης, δίχως να ευδοκιμήσει η προσπάθεια εδραίωσης των κοινωνικών λειτουργών στο συγκεκριμένο χώρο. Τέλος αξίζει να αναφερθεί το γεγονός πως στις πόλεις που εδρεύουν τα τμήματα κοινωνικής εργασίας λειτουργούν σε αστυνομικά τμήματα πλαίσια πρακτικής άσκησης για σπουδαστές.



### 6.3 ΤΟΜΕΑΣ ΥΓΕΙΑΣ

Το 1953 Κοινωνικοί λειτουργοί πρωτοδιορίστηκαν στις νεοσυσταθείσες τότε κοινωνικές υπηρεσίες των νοσοκομείων. Στην ουσία όμως ουσιαστική απορρόφηση των επαγγελματιών στον συγκεκριμένο τομέα άρχισε κατά τέλη της δεκαετίας το 1970 και συνέπεσε με τη διακηρύξει της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας που όρισε το χώρο της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας ως τη βασική βαθμίδα κάθε σύγχρονου συστήματος υπηρεσιών (Καλλινικάκη :1998) .

Το 1996 Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών λειτουργών με θέμα «κοινωνικές υπηρεσίες στο χώρο της υγείας» η Βάσω Δημακοπούλου (μέλος της τότε επιτροπής υγείας του ΣΚΛΕ) παρέθεσε το θεσμικό πλαίσιο. Σύμφωνα με αυτό το 1953<sup>42</sup>, οι κοινωνικές υπηρεσίες σε νοσοκομεία υπάγονταν διοικητικά, ο οποίος μπορούσε να εισηγείται γνωμοδοτικά στο ΔΣ για τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα της προϊσταμένης της κοινωνικής υπηρεσίας. Το συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο καθόρισε και τις παροχές προς διευκόλυνση του έργου των κοινωνικών λειτουργών, όπως τηλέφωνο, ιδιαίτερο γραφείο κλπ.

Οι επόμενες νομοθετικές ρυθμίσεις δεν άλλαξαν ιδιαίτερα τις συνθήκες μέχρι τον καινοτόμο νόμο 1397/83 που συγκροτούσε το εθνικό σύστημα υγείας. Οι εγκύκλιοι που ακολουθούν τη θέσπιση του ΕΣΥ, από τη διεύθυνση κοινωνικής εργασίας του Υπουργείου υγείας, επαναδιατυπώνουν με σαφήνεια το έργο των κοινωνικών λειτουργών και επιβεβαιώνουν την υπαγωγή της κοινωνικής υπηρεσίας στη διοικητική υπηρεσία, γνωμοδοτώντας όμως για την ανάγκη αυτοτελούς λειτουργίας και τη διασφάλιση της διαλεκτικής συνεργασίας με ιατρική και νοσηλευτική υπηρεσία. Για πρώτη φορά γίνεται λεπτομερής αναφορά των αναγκών στελέχωσης κοινωνικών υπηρεσιών κατά υπηρεσιακή

μονάδα α) σύμφωνα με τον αριθμό των κλινών β) ξεχωρίζει άλλο αριθμό για τα εξωτερικά ιατρεία και γ) προβλέπει ομοίως αριθμούς και για τα κέντρα υγείας. Τέλος για πρώτη φορά διατυπώνεται καθαρά η ανάγκη λειτουργίας γραμματείας για την κοινωνική υπηρεσία.

Το ΠΔ 50/1985 αναφέρει πως στον τομέα της υγείας οι κοινωνικοί λειτουργοί επωμίζονται την ευθύνη της παροχής ειδικών κοινωνικών υπηρεσιών προς τον ασθενή και τους οικείους του, σε νοσηλευτικά ιδρύματα, ιατροκοινωνικά κέντρα, μονάδες οικογενειακού προγραμματισμού κ.α.. Ενώ για τον τομέα της ψυχικής υγείας προβλέπει παροχή υπηρεσιών διαγνωστικών, συμβουλευτικών και θεραπευτικού χαρακτήρα σε άτομα, ομάδες και οικογένειες τα οποία νοσηλεύονται σε κοινοτικά ΚΨΥ, θεραπευτήρια ψυχικών παθήσεων, συμβουλευτικούς σταθμούς κλπ. Τον επόμενο χρόνο (1986) με το ΠΔ 87/86 ο νομοθέτης υπογράμμισε πως η ευθύνη και φροντίδα για τη συμπαράσταση στους νοσηλευόμενους στο νοσοκομείο για κάθε κοινωνικό τους πρόβλημα, αναζήτηση και διερεύνηση των αιτιών που προκαλούν τα προβλήματα αυτά, κατά περίπτωση και γενικά φροντίζει για την αντιμετώπιση των κοινωνικών αυτών προβλημάτων, στο πλαίσιο της γενικότερης πολιτικής της πολιτείας είναι βασικές αρμοδιότητες των κοινωνικών υπηρεσιών.

Η πρόσφατη μεταρρύθμιση που αφορούσε την υγεία και την πρόνοια θέσπισε τα Περιφερειακά συστήματα υγείας, χωρίζοντας υγειονομικά την επικράτεια σε περιφέρειες με στόχο την αποκέντρωση του συστήματος. Παράλληλα όρισε ως διοικητές των ΠΕΣΥ τεχνοκράτες και σε μια προσπάθεια «εξυγίανσης» δημοσιονομικής των νοσοκομείων προώθησε την λειτουργία τους με ιδιωτικοοικονομικά προβλήματα (βλ. σχετικό κεφάλαιο).

Την ίδια περίοδο με σχετική εγκύκλιο του υπουργείου υγείας παύει πια η κοινωνική υπηρεσία να υπάγεται στη διοικητική υπηρεσία και

<sup>12</sup> Β.Δ 2592/53 άρθρο 6

μεταβιβάζεται στην ευθύνη της ιατρικής<sup>43</sup>. Είναι γεγονός πως η προηγούμενη υπαγωγή της κοινωνικής υπηρεσίας στη διοικητική είχε δημιουργήσει σημαντικότερα προβλήματα λειτουργίας, καθώς δεν είναι δυνατό το έργο των κοινωνικών λειτουργών να αξιολογείται με ποσοτικά κριτήρια από μια άλλη ειδικότητα. Βέβαια και η μεταφορά της κοινωνικής υπηρεσίας στην ιατρική δεν έλυσε το πρόβλημα αλλά τουλάχιστον το άμβλυσε αφού με αυτό τον τρόπο αναγνωρίστηκε η κλινική φύση του επαγγέλματος στο νοσοκομειακό χώρο. Οριστική λύση είναι δυνατό να επέλθει μόνο με την οριστική αυτονόμηση της κοινωνικής υπηρεσίας.

Η άσκηση κοινωνικής εργασίας σε νοσηλευτικά ιδρύματα, ενταγμένη στα πλαίσια της ολιστικής προσεγγίσεως της υγείας προσφέρει ένα πεδίο επιστημονικά παραγωγικό και εξαιρετικά ενδιαφέρον. Μ' αυτή τη διαπίστωση δικαιολογείται και η μεγάλη προτίμηση που δείχνουν και οι σπουδαστές κοινωνικοί λειτουργοί στα νοσοκομειακά πλαίσια πρακτικής άσκησης.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται σε νοσοκομεία κατέχοντας μόνιμες θέσεις είναι πολύ λιγότεροι από όσο οι ανάγκες προβλέπουν. Όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς οι κενές οργανικές θέσεις είναι πάρα πολλές κάτι που δημιουργεί σημαντικότερα-προβλήματα στην ομαλή λειτουργία των κοινωνικών υπηρεσιών. Οι μόνιμοι κοινωνικοί λειτουργοί αμείβονται με βασικό μισθό πρωτοδιόριστου ΤΕ 773 ευρώ και συνδικαλιστικό όργανο που τους εκπροσωπεί είναι η ΠΟΕΔΗΝ. Συγκριτικά λοιπόν με άλλους τομείς άσκησης κοινωνικής εργασίας μπορεί κανείς να πει ότι οι μόνιμοι επαγγελματίες στα νοσοκομεία είναι ικανοποιητικά αμειβόμενοι.

<sup>43</sup> Σύμφωνα με τα άρθρο 7 της συγκεκριμένης εγκυκλίου, η κοινωνική υπηρεσία υπάγεται στο διευθυντή της ιατρικής υπηρεσίας ως ανεξάρτητο τμήμα με τημηματάρχη κοινωνικό λειτουργό, υπεύθυνο επιστημονικά και διοικητικά για τη λειτουργία του τμήματος.

Τα τελευταία χρόνια ξεκίνησαν διορισμοί μεγάλου αριθμού κοινωνικών λειτουργών στα νοσηλευτικά ιδρύματα υπογράφοντας συμβάσεις ορισμένου χρόνου, καλύπτοντας έτσι εποχιακές ανάγκες. Οι κοινωνικοί λειτουργοί που υπάγονται σε αυτή την κατηγορία αμείβονται βάση της ΚΥΑ<sup>44</sup> ενώ δεν έχουν επαγγελματικά δικαιώματα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως έπειτα από τη λήξη των συμβάσεων απολύονται για να μην αποκτήσουν αυτοδίκαια δικαίωμα σύναψης σύμβασης αορίστου χρόνου. Σε ακόμα χειρότερη εργασιακή κατάσταση βρίσκονται οι κοινωνικοί λειτουργοί που προσλήφθηκαν στα νοσοκομεία μέσω του προγράμματος stage. Οι συγκεκριμένοι εργάζονται για 40 ώρες εβδομαδιαίως ενώ ο μισθός είναι κατώτερος και από το βασικό ανειδίκευτου εργάτη (από 450-520<sup>Ε</sup>), χωρίς στοιχειώδη επαγγελματικά δικαιώματα όπως ένσημα και ασφάλιση. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα έχει ως στόχο την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας. Αναγκάζονται έτσι επιστήμονες με ανώτατα πτυχία, που ήδη έχουν κάνει τουλάχιστον έξι μήνες πρακτική, να εργάζονται υπό αναξιοπρεπείς συνθήκες. Η ειρωνεία έγκειται στο γεγονός ότι με υπουργική απόφαση η προϋπηρεσία στα προγράμματα stage δεν λογίζεται ως μοριοδοτούμενη προϋπηρεσία για πρόσληψη μέσω ΑΣΕΠ.

Τα κύρια προβλήματα στο χώρο, που πολλές φορές μάλιστα ακυρώνουν τις σημαντικές δυνατότητες παραγωγικής άσκησης κοινωνικής εργασίας, συμπυκνώνονται στα εξής:

- *Υπαγωγή της κοινωνικής υπηρεσίας στην ιατρική υπηρεσία και παλιότερα στη διοικητική. Οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν προϊστάμενο αλλότριας ειδικότητας που σπάνια είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται τις ανάγκες λειτουργίας αλλά ακόμα και το έργο*

<sup>44</sup> Κοινή Υπουργική απόφαση «καθορισμός των κοινωνικών λειτουργών που απασχολούνται στα ΝΠΙΔ νοσηλευτικά ιδρύματα και λοιπά ιδρύματα όλης της χώρας, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα» που δεν είναι διαπραγματεύσιμη βάσει του νόμου 1876/90. Οι πρώτοδιόριστοι κοινωνικοί λειτουργοί αμείβονται με 557 ευρώ (ΤΕ) και επαξίως κατέχουν τον τίτλο των πλέον χαμηλόμισθων κοινωνικών λειτουργών.

αυτό καθ' αυτό της κοινωνικής υπηρεσίας. Μάλιστα το ιατροκεντρικό μοντέλο παροχής υπηρεσιών υγείας περιθωριοποιεί την κοινωνική εργασία σε έναν εντελώς περιφερειακό ρόλο και όχι στον πυρήνα της θεραπευτικής διαδικασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα περιθωριοποίησης κοινωνικών λειτουργών σε νοσοκομείο αποτελεί η απόφαση του διοικητή του Τζανείου νοσοκομείου να στελεχώσει το γραφείο υποδοχής με τους κοινωνικούς λειτουργούς! («ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ», τ.2, 2002, σ.15)

- Οι κοινωνικοί λειτουργοί που επανδρώνουν τις κοινωνικές υπηρεσίες είναι ελάχιστοι συγκριτικά με τον όγκο των περιπτώσεων. Έτσι αναγκάζονται να μην αντιμετωπίζουν το σύνολο των περιστατικών αλλά να υπολειτουργούν επίσης αξίζει να σημειωθεί ότι η κάλυψη οργανικών θέσεων που μένουν κενές λόγω συνταξιοδότησης, παραμένουν για πολύ μεγάλο διάστημα ακάλυπτες. Ο Μουζακίτης (1996) σημειώνει *δεν μπορούμε να μιλάμε για κοινωνικές υπηρεσίες (...) στον ευρύτερο νοσοκομειακό τομέα με δυο ή πέντε κοινωνικούς λειτουργούς. Αν πράγματι η κοινωνική πολιτική στο χώρο της υγείας, όσον αφορά τις κοινωνικές υπηρεσίες, δεν είναι πολιτική ημιμέτρων, τότε επιβάλλεται η πρόσληψη ικανού αριθμού κοινωνικών λειτουργών.*
- *Κακή διεπιστημονική συνεργασία.* Όπως προαναφέραμε το ιατροκεντρικό μοντέλο οργάνωσης της υγείας σχεδόν αποκλείει τις μη ιατρικές ειδικότητες. Έτσι οι κοινωνικοί λειτουργοί βρίσκονται σε μόνιμο καθεστώς αμφισβήτησης, αναγκασμένοι να προσπαθούν καθημερινά να αποδείξουν τη χρησιμότητά τους και να διασφαλίσουν το επαγγελματικό τους κύρος. *Οι γιατροί δεν παραπέμπουν περιστατικά και ο κοινωνικός λειτουργός αναγκάζεται να δρα ως «ελεύθερος σκοπευτής». Η εσφαλμένη και πολλές φορές*

περιορισμένη γνώση περί κοινωνικής εργασίας και των δυνατοτήτων της, μεταξύ των άλλων ειδικοτήτων (...) δεν της επιτρέπουν ουσιαστικά συμμετοχή στην ολιστική προσέγγιση (...) και την καθηλώνουν σε ρόλο καλού Σαμαρείτη (Μουζακίτης :1996). Σύμφυτη με τον παραγκωνισμό της κοινωνικής εργασίας στα νοσοκομεία είναι και η ελλιπής υλικοτεχνική υποδομή των κοινωνικών υπηρεσιών (πχ Αρεταίειο, ΓΝ Καλαμάτας κλπ).

- *Ελλιπής υλικοτεχνική υποδομή.* Ενώ στο συγκεκριμένο τομέα το νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με τις κοινωνικές υπηρεσίες των νοσοκομείων είναι ικανοποιητικό εν τούτοις δεν εφαρμόζεται. Δεν αναφέρουμε μόνο την ανάγκη που προκύπτει για γραμματειακή υποστήριξη στο έργο της κοινωνικής υπηρεσίας (υπολογιστές, σύγχρονα συστήματα αρχειοθέτησης κλπ). Αλλά ακόμα και συμβατικές υποχρεώσεις που σχετίζονται με τη στοιχειώδη λειτουργία της υπηρεσίας. Για παράδειγμα ,όπως αναφέρεται στα πρακτικά του Πανελλήνιου συνεδρίου των κοινωνικών λειτουργών για την υγεία, στο γενικό νοσοκομείο Καλαμάτας η κοινωνική υπηρεσία στεγάζεται σε ένα λυόμενο, ενώ στο Αιγινήτειο σε ένα ασφυκτικά μικρό δώμα, χωρίς παράθυρο και πάνω από τα μαγειρεία, με τις οσμές να επηρεάζουν το έργο του κοινωνικού λειτουργού.
- Το νοσοκομειακό πλαίσιο θεωρείται αντικειμενικά ,λόγω της φύσης του ως εξαιρετικά «βαρύ» και στρεσογόνο. Παρά λοιπόν το ιδιαίτερα σύνθετο και αγχογόνο πλαίσιο στα νοσοκομεία δεν υπάρχει εποπτεία που στόχο θα έχει την αποφόρτιση των επαγγελματιών. Έτσι η επαγγελματική εξουθένωση (burn out) προσβάλλει την πλειοψηφία των εργαζομένων στο χώρο επηρεάζοντας την επιστημονική παραγωγικότητα. Πολλές φορές

μάλιστα οδηγεί στην πλήρη αδρανοποίηση των επαγγελματιών.  
(βλ. και Δούκα :2003, σ.103)

Ως ευρύτερος δημόσιος τομέας και στα νοσοκομεία προσλαμβάνονται κοινωνικοί λειτουργοί μέσω ΑΣΕΠ. Οι πρόσφατες προκηρύξεις πλήρωσης θέσεων κοινωνικών λειτουργών αφορούσαν μόνο επαγγελματίες κατηγορίας ΠΕ (απόφοιτους του πανεπιστημιακού τμήματος), αποκλείοντας έτσι τους αποφοίτους των ΤΕΙ που αποτελούν και την πλειοψηφία. Το πρόβλημα αυτό σταδιακά διογκώνεται με σοβαρές συνέπειες για τον κλάδο (βλ. κεφάλαιο «εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών»).

Μέσα από τις προηγούμενες διαπιστώσεις συμπυκνώνονται τα κύρια προβλήματα των κοινωνικών λειτουργών στο χώρο της υγείας. Για πολλά από τα προηγούμενα πέρα από την πολιτική ευθύνη της κεντρικής εξουσίας σημαντικό μερίδιο ευθύνης έχει και ο κάθε επαγγελματίας ξεχωριστά. Έτσι μόνο μπορεί να εξηγήσει κανείς το γεγονός πως σε ορισμένες νοσοκομειακές μονάδες παράγεται έργο από τους κοινωνικούς λειτουργούς αναγνωρισμένο από επιστήμονες και ασθενείς ενώ σε άλλες μονάδες κοινωνικές υπηρεσίες λειτουργούν υποβαθμισμένα σχεδόν παρασιτικά.

Τα προβλήματα των κοινωνικών υπηρεσιών οριοθετούν και τα συνδικαλιστικά αιτήματα του κλάδου. Έτσι λοιπόν ο ΣΚΛΕ για το χώρο της υγείας διεκδικεί:

Το ΠΔ 50/85 όρισε ως ξεχωριστό τομέα άσκησης κοινωνικής εργασίας την ψυχική υγεία. Σε γενικές γραμμές για τους κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται σε ψυχιατρικά νοσοκομεία ισχύουν όσα προαναφέραμε. Οι πρώτες ψυχιατρικές κλινικές σε πανεπιστημιακά νοσοκομεία με ενδονοσοκομειακή νοσηλεία, τα κέντρα ημέρας, οι ξενώνες, τα εργαστήρια κλπ αποτέλεσαν μέρος της ψυχιατρικής-μεταρρύθμισης που ξεκίνησε με αργά βήματα από το 1984, εμπνευσμένη από τα πορίσματα

της κοινωνικής ψυχιατρικής. Τα πορίσματα αυτά έδωσαν νέα πνοή στο χώρο και διαφοροποίησαν τις μέχρι τότε δυναμικές αναβαθμίζοντας και το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού στη διεπιστημονική ομάδα. Ο νόμος 1648/86 και το επερχόμενο τότε πρόγραμμα «ψυχαργός» άλλαξαν το τοπίο των δομών στην ψυχική υγεία. Έτσι το 1996 η Καλλιόπη Κόντη (πανελλήνιο συνέδριο κοινωνικών λειτουργών, ό.π.) παρατηρούσε πως στο χάρτη της ψυχικής υγείας υπήρχαν 10 ψυχιατρικά νοσοκομεία, 51 ψυχιατρικά τμήματα Γενικών νοσοκομείων από τα οποία είχαν κρεβάτια, σύνολο δηλαδή 300 κλίνες, 23 ΚΨΥ<sup>45</sup>, 381 θέσεις σε νοσοκομεία ημέρας, 1984 σε μονάδες αποκατάστασης και 529 σε οικοτροφεία και ξενώνες. Ανά 100 κλίνες, το 1992, αντιστοιχούσαν 0,90 κοινωνικοί λειτουργοί, ενώ το 1982 αντιστοιχούσαν 0,31.

Πάντως βασικός στόχος της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης είναι μέσα στα επόμενα δέκα χρόνια να καταργηθούν αμετάκλητα τα ψυχιατρικά νοσοκομεία κάτι βέβαια που αποτελεί αντικείμενο μεγάλης διαμάχης στην επιστημονική κοινότητα. Αντικείμενο της διαμάχης αυτής είναι το κατά πόσον οι δομές που αναλογούν στην τοπική αυτοδιοίκηση είναι σε θέση να καλύψουν το σύνολο των αναγκών των αποασυλοποιημένων ψυχικά ασθενών. Εξ' αιτίας της δημοσιονομικής ανεπάρκειας της τοπικής αυτοδιοίκησης υπάρχει σοβαρός κίνδυνος ψυχικά ασθενείς να βρεθούν εγκατελειμένοι και άστεγοι, αν δεν έχουν οικογένεια και χρήματα για να νοσηλευτούν σε μια ιδιωτική κλινική.

Κοινωνικοί λειτουργοί εργάζονται και στις ιδιωτικές ψυχιατρικές κλινικές, συνήθως συνάπτοντας συμβάσεις αορίστου χρόνου. Οι αμοιβές τους όπως καθορίστηκαν στη συλλογική σύμβαση εργασίας για τους όρους αμοιβής των κοινωνικών λειτουργών νευροψυχιατρικών κλινικών Αθηνών και περιχώρων (βλ. παράρτημα)ως εξής :

<sup>45</sup> Κέντρα Ψυχικής Υγιεινής



0-3 χρόνια προϋπηρεσίας	620 ευρώ βασικός μισθός
3-6 χρόνια προϋπηρεσίας (...)	640 ευρώ βασικός μισθός
(...)30-35 χρόνια προϋπηρεσίας	830 ευρώ βασικός μισθός.

Αναγνωρίζονται επίσης 10% επίδομα πτυχίου, 5% ξένης γλώσσας, 10% οικογενειακό κλπ.

Αξίζει να σημειωθεί πως και στη συγκεκριμένη ΣΣΕ που διαπραγματεύτηκε ο ΣΚΛΕ, το συνδικαλιστικό όργανο των κοινωνικών λειτουργών διεκδίκησε ίση βαθμολογική και μισθολογική εξέλιξη κοινωνικών λειτουργών Πανεπιστημιακής και Τεχνολογικής εκπαίδευσης (κατηγοριών ΠΕ και ΤΕ αντίστοιχα). Κάτι τέτοιο όμως το πέτυχε όχι «ανωτατοποίηση» των αποδοχών των κοινωνικών λειτουργών κατηγορίας ΤΕ αλλά με μείωση του σχετικού επιδόματος των ΠΕ (βλ. σχετικό παράρτημα).

#### 6.4 ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ, ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Η εκκλησία έπειτα από τη γέννηση του νέου ελληνικού κράτους έπαιξε πολύ ενεργό ρόλο στην προσπάθεια ανοικοδόμησης της προνομιακής υποδομής του κράτους <sup>46</sup>. Έτσι για πολλές δεκαετίες στον τομέα του εθελοντισμού και των μη κυβερνητικών οργανισμών κυρίαρχη θέση κατέχει η εκκλησία και έπονται λίγοι, διεθνείς κατά κανόνα, εθελοντικοί οργανισμοί (όπως ο Ελληνικός ερυθρός σταυρός, το ΙΚΕ κλπ.). άλλωστε από τις αρχές ήδη του εικοστού αιώνα, η αστική τάξη υπό το φόβο της ενδυνάμωσης του οργανωμένου εργατικού κινήματος (Ζωγράφου: 1997) η κοινωνική πρόνοια, στις περισσότερες δυτικοευρωπαϊκές χώρες, άρχισε να συγκροτείται υπό την ευθύνη του κράτους (βλ. μέτρα Bismarck). Έτσι σταδιακά άρχισε να εγκαταλείπεται η αρχή της παροχής ελεημοσύνης και να συγκροτείται ένα πιο οργανωμένο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας, έστω και αν ο σκοπός ήταν να αποτελέσει τη ζάχαρη για την εργατική τάξη (Ζωγράφου: 1996).

Παρά λοιπόν την υπολειμματική παρουσία των φιλανθρωπικών οργανώσεων κατά το μεγαλύτερο μέρος του εικοστού αιώνα, περίπου τη δεκαετία του 1970 έρχεται στο προσκήνιο η ιδέα της *ομαδοποίησης* (των εθελοντικών και φιλανθρωπικών οργανώσεων) σε ένα διακριτό τομέα και της ανάπτυξης ενός σχετικού θεωρητικού υποβάθρου που θα συνοδεύσει τη διαδικασία εδραίωσης τους. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκαν τα ιδεολογήματα της κοινωνίας των πολιτών και της κοινωνικής οικονομίας στον Ευρωπαϊκό χώρο.

Η ιδέα ενθάρρυνσης της ανάπτυξης εθελοντικής παρέμβασης στον τομέα της πρόνοιας εδράζεται στην ανάγκη των ευρωπαϊκών

<sup>46</sup> βέβαια η εμπλοκή της ήταν [πολύ πιο περιορισμένη από αυτή που είχε την περίοδο της τουρκοκρατίας και ακόμα παλαιότερα στο Βυζάντιο (Σταθόπουλος: 1996)

καπιταλιστικών οικονομιών να ανακουφίσουν τους προϋπολογισμούς τους από τα μη ανταποδοτικά βάρη της κοινωνικής πρόνοιας.

Στην προσπάθεια να διασαφηνιστούν τα όρια του μη Κερδοσκοπικού Τομέα έχουν δημοσιευτεί πολλοί ορισμοί. Ένας από τους πιο περιεκτικούς είναι αυτός που συντάχθηκε στο Πανεπιστήμιο John Hopkins. Σύμφωνα με αυτό τον ορισμό ο Μη κυβερνητικός τομέας *απαρτίζεται από οργανισμούς που συγκεντρώνουν σωρευτικά τα ακόλουθα χαρακτηριστικά*

- *Είναι τυπικοί, δηλαδή έχουν κάποιο βαθμό θεσμικής υπόστασης που προϋποθέτει την ίδρυσή τους ως νομικά πρόσωπα.*
- *Είναι ιδιωτικοί, δηλαδή είναι διακριτοί τόσο από τις κρατικές υπηρεσίες όσο και από τους οργανισμούς του ευρύτερου δημοσίου τομέα.*
- *Είναι ανεξάρτητοι, με την έννοια ότι έχουν τους δικούς τους κανονισμούς λειτουργίας και τα δικά τους όργανα διοίκησης.*
- *Δεν μπορούν να διανείμουν κέρδη, ούτε στα μέλη τους ούτε τους διαχειριστές τους. Αυτός ο «περιορισμός στη διανομή κερδών» αποτελεί και το κυρίαρχο χαρακτηριστικό των Μη κυβερνητικών οργανώσεων σε όλη τη σχετική βιβλιογραφία.*
- *Θα πρέπει να υπάρχει σε κάποιο βαθμό και εθελοντική συμμετοχή από εθελοντές ή και δωρητές και θα πρέπει να έχουν ιδρυθεί με βάση την ελεύθερη και εθελοντική συμμετοχή των μελών τους.*

Στην Ευρώπη ειδικότερα, η κρίση του κράτους πρόνοιας που εκδηλώθηκε κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1970 και 1980, οδήγησαν πολλές κυβερνήσεις να στραφούν στον εθελοντικό μη κερδοσκοπικό τομέα για εξεύρεση λύσεων στα προβλήματα αυτά. Η ανατροπή των σοσιαλιστικών συστημάτων στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1990, έδωσε το έναυσμα για την ιδεολογική αντεπίθεση των δυτικοευρωπαϊκών σοσιαλδημοκρατικών ιδεολογημάτων

και του λεγόμενου «ευρωκομμουνισμού». Έτσι η κοινωνία των πολιτών αποτέλεσε σύνθημα της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, το οποίο βέβαια δεν είχε κανένα πρόβλημα να υιοθετήσει και ο συντηρητικός χώρος.

Γνωστοί απολογητές της κοινωνίας των πολιτών, όπως ο Γκίτενς και ο Ρίφκιν, έσπευσαν να διακηρύξουν την εδραίωση της κοινωνία των πολιτών, έναν τρίτο δρόμο που θα είναι σε θέση να ελέγχει το κράτος από αυθαιρεσίες και να αντικαταστήσει το εθνικό κράτος που βαίνει συρικνούμενο κι να αποτελέσει το μοχλό ενεργοποίησης των πολιτών.

Στην Ολλανδία, όπως μας ενημερώνει ο Γκίτενς, «οι ΜΚΟ αποτελούν το βασικό σύστημα παροχής κοινωνικών υπηρεσιών» ενώ «στο Βέλγιο και την Αυστρία το ήμισυ τουλάχιστον των κοινωνικών υπηρεσιών παρέχεται από ΜΚΟ. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ήδη μέσω της Λευκής βίβλου (1993), υπογράμμισε την ανάγκη ενίσχυσης της κοινωνικής οικονομίας τόσο στην προώθηση της βελτίωσης της ποιότητας ζωής όσο και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.<sup>47</sup>

Το όραμα της Λευκή Βίβλου άρχισε να υλοποιείται τα αμέσως επόμενα χρόνια με όχημα σχετικά προγράμματα και ντιρεκτίβες που είχαν δεσμευτικό χαρακτήρα για όλα τα κράτη μέλη. Έτσι το 1995 στη «ευρωπαϊκή στρατηγική για την ενθάρρυνση των τοπικών πρωτοβουλιών απασχόλησης» αναδείχτηκε πάλι η αναγκαιότητα ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας. Επίσης στο κοινοτικό πρόγραμμα «πιλοτική δράση-τρίτο σύστημα απασχόλησης» ενθαρρύνθηκαν οικονομικά πρωτοβουλίες στον προνομιακό χώρο του τομέα υπηρεσιών. Επιπλέον μια σειρά προγραμμάτων π.χ EQUAL που επικεντρώνονταν σε ευπαθείς ομάδες πληθυσμών δίδονται προς υλοποίηση σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

<sup>47</sup> υπολογίζονται περίπου τρία εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας στον τριτογενή τομέα.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο άρχισε και στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία (δηλαδή με σχετική καθυστέρηση) η ανάπτυξη των Μη κυβερνητικών οργανώσεων. Οι ΜΚΟ «ιδρύονται με βάση το ισχύον θεσμικό πλαίσιο του αστικού κώδικα<sup>48</sup> ή με ειδικό νόμο όταν πρόκειται για κάποιο φορέα με ειδική αποστολή» (Ζιώμας:2002). Ο νόμος 2646/98 που αφορά τη μεταρρύθμιση της πρόνοιας εισήγαγε τη λογική των «ευέλικτων» κοινωνικών υπηρεσιών. Το κράτος συστηματικά επιδοτεί και συντηρεί τις Μη κυβερνητικές Οργανώσεις κατανέμοντας κρατικά και ευρωπαϊκά κονδύλια. Κάτι τέτοιο όμως δημιουργεί μεγάλο και πολλές φορές αθέμιτο ανταγωνισμό μεταξύ των ΜΚΟ. Το φαινόμενο αυτό οδηγεί σε χαμηλής ποιότητας παροχή υπηρεσιών και αδυναμία συνεργασίας μεταξύ των οργανώσεων. Στη Ελλάδα δεν υπάρχει χάρτης ΜΚΟ πάντως εμπειρικά τοποθετούνται σε λίγες εκατοντάδες.

Παράλληλα με την ενθάρρυνση των ιδεολογημάτων του εθελοντισμού μέσω θεσμικών ρυθμίσεων (οδηγίες στους ΟΤΑ, προγράμματα στα σχολεία από το Υπουργείο παιδείας κλπ) και με αφορμή την Ολυμπιάδα του 2004, γίνεται μια μεγάλη προσπάθεια εξοικείωσης του πληθυσμού με τον εθελοντισμό και γενικότερα την Κοινωνία των Πολιτών.

Γίνεται λοιπόν εύκολα αντιληπτό πως ο «εθελοντισμός» και η κοινωνία των πολιτών δεν είναι ένα ενθουσιώδες ρεύμα, πόσο μάλλον κίνημα, που εδράζεται στην αγνή λαϊκή ανάγκη μετάδοσης και έκφρασης αλτρουιστικών συναισθημάτων αλλά αντιθέτως επιβλήθηκε στους Ευρωπαϊκούς λαούς με τρόπο μεθοδικό και συστηματικό. Η Ευρωπαϊκή ένωση και τα εθνικά κράτη που τη συγκροτούν, ενισχύουν με κάθε τρόπο (θεσμικό και οικονομικό) τη προσπάθεια αυτή, τη οποία όμως παρουσιάζουν σαν αυθόρμητη ενεργοποίηση της κοινωνίας των πολιτών.

Οι βασικοί στόχοι της εδραίωσης της κοινωνίας των πολιτών και του εθελοντισμού αφορούν τα εξής:

<sup>48</sup> Άρθρα 78-107 και 731-734

- Μεταφορά της υποχρέωσης παροχής υπηρεσιών πρόνοιας από τον κρατικό προϋπολογισμό σε τρίτους φορείς. απροκάλυπτα οι κυβερνήσεις παραδέχονται πως το δημόσιο σύστημα παροχής τέτοιων υπηρεσιών επιβαρύνει εξαιρετικά τον προϋπολογισμό. Έτσι με πολύ λιγότερα χρήματα συντηρούνται πολλές ΜΚΟ που αξιοποιούν ελάχιστο επαγγελματικό δυναμικό και άρα έχουν μικρό κόστος
- Δημιουργούνται πολλές «ευέλικτες» θέσεις εργασίας, μειώνοντας έτσι το συνολικό κόστος εργασίας και αυξάνοντας τις θέσεις εργασίας. Όπως θα δούμε και στη συνέχεια οι επαγγελματίες στις ΜΚΟ παρέχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες που όμως αποζημιώνονται με μισθούς που αντιστοιχούν σε χαρτζιλίκι (ουσιαστικά πρόκειται για αποδοχές ανειδίκευτου.)
- Δημιουργείται στους πολίτες η κίβδηλη εντύπωση πως ενεργοποιούνται ενάντια στον αμοραλισμό της εποχής, ενώ στην ουσία εγκλωβίζονται σε έναν φαύλο κύκλο συντήρησης του συστήματος. Αποτελεί λοιπόν μορφή κοινωνικής εκτόνωσης και άμβλυνσης της ταξικής πάλης.

Έτσι λοιπόν οι οπαδοί της κοινωνίας των πολιτών σύμφωνα με τον Βασίλη Λιόση (ΚΟΜΜΕΠ, 2003, τ.1, σ71) «έχουν να λύσουν μια αντίφαση δημιουργημένη από τους ίδιους. Από τη μια εκτιμούν την ύπαρξη αυθαιρεσίας του κράτους και «βλέπουν ως λύση τη δημιουργία της φανταστικής τους κοινωνίας και από την άλλη καλούν το κράτος να παρέμβει ώστε με διάφορους τρόπους να δώσει ώθηση στη δημιουργία της ΚτΠ. Η λογική αυτή αντίφαση είναι ασφαλώς άλυτη, αλλά δεν είναι και η μόνη στα θεωρητικά σχήματα που εξετάζουμε.

*Κοινωνικοί λειτουργοί και κοινωνία των πολιτών*

Όπως γίνεται αντιληπτό από τη προηγούμενη σκιαγράφηση των ΜΚΟ, αφού αφορούν κυρίως τον τριτογενή τομέα οικονομίας και ιδιαίτερα την παροχή υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας, στο χώρο αυτό απασχολούνται πολλοί κοινωνικοί λειτουργοί. Το νομικό πλαίσιο των ΜΚΟ, όπως το είδαμε προηγουμένως, δίνει έμφαση στον πυρηνικό ρόλο του εθελοντισμού στη μεταρρύθμιση της πρόνοιας. Οι κοινωνικοί λειτουργοί απασχολούνται στο συγκεκριμένο τομέα σε δυο επίπεδα, το επαγγελματικό και εθελοντικό. Ο δεύτερος τομέας θα έλεγε κανείς ότι δεν άπτεται των ενδιαφερόντων της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας. Τα πράγματα είναι πολύ διαφορετικά όμως από τη στιγμή που η εθελοντική εργασία έχει τόσο προωθηθεί και προασπιστεί από το κράτος που σχεδόν αποτελεί την απαραίτητη προϋπηρεσία για την απορρόφηση κοινωνικών λειτουργών σε έμμισθες θέσεις. Η εμπλοκή αυτή αξιολογείται ως προϋπηρεσία (μάλιστα υπήρχαν σκέψεις μοριοδότησης του εθελοντισμού σε διαγωνισμούς του ΑΣΕΠ) και σχεδόν επιβάλλεται σε νέους επαγγελματίες. Μ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται αφενός η εξοικονόμηση χρήματος από το μεταβλητό κεφάλαιο και αφετέρου η διάλυση κάθε μορφής οργανωμένου συνδικαλιστικού επαγγελματικού κινήματος. Ο εθελοντισμός πλήττει πολύ έντονα τον κλάδο της κοινωνικής εργασίας γι' αυτό και ο ΣΚΛΕ θεωρεί ως τροχοπέδη στην ανάπτυξη του επαγγέλματος.

Όσον αφορά τους πολλούς επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς που απασχολούνται στον συγκεκριμένο τομέα, αρχικά είναι χρήσιμο να αναφέρουμε πως συγκεντρωτικά στοιχεία και αριθμοί δεν υπάρχουν (δεν υπάρχει καν χάρτης των ΜΚΟ) αφού οι συνθήκες εργασίας είναι τόσο ελαστικές και αμφίβολες που υπάρχει συνεχής μεταβολή του προσωπικού. Ο μισθός των κοινωνικών λειτουργών καθορίζεται από την

ΚΥΑ<sup>49</sup> για τον καθορισμό αποδοχών των κοινωνικών λειτουργών που απασχολούνται σε ΝΠΙΔ νοσηλευτικά και λοιπά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα. Όπως έχουμε σημειώσει και σε προηγούμενο κεφάλαιο ο βασικός μισθός ΤΕ κοινωνικών λειτουργών με 0-1 χρόνια προϋπηρεσίας καθορίζεται στα 557 ευρώ (βλ. παράρτημα). Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως βάσει του νόμου 1876/90 η συγκεκριμένη σύμβαση δεν είναι δυνατόν να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης από τους εργαζόμενους. Οι κοινωνικοί λειτουργοί σ' αυτούς τους χώρους εργάζονται είτε με συμβάσεις αορίστου χρόνου, είτε με συμβάσεις έργου.

Τα δημοσιονομικά των ΜΚΟ εξαιτίας της μη κερδοσκοπικής τους φύσης εξαρτώνται άμεσα από προγράμματα και επιδοτήσεις που αργούν πολλές φορές να αποπληρωθούν. Έτσι πολύ συχνά ακόμα και οι πενιχρές αυτές χρηματοδοτήσεις, καθυστερούνται πάρα πολύ στην καταβολή τους. Ο εθελοντικός χαρακτήρας των οργανώσεων αυτών αποτελεί το άλλοθι για υπερωριακή δουλειά που όμως δεν αμείβεται (εδώ αξιοποιείται το επιχείρημα «η οργάνωση είναι κατά βάση εθελοντική»). Έτσι οι κοινωνικοί λειτουργοί αναλώνονται στη πολύωρη εργασία υπό καθεστώς απόλυτης εργασιακής ανασφάλειας και να βιώνουν μόνιμα την απειλή της «διακοπής συνεργασίας» ή ακόμα και τη διακοπή λειτουργίας της ίδιας της οργάνωσης (αφού ούτως ή άλλως τα οικονομικά των οργανώσεων ακροβατούν και εξαρτώνται άμεσα από τις ασταθείς επιχορηγήσεις)

Παράλληλα το σφόδρα ανταγωνιστικό πλαίσιο των ΜΚΟ εγκλωβίζει τους κοινωνικούς λειτουργούς σε ένα ανελέητο μεταξύ τους ανταγωνισμό που βασίζεται στη λογική της πάση θυσία εξασφάλισης κρατικής επιχορήγησης. Μ' αυτόν τον τρόπο ακυρώνεται κάθε έννοια συνδικαλισμού.

<sup>49</sup> Κοινή Υπουργική Απόφαση για τον καθορισμό αποδοχών των κοινωνικών λειτουργών που απασχολούνται σε ΝΠΙΔ νοσηλευτικά και λοιπά ιδρύματα όλης της χώρας μη κερδοσκοπικού



## 6.5 ΤΟΜΕΑΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Η κοινωνική πρόνοια στην εποχή μας είναι ένα σύστημα σε μετάβαση. Μέσα στα πλαίσια της μεταβατικής αυτής διαδικασίας, όπως έχουμε προαναφέρει, θεσμοθετείται η μετακύληση των κοινωνικοπρονοιακών υπηρεσιών σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης. Να σημειώσουμε πως μια τέτοια μετακύληση δεν είναι κατ' αρχήν και κατ' ανάγκην αρνητική. Αντιθέτως η ιδέα της τοπικής «αυτοργάνωσης» και αυτάρκειας, έχει εμπνεύσει και ενθουσιάσει πολλούς θεωρητικούς τόσο του προοδευτικού όσο και συντηρητικού πολιτικού χώρου. Όμως η αποκέντρωση των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, μέσα στο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της εποχής μας, όπως θα διαπιστώσουμε στο κεφάλαιο αυτό, κυρίως αρνητικές επιπτώσεις τείνει να έχει.

Ξεκινώντας τη σκιαγράφηση των υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας σε τοπικό επίπεδο, θα πρέπει καταρχήν να επισημάνουμε τι εννοούμε με τον όρο κοινωνικές υπηρεσίες στην τοπική αυτοδιοίκηση. Στην Ελλάδα υπάρχουν δυο βαθμίδες τοπικής αυτοδιοίκησης: δήμοι, νομαρχίες – περιφέρειες. Η δευτεροβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση υλοποιεί τις πρωτοβουλίες πρόνοιας της κεντρικής διοίκησης μέσω των γενικών διευθύνσεων πρόνοιας και κοινωνικής αντίληψης των νομαρχιών με αιχμή την επιδοματική πολιτική, που ούτως ή άλλως επί πολλά χρόνια αποτελεί το βασικό μοχλό άσκησης της κοινωνικής πολιτικής.

Στην Ελλάδα έπειτα από τη νομοθετική μεταρρύθμιση «Καποδίστριας» του υπουργείου εσωτερικών, υπάρχουν 800 δήμοι. Οι δήμοι αυτοί ασκούν κοινωνική πολιτική μέσω:

- Κεντρικών κοινωνικών υπηρεσιών.

- Κοινωνικών υπηρεσιών που συστάθηκαν για την υλοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων.
- Δομές, υπηρεσίες, κέντρα που λειτουργούν υπό την εποπτεία των δήμων (πχ ΚΑΠΗ, παιδικοί σταθμοί κλπ).

*Κεντρικές κοινωνικές υπηρεσίες:*

Ο όρος «κεντρική κοινωνική υπηρεσία» στην Ελλάδα εμφανίστηκε αρχικά από προτάσεις- αιτήματα του ΣΚΛΕ και αποδίδει με επάρκεια την ιδέα μια αυτόνομης κοινωνικής υπηρεσίας που συντονίζει και υλοποιεί πρωτοβουλίες κοινωνικής πρόνοιας και φροντίδας καθώς και κοινωνικής έρευνας. Στο χώρο των κοινωνικών επιστημών είναι γενικά παραδεκτό πως η τοπική κοινωνία αποτελεί αν μη τι άλλο προνομιακό χώρο εφαρμογής προγραμμάτων. Μάλιστα για την κοινωνική εργασία η τοπική ανάπτυξη (ΚΕΚ) αποτελεί ολόκληρη επιστημονική κατεύθυνση με ποικίλες θεωρίες και επιστημονικές ζυμώσεις. Παρ' όλα αυτά στην Ελλάδα ΔΕΝ είναι θεσμοθετημένη η λειτουργία κεντρικής κοινωνικής υπηρεσίας στους δήμους. Οι κοινωνικές υπηρεσίες που υπάρχουν υπάγονται σε διαφορετικά τμήματα, με διαφορετικό καθεστώς λειτουργίας από δήμο σε δήμο.

ΚΚΥ υπάρχουν σε λίγους δήμους και προέκυψαν από τις πρωτοβουλίες ή ευαισθησίες μερικών αιρετών. Η μη θεσμοθέτηση της υπηρεσίας και η υπαγωγή της κατευθείαν σε τοπικούς άρχοντες πολλές φορές οδηγούν σε σύμπλευση με πολιτικές σκοπιμότητες. Αυτή η ρευστότητα αποτελεί το βασικό λόγο της ανυπαρξίας συγκεντρωτικών στοιχείων που αφορούν το συγκεκριμένο τομέα, αφού από δημοτική αρχή σε δημοτική αρχή, τα πρόσωπα και οι αντιλήψεις μεταβάλλονται. Κάτι τέτοιο έχει άμεσο αντίκτυπο στην παρουσία και λειτουργία της υπηρεσίας. Οι κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται σε αυτά και διορίστηκαν κατά την προηγούμενη δεκαετία. Όσοι διορίζονται τα τελευταία χρόνια εργάζονται είτε με συμβάσεις αορίστου είτε με ορισμένου χρόνου.

του δήμου. Οι βασικές αρμοδιότητες αυτών των υπηρεσιών συμπυκνώνονται στα εξής:

- Ίδρυση βρεφικών και παιδικών σταθμών.
- Ίδρυση κέντρων παροχής κοινωνικών υπηρεσιών (πχ ιδρύματα, ιατρεία κλπ)
- Ίδρυση και λειτουργία πολιτιστικών και πνευματικών κέντρων.
- Προωθεί πολιτιστικές, ψυχαγωγικές και άλλες αθλητικές δραστηριότητες, ιδρύοντας κέντρα διδασκαλίας, σχολές γονέων, σχολές λαϊκής τέχνης και επαγγελματικού προσανατολισμού.
- Παραχωρεί τη χρήση κατοικιών για άστεγους και οικονομικά αδύνατους πολίτες.
- Τέλος, χορηγεί είδη διαβίωσης και περίθαλψης στους αδύναμους οικονομικά δημότες και χρηματικά βοηθήματα («κοινωνικές υπηρεσίες στην τοπική αυτοδιοίκηση, 1993, σ.65)

Η ΚΚΥ λοιπόν είχε να αξιοποιήσει κατά τη δεκαετία του 1980 το προαναφερθέν πλαίσιο αρμοδιοτήτων. Η δυνατότητα αξιοποίησης είχε να κάνει τόσο με τη διάθεση του κοινωνικού λειτουργού, όσο και με την κατανόηση που μπορεί να έδειχναν οι αιρετοί στο έργο της υπηρεσίας.

Οι μεταρρυθμίσεις που ακολούθησαν και η σύμπλευση της ΚΕΔΚΕ με την κεντρική εξουσία<sup>50</sup> οδήγησε σε δραστικές περικοπές από το κράτος, μεταφορά ευθυνών στην τοπική αυτοδιοίκηση, υλοποίηση ΤΣΑ<sup>51</sup> και Ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Πιο συγκεκριμένα συμφωνήθηκε «περικοπή συγκεκριμένων πόρων της τοπικής αυτοδιοίκησης (πχ από τέλη κυκλοφορίας) για έξι χρόνια. Στην ουσία πρόκειται για μετάθεση της χρηματοδότησης του 50% του προγράμματος στήριξης του «Καποδίστρια» κατά τουλάχιστον δυο χρόνια (ΚΟΜΜΕΠ, 2002 τ.3 σ.69)

<sup>50</sup> όπως αυτή, επί παραδείγματι, εκφράστηκε στο συνέδριο της Θεσσαλονίκης 29-30/11. 1.2/12/2001

<sup>51</sup> Τοπικά σύμφωνα απασχόλησης.

Η συνέχεια επεφύλαξε νέες εκπλήξεις για την τοπική αυτοδιοίκηση. Με το πέρας των 6 χρόνων από την προαναφερθείσα ρύθμιση η κυβέρνηση ποτέ δεν κατέβαλε τα οφειλόμενα στους δήμους αλλά τα παρακρατά παράτυπα. Αυτό το γεγονός κατά τη περίοδο Αυγούστου Σεπτεμβρίου του 2003 οδήγησε την ΚΕΔΚΕ σε συντονισμένες ενέργειες-κινητοποιήσεις και έκτακτο συνέδριο («ελευθεροτυπία» 25/8/2003).

Σχετικά με τη μετατόπιση ευθυνών (βλ. κεφάλαιο εκπαίδευση-παιδικοί σταθμοί) ο νόμος 2886/2001 ορίζει πως η πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση αποκτά νέες αρμοδιότητες όπως συντήρηση και επισκευή σχολείων, γυμναστήρια και αθλητικά κέντρα, βρεφικούς σταθμούς, ψυχιατρικές δομές κλπ. Αυτές οι ευθύνες όχι μόνο δε συνοδεύτηκαν από αντίστοιχες επιδοτήσεις αλλά ακόμα περισσότερο, δεν καταβλήθηκαν ούτε τα οφειλόμενα. Η ονομαστική αύξηση κρατικής χρηματοδότησης μέσω κεντρικών αυτοτελών πόρων (ΚΑΠ) του 2002 σε σχέση με το 2001 είναι της τάξης του 2%, αύξηση η οποία δεν καλύπτει ούτε τον πληθωρισμό, όταν η ονομαστική αύξηση του ΑΕΠ για το 2003 ήταν περίπου 6,9% σε σχέση με το 2001 (ΚΟΜΜΕΠ, τ.3, 2002 σ.79) Όλο το προαναφερόμενο πλαίσιο οδήγησε σε συρρίκνωση το μοντέλο κεντρικής κοινωνικής υπηρεσίας, όπως αυτό είχε διαμορφωθεί τη δεκαετία του 1980 πειραματικά και με τη βοήθεια των τμημάτων κοινωνικής εργασίας των ΤΕΙ (πχ δήμος Ελληνικού). Η ΚΚΥ, όπου πλέον υφίσταται, έχει γραφειοκρατικό κυρίως χαρακτήρα ή αναλαμβάνει τον συντονισμό ασύνδετων προνοιακών προγραμμάτων. Η περίοδος λοιπόν του οραματισμού της τοπικής ανάπτυξης κόπηκε βίαια εν τη γενέσει της.

#### *6.5.1 ΔΙΑΣΠΑΡΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ:*

Η συντριπτική πλειοψηφία των δήμων διαθέτει προνοιακού τύπου δομές, ανεξάρτητα από τα ευρωπαϊκά προγράμματα που είναι άλλωστε

«μόδα» της τελευταίας δεκαετίας. Ιδιαίτερα μετά το νόμο 2218/94 αποφασίστηκε η σταδιακή (σε πέντε χρόνια) μεταβίβαση όλων των περιφερειακών προνοιακών κέντρων στην τοπική αυτοδιοίκηση. Ήδη σήμερα σχεδόν όλα τα ΚΑΠΗ ανήκουν στους δήμους. Επίσης λειτουργούν παιδικοί σταθμοί, παιδικές κατασκηνώσεις, συμβουλευτικά κέντρα βιβλιοθήκες. Παράλληλα από το 1997 έχει ξεκινήσει, με προωθητήρα τα Β και Γ κοινοτικά πλαίσια στήριξης (ΚΠΣ), τη δημιουργία στα πλαίσια αποασυλοποίησης του προγράμματος «ΨΥΧΑΡΓΟΣ».

Πολλά από τα προηγούμενα προγράμματα αυτά λειτουργούν με κοινωνικούς λειτουργούς, που εργάζονται υπό διαφορετικές εργασιακές συνθήκες (συμβάσεις αορίστου, ορισμένου και μόνιμοι). Οι παλαιότεροι επαγγελματίες στον τομέα (μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας 1990) εργάζονται υπό ευνοϊκότερο εργασιακό καθεστώς. Με διασφαλισμένη τη θέση τους (μονιμότητα και αποδοχές που αγγίζουν τα 773 ευρώ, πρωτοδιόριστος ΤΕ . Αυτοί όμως αποτελούν τη μειοψηφία των κοινωνικών λειτουργών που εργάζονται στην τοπική αυτοδιοίκηση. Οι καινούριες προνοιακές δομές των δήμων που απασχολούν κοινωνικούς λειτουργούς τους εγκλωβίζουν σε ανασφαλείς κατά κανόνα εργασιακές σχέσεις με σχετική ανομοιογένεια από δήμο σε δήμο. Τα συχνότερα μοντέλα σχέσεων εργασίας που μπορεί κανείς να συναντήσει στην τοπική αυτοδιοίκηση είναι τα εξής :

1. κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου και αμείβονται με 694 ευρώ. Η επαναπρόσληψή τους είναι εξαιρετικά αμφίβολη κάτι που τους καθιστά και επιστημονικά αναποτελεσματικούς.
2. κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται με συμβάσεις έργου (βλ. κεφάλαιο «ελεύθερο επάγγελμα»). Στη συγκεκριμένη κατηγορία κάθε επαγγελματίας θεωρητικά διαπραγματεύεται μόνος τις

αποδοχές τους. Στη πραγματικότητα τα περιθώρια διαπραγμάτευσης είναι πολύ στενά και στην πλειοψηφία τους οι επαγγελματίες αμείβονται περίπου όσος και οι συνάδελφοί τους που έχουν συνάψει συμβάσεις αορίστου χρόνου. Είναι ασφαλισμένοι στο ΤΕΒΕ.

3. κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται με συμβάσεις αορίστου. Οι συγκεκριμένη κατηγορία έχει τα περισσότερα εργασιακά δικαιώματα από τις άλλες δυο. Δικαιούνται όλα τα επιδόματα, άδειες, αποζημιώσεις κλπ. οι συμβάσεις αορίστου χρόνου τείνουν και αυτές να εκλείψουν.

Στα τρία προαναφερόμενα επίπεδα έχει παρατηρηθεί και καταγγεληθεί το φαινόμενο της καθυστέρησης καταβολής των δεδουλευμένων ως αποτέλεσμα τόσο της κακής δημοσιονομικής κατάστασης των δήμων, όσο και των περιορισμένων επαγγελματικών δικαιωμάτων των εργαζόμενων. Η προαναφερθείσα κακή εργασιακή κατάσταση των κοινωνικών λειτουργών επιβαρύνεται ακόμα περισσότερο έπειτα από τις κυβερνητικές εξαγγελίες του πρωθυπουργού («κοινωνική χάρτα» καλοκαίρι 2003) που αφορούν τη θεσμοθέτηση της μερικής απασχόλησης. Η μερική απασχόληση, λοιπόν, που θα αρχίσει να εφαρμόζεται κατά το πρώτο εξάμηνο του 2004, θα αξιοποιηθεί αρχικά στον κοινωνικό τομέα. Η εφαρμογή του συγκεκριμένου μέτρου έχει διπλό στόχο. Αφενός επιδιώκει τη μείωση του δείκτη της ανεργίας (με τον να διευρύνει στην ουσία την υποαπασχόληση) και αφετέρου τη συνέχιση της λειτουργίας των κοινωνικών προγραμμάτων με πολύ χαμηλότερο λειτουργικό κόστος. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι στο προσχέδιο του νομοσχεδίου η μερική απασχόληση ονομαζόταν «κοινωνική εργασία». Τέτοια μέτρα αναδεικνύουν με τον καλύτερο τρόπο τον κίνδυνο που εγκυμονεί για υποκατάσταση της πλήρους

επαγγελματικής εργασίας των κοινωνικών λειτουργών με υποαπασχολούμενους και εθελοντές.

### 6.5.2 ΕΥΡΩΠΑΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Όπως με έμφαση έχουμε τονίσει στα προηγούμενα, ένας εκ των πυλώνων που στηρίζουν το προνοιακό σύστημα στη χώρα μας συγκροτείται από την απορρόφηση ευρωπαϊκών κονδυλίων. Μέσα από τα Β και Γ κοινοτικά πλαίσια στήριξης πολλά κονδύλια κατευθύνονται σε κοινωνικές εφαρμογές<sup>52</sup>. Σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης υλοποιούνται τρία βασικά προγράμματα που απασχολούν κοινωνικούς λειτουργούς. Τα προγράμματα αυτά είναι : «βοήθεια στο σπίτι», κέντρα ημερήσιας φροντίδας ηλικιωμένων, κέντρα δημιουργικής απασχόλησης, λοιπά προγράμματα (οχ «δημοτική μέριμνα»)

Τα προγράμματα «βοήθεια στο σπίτι» προσφέρουν ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες σε ηλικιωμένους και άτομα με κινητικές δυσκολίες. Πιλοτικά είχε εφαρμοστεί αρχικά με επιτυχία το πρόγραμμα από τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό. Στη συνέχεια μέσω αξιοποίησης κοινοτικών χρηματοδοτήσεων επεκτάθηκε το πρόγραμμα σε πολλούς δήμους της χώρας. Λειτουργούν συνολικά 1.300 συνεργία σε 860 από τους 900 δήμους. Τα συνεργία αυτά επανδρώνονται από οικιακή βοηθό, νοσηλεύτρια και κοινωνικό λειτουργό ως συντονιστή.

Οι αριθμοί είναι εντυπωσιακοί αν αναλογιστεί κανείς ότι μόνο στο «βοήθεια στο σπίτι» απασχολούνται περίπου 1000 κοινωνικοί λειτουργοί ενώ στο σύνολο οι κοινωνικοί λειτουργοί της χώρας δεν ξεπερνούν τους 5000. αν προσθέσουμε και τα λοιπά διάσπαρτα προγράμματα που υλοποιούνται το παρόν χρονικό διάστημα διαπιστώνουμε το βασικό λόγο

<sup>52</sup> Μόνο η εισροή κονδυλίων μέσω της κοινοτικής πρωτοβουλίας "equal" ανέρχεται στο ύψιστο ποσό των 138,8 εκ. ευρώ (ΚΚΕ:2001,σ48)

της χαμηλής ανεργίας του κλάδου. Να θυμίσουμε όμως πως τα συγκεκριμένα προγράμματα έχουν ημερομηνία λήξης. Υλοποιούνται για τρία χρόνια με ευρωπαϊκή συγχρηματοδότηση και έπειτα για άλλα δυο χρόνια την αποκλειστική ευθύνη χρηματοδότησης και λειτουργίας αναλαμβάνουν οι δήμοι, τη δημοσιονομική κατάσταση των οποίων περιγράψαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Στα συγκεκριμένα προγράμματα οι κοινωνικοί λειτουργοί κατά κανόνα συνάπτουν συμβάσεις έργου. Είναι ασφαλισμένοι στο ΤΕΒΕ και τις αποδοχές τους τις διαπραγματεύονται οι ίδιοι, χωρίς όμως να ξεπερνάνε τα 700 ευρώ. Η εργασιακή όμως πραγματικότητα των εργαζόμενων στο «βοήθεια στο σπίτι» και τα υπόλοιπα προγράμματα, όπως αυτή αποτυπώνεται στα ντοκουμέντα του ΣΚΛΕ και άρθρα εφημερίδων, είναι πολύ διαφορετική από τα ιλουστρασιόν προγράμματα των αιρετών που καρπώνονται τα πολιτικά οφέλη. Στην επιστολή του ΣΚΛΕ με αριθμό πρωτοκόλλου 6035 προς κάθε εμπλεκόμενο φορέα (πρωθυπουργός, Υπουργεία, ΚΕΔΚΕ) διαπιστώνονται κωδικοποιημένες οι εξής δυσκολίες:

- *Οι εργαζόμενοι παραμένουν απλήρωτοι για μεγάλα χρονικά διαστήματα (πχ δήμος Λαμίας, δήμος Ζακύνθου. Διαπιστωμένα λοιπόν έχουν καταγραφεί καθυστερήσεις στη μισθοδοσία επί- τρίμηνο και πλέον. Το αξιοσημείωτο είναι πως κάθε μήνα οι επαγγελματίες είναι υποχρεωμένοι να καταβάλουν την απαραίτητη εισφορά στο ΤΕΒΕ. Απλήρωτοι όμως από τους εργοδότες βρίσκονται σε οικονομικό αδιέξοδο απέναντι στις συμβατικές υποχρεώσεις τους.*
- *Διώκονται και εμποδίζεται η παροχή υπηρεσιών τους απέναντι στους ηλικιωμένους εξυπηρετούμενους (π.χ δήμος Αγίας Παρασκευής.) οι πολιτικοί προϊστάμενοι των κοινωνικών λειτουργών εξυπηρετούν πολιτικά συμφέροντα αξιοποιώντας τα*



προγράμματα αυτά. Έτσι πολλές φορές επιδεικνύουν στους επαγγελματίες σε ποιους εξυπηρετούμενους θα απευθύνονται (με προτεραιότητα στους ψηφοφόρους τους φυσικά.)

- *Δημοτικές επιχειρήσεις κλείνουν (πχ Ρόδος, Ελευσίνα) προκαλώντας πανικό σε εργαζόμενους και εξυπηρετούμενους. Τα άσχημα δημοσιονομικά των δήμων οδηγούν σε αναστολή της λειτουργίας πολλών προγραμμάτων αφού οι δήμοι δεν είναι σε θέση να αντεπεξέλθουν στις προσυμφωνημένες συμβατικές υποχρεώσεις τους.*
- *Χρησιμοποιούνται τα προγράμματα ως πεδίο πολιτικής αντιπαράθεσης νέων και απερχόμενων Δημοτικών αρχών. Οι κοινωνικοί λειτουργοί βρίσκονται στο επίκεντρο πολιτικών σκοπιμοτήτων κάτι που διαιωνίζει το καθεστώς της εργασιακής τους ανασφάλειας.*
- *Αρκετοί δήμοι απειλούν ότι δε θα συνεχίσουν τη λειτουργία των δομών για τουλάχιστον δυο χρόνια μετά τη λήξη της χρηματοδότησης. Κάτι που πια φαίνεται αυτονόητο αφού η κεντρική εξουσία δεν αποδίδει τα οφειλόμενα στους δήμους. Διαιωνίζεται λοιπόν ένας φαύλος κύκλος, εγκλωβισμένοι στον οποίο είναι οι εργαζόμενοι.*
- *Οι παραλείψεις των περισσότερων δημοτικών επιχειρήσεων να αποστέλλουν τους πίνακες κατάταξης στον ΑΣΕΠ κατά την αρχική πρόσληψη των εργαζόμενων, δημιουργεί τώρα πρόβλημα νομιμότητας των προγραμμάτων και των εργαζόμενων από την πλευρά του ΑΣΕΠ με αποτέλεσμα απολύσεις των εργαζόμενων.*

Στα προηγούμενα πρέπει να προσθέσουμε ότι ως λύση στα μείζονα προβλήματα λειτουργίας των προγραμμάτων προωθείται η μερική απασχόληση (με άλλοθι το δικαίωμα της γυναίκα στην εργασία και τη μητρότητα!) οι διαπιστώσεις αυτές συνθέτουν το παζλ της εργασιακής

κατάστασης σε ένα τομέα που απασχολεί το μεγαλύτερο ποσοστό των κοινωνικών λειτουργών. Το πλέγμα των σχέσεων που περιγράψαμε επηρεάζει σημαντικά όχι μόνο το επιστημονικό έργο των επαγγελματιών αλλά δημιουργεί ακόμα και ζητήματα επιβίωσης των εργαζομένων.

Έτσι λοιπόν τον Ιούνιο του 2003 οι εργαζόμενοι αυτοί σε μια προσπάθεια διεκδίκησης των επαγγελματικών τους κεκτημένων προχώρησαν σε εκδηλώσεις διαμαρτυρίας απαιτώντας καταβολή δεδουλευμένων, σύσταση θέσεων τακτικού προσωπικού στους δήμους και επαναπρόσληψη των απολυμένων. Μάλιστα τα προηγούμενα χρόνια έγινε προσπάθεια συγκρότησης συντονιστικής επιτροπής των εργαζομένων στον τομέα αυτόν που τελικά δεν ευδοκίμησε. «Στις 10/4/2003 έγινε συνάντηση αντιπροσώπων από τους ΣΚΛΕ, Πανελλήνιο Σύλλογο Φυσιοθεραπευτών και Σύλλογο Επισκεπτών Υγείας με στόχο την από κοινού προσέγγιση που απασχολούν το χώρο» («κοινωνικός λειτουργός» 2002,τ.2,σ.10) Στη συνάντηση αυτή αποφασίστηκε ο συντονισμός της δράσης και στον τομέα της τοπικής αυτοδιοίκησης.

## 6.6 ΤΟΜΕΑΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ

Ο συγκεκριμένος τομέας μάλλον θα αποτελούσε μέρος του υποκεφαλαίου «λοιποί τομείς απασχόλησης κοινωνικών λειτουργών» αφού οι κοινωνικοί λειτουργοί που ιδιωτεύουν είναι ελάχιστοι. Όμως η απορρόφηση επαγγελματιών σε διάφορες θέσεις εργασίας με συμβάσεις έργου αναδεικνύει τον τομέα σε νευραλγικό για τις μελλοντικές εξελίξεις στον κλάδο.

Το ΠΔ 23/92 για πρώτη φορά έδωσε στους κοινωνικούς λειτουργούς τη δυνατότητα να ιδιωτεύσουν στο επάγγελμα. Προϋπόθεση αποτελεί η πενταετής τουλάχιστον εργασία σε ανάλογο εργασιακό πλαίσιο. Παράλληλα στην παράγραφο 2 του συγκεκριμένου προεδρικού διατάγματος καθορίζονται και οι χωροταξικοί όροι που αφορούν την επάρκεια χώρου που προορίζεται για γραφείο. Το ύψος των αμοιβών με κοινή υπουργική απόφαση καθορίστηκε στα 10-15 ευρώ ανά συνεδρία. Η εποπτεία των κοινωνικών λειτουργών ως ελευθέρων επαγγελματιών αποτελεί έργο των αρμοδίων κατά τόπους περιφερειακών υπηρεσιών του υπουργείου υγείας και πρόνοιας κατά την άσκηση της οποίας διασφαλίζονται οι διατάξεις του διατάγματος αυτού για τη διαφύλαξη του ιδιωτικού απορρήτου.

Παρά το γεγονός ότι το ΠΔ 23/92 θέτει περιορισμούς συγκριτικά με άλλες συναφείς ειδικότητες ενθουσίασε κατά την εποχή δημοσίευσής της τον κλάδο. Ο ΣΚΛΕ έγκαιρα διαμαρτυρήθηκε προς το αρμόδιο υπουργείο ζητώντας την άρση του πενταετούς πλαφόν αλλά και την παράλληλη αύξηση της αποζημίωσης ανά συνεδρία. Να σημειώσουμε ότι οι συγκεκριμένοι περιορισμοί δεν υφίστανται στους κλάδους των

παράλληλη αύξηση της αποζημίωσης ανά συνεδρία. Να σημειώσουμε ότι οι συγκεκριμένοι περιορισμοί δεν υφίστανται στους κλάδους των ψυχολόγων ή των φυσιοθεραπευτών. Επίσης αίτημα του ΣΚΛΕ αποτελεί και η διασύνδεση των ιδιωτών κοινωνικών λειτουργών με τα ασφαλιστικά ταμεία κάτι που θα σήμαινε και αυτόματη αναβάθμιση του έργου τους ενώ παράλληλα θα πυκνώσει και το πελατολόγιο. Να υπογραμμίσουμε το γεγονός πως η ειδικότητα των φυσιοθεραπευτών έχει διασυνδεθεί με τα ταμεία παρά το γεγονός ότι υπάγεται και αυτή στην κατηγορία της τεχνολογικής εκπαίδευσης . («κοινωνικός λειτουργός», τ.3,2001)

Τελικά το άνοιγμα του επαγγέλματος στην ιδιωτική δραστηριότητα δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΣΚΛΕ οι κοινωνικοί λειτουργοί που έχουν δικό τους γραφείο δεν ξεπερνούν τους οκτώ ενώ μόνο ένας εξ' αυτών έχει επικοινωνήσει με το Σύνδεσμο για ρύθμιση θεσμικών ζητημάτων.

Παρόλα αυτά το ΠΔ 23/92 άνοιξε το παράθυρο για τις περιβόητες συμβάσεις μίσθωσης έργου. Σύμφωνα με τις συμβάσεις αυτές, ιδιωτικές και δημόσιες υπηρεσίες μπορούν να προσλαμβάνουν κοινωνικούς λειτουργούς ως ελεύθερους επαγγελματίες. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζουν την αποτροπή της μιονιμότητας των εργαζομένων καθώς και των υπόλοιπων επαγγελματικών δικαιωμάτων. Έτσι λοιπόν παρουσιάζεται το εξής οξύμωρο φαινόμενο, κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται ,ως μισθωτοί, σε βάρδια, πενήνήμερο, κλπ να μην έχουν εργασιακά δικαιώματα μισθωτού (άδειες, επιδόματα). Επίσης σύγχυση επικρατεί και με τον ασφαλιστικό φορέα που καλύπτει αυτούς τους εργαζόμενους. Πολλοί κοινωνικοί λειτουργοί αναγκάζονται να πληρώνουν ΤΕΒΕ ενώ άλλοι διατηρούν την ασφάλεια του ΙΚΑ. Επίσης διαφορετικά αντιμετωπίζουν οι διάφορες ΔΟΥ το ζήτημα του ΦΠΑ που καλούνται να πληρώσουν οι ελεύθεροι επαγγελματίες. Άλλες Δ.Ο.Υ.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

### ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Ο επιμερισμός και η εξέταση των συνθηκών εργασίας των κοινωνικών λειτουργών ανά τομέα δίνει μια πολύ χαρακτηριστική εικόνα για την επαγγελματική κατάσταση και εξέλιξη του κλάδου. Η συνόψιση των βασικών χαρακτηριστικών, της ανά τομέα, εργασίας, μπορεί με ασφάλεια να μας οδηγήσει σε συγκεντρωτικά αποτελέσματα που αφορούν τόσο το επαγγελματικό παρόν του κλάδου όσο και τις τάσεις για το μέλλον. Παράλληλα μπορεί να προσανατολίσει τη σκέψη για το που τελικά ανήκουν (σε ποια τάξη της κοινωνικής διαστρωμάτωση) αποβάλλοντας χρονίζουσες ελιτίστικες αντιλήψεις.

#### 7.1 ΣΥΝΤΟΜΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Υγείας και πρόνοιας, έχουν χορηγηθεί 5545 άδειες άσκησης επαγγέλματος σε κοινωνικούς λειτουργούς. Φυσικά αυτός ο αριθμός δεν αντανακλά με ακρίβεια τον πραγματικό αριθμό των κοινωνικών λειτουργών αφού αφορά το σύνολο των αδειών που έχουν εκδοθεί. Δεν είναι γνωστό πόσοι κοινωνικοί λειτουργοί που συμπεριλαμβάνονται σε αυτόν τον αριθμό ετεροαπασχολούνται ή έχουν αποβιώσει ή έχουν συνταξιοδοτηθεί.

Μεγαλύτερη ακρίβεια παρουσιάζουν τα στοιχεία του ΣΚΛΕ, αφού ενημερώνονται τακτικά. Σύμφωνα λοιπόν με το μητρώο ο ΣΚΛΕ αριθμεί περί τα 3.441 μέλη. Ο αριθμός αυτός καλύπτει σχεδόν το σύνολο του κλάδου αφού ο αριθμός των κοινωνικών λειτουργών που δεν είναι εγγεγραμμένοι στο σύλλογο είναι αμελητέος. Από τους 3.441 οι 3.174 (92%) είναι γυναίκες και οι 267 (8%) άντρες.

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση εμφανίζεται, όπως άλλωστε, ήταν αναμενόμενο στην Αττική. Έτσι στον κεντρικό ΣΚΛΕ (η έδρα βρίσκεται στην Αθήνα) είναι εγγεγραμμένοι 1532 κοινωνικοί λειτουργοί . στην περιοχή της Κρήτης βρίσκονται 269, στην κεντρική Μακεδονία 174, στη μαγνησία 103, στην Ήπειρο 100, στα νησιά του Αιγαίου 88, στην Αιτωλοακαρνανία 54 στον Έβρο 50.

Η διασπορά των κοινωνικών λειτουργών ανά την Ελλάδα δεν είναι αποτέλεσμα μόνο της γενικότερης πληθυσμιακής κατανομής και την αστυφιλία. Εξαρτάται φυσικά και από τη διασπορά των προνοιακών δομών. Έτσι μπορεί να εξηγηθεί το γεγονός ,επί παραδείγματι, ότι στη Λάρισα εντοπίζονται 77 κοινωνικοί λειτουργοί μόλις, ενώ στη Λέσβο 42. δηλαδή η Λάρισα έχει περίπου τον ίδιο αριθμό κοινωνικών λειτουργών με τη Λέσβο αν και ο πληθυσμός της είναι πολλαπλάσιος.

Σχετικά με την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών δεν υπάρχουν στοιχεία καταγεγραμμένα στο μητρώο του ΣΚΛΕ. Παρ' όλα αυτά μια αντιπροσωπευτική εικόνα μπορεί να δώσει σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1996 <sup>53</sup> το 45% των κοινωνικών λειτουργών έχουν πτυχίο ΤΕΙ, το 23% πτυχίο ΚΑΤΕΕ ενώ το 27,2 πτυχίο των αρχαιότερων σχολών κοινωνικής εργασίας (ΧΕΝ,ΙΑΚΕ κλπ). Μεταπτυχιακό τίτλο έχει μόλις το 2.9% και διδακτορικό 0.7%. δυστυχώς τα στοιχεία αυτά αποδεικνύουν την ακαδημαϊκή καθήλωση του κλάδου, τη στιγμή μάλιστα που οι απόφοιτοι των σχολών κοινωνικής εργασίας έχουν μεγάλη διάθεση για συνέχιση των σπουδών αλλά κάτι τέτοιο, όσον αφορά την ειδίκευση στην κοινωνική εργασία δεν είναι εφικτό στην Ελλάδα. Έτσι σύμφωνα με την ίδια έρευνα το 23,4% των κοινωνικών λειτουργών και πτυχίο άλλης σχολής!

<sup>53</sup> Έρευνα της Ακαδημίας Επαγγελματιών Υγείας, «στάσεις και αντιλήψεις κοινωνικών λειτουργών», Δράκοι και άλλοι στο πανελλήνιο συνέδριο ΣΚΛΕ-ΠΟΕΔΗΝ, 1996

Κατά το 1996 το 27,9% των κοινωνικών λειτουργών απασχολούνταν στον τομέα της πρόνοιας, το 25% στον τομέα της υγείας και το 11% στον τομέα της εκπαίδευσης- ειδικής αγωγής. Μόλις το 2,9% ανέπτυξε ιδιωτική επαγγελματική δράση, όπως είδαμε και στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας έρευνας το επαγγελματικό τοπίο των κοινωνικών λειτουργών έχει αλλάξει άρδην. Το μεγαλύτερο μέρος των επαγγελματιών εργάζεται σε ευρωπαϊκά προγράμματα δήμων ή μη κυβερνητικών οργανώσεων, κάτι που δεν είναι αποτυπωμένο στη έρευνα του 1996.

Έτσι λοιπόν διαπιστώνουμε πως μεγάλο ποσοστό των κοινωνικών λειτουργών, που ενδεχομένως να αποτελεί και την πλειοψηφία, εργάζεται υπό εξαιρετικά ανασφαλείς συνθήκες εργασίας. Οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου ή ακόμα και οι συμβάσεις έργου δεν εξασφαλίζουν στους εργαζόμενους στοιχειώδη επαγγελματικά δικαιώματα, όπως άδειες, επιδόματα κλπ. Εξετάζοντας και τις αποδοχές των κοινωνικών λειτουργών διαπιστώνουμε πως στην πλειοψηφία τους οι κοινωνικοί λειτουργοί σχοινοβατούν στο όριο των 700 ευρώ. Στον ευρύτερο επιστημονικό χώρο δηλαδή οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι εξαιρετικά χαμηλόμισθος κλάδος (βλ και σχετικούς πίνακες στο παράρτημα). Εξαιρέση αποτελούν οι εκπαιδευτικοί κοινωνικοί λειτουργοί στα πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ καθώς και οι κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται στο χώρο της δικαιοσύνης (ό.π'). Να σημειώσουμε επίσης πως οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου και οι συμβάσεις έργου, που αφορούν , όπως προαναφέραμε πολύ μεγάλη μερίδα των κοινωνικών λειτουργών σε καμία περίπτωση δεν εξασφαλίζουν συνεχή επαγγελματική απασχόληση.

Την περίοδο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα το ποσοστό ανεργίας των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα ήταν πολύ χαμηλότερο από το

εθνικό μέσο όρο.<sup>54</sup> Το φαινόμενο αυτό οφείλεται κατά βάση στην Υλοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων στην τοπική αυτοδιοίκηση με αιχμή το πρόγραμμα «βοήθεια στο σπίτι» που απασχολεί πάνω από 800 κοινωνικούς λειτουργούς. Το χαμηλό ποσοστό ανεργίας των κοινωνικών λειτουργών είναι μάλλον πλάσματικό αν αναλογιστεί κανείς ότι τα συγκεκριμένα προγράμματα έχουν ημερομηνία λήξης και οι εργαζόμενοι σε αυτά εργάζονται μόνο κατά το χρόνο υλοποίησης του προγράμματος. Έτσι λοιπόν μετά το πέρας των συγκεκριμένων προγραμμάτων ο κλάδος θα βρεθεί αντιμέτωπος με το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας την ιστορία του. Η κατάσταση μπορεί να επιδεινωθεί αν αναλογιστεί κανείς το αριθμό των αποφοίτων κοινωνικών λειτουργών που τα τελευταία χρόνια αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο. Έτσι λοιπόν βαίνουμε, σύμφωνα με τις σημερινές τάσεις, προς μια περίοδο που τα κύρια χαρακτηριστικά της θα είναι η έλλειψη θέσεων εργασίας συνδυαζόμενη από επιστημονικό υπερπληθωρισμό.

Παράλληλα, όπως διαπιστώσαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο έχει ήδη προλειανθεί το έδαφος για την εδραίωση δυο μέτρων που θα λειτουργήσουν ως Δούρειος Ίππος για το επάγγελμα των κοινωνικών λειτουργών αλλά και τις υπηρεσίες πρόνοιας γενικότερα. Τα ένα μέτρο αφορά την θεσμοθέτηση της μερικής απασχόλησης σε υπηρεσίες «κοινωνικού περιεχομένου» της τοπικής, κατ' αρχήν αυτοδιοίκησης και το άλλα την ανάπτυξη του εθελοντικού τομέα και των μη κυβερνητικών οργανώσεων. Το πρώτο μέτρο προωθείται με βάση το άλλοθι της έντονης γυναικείας παρουσίας στον κλάδο. Έτσι θεωρήθηκε από την κεντρική εξουσία προτιμότερο, όχι να προστατεύσει τη μητρότητα με ενίσχυση των υπάρχοντων μέτρων (επιδόματα, άδεια τοκετού κλπ) αλλά να

<sup>54</sup> το ποσοστό ανεργίας των κοινωνικών λειτουργών είναι εξαιρετικά χαμηλό και εντοπίζεται κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα (πχ Αθήνα Πάτρα). Στην υπόλοιπη επικράτεια είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως οργανικές θέσεις κοινωνικών λειτουργών καλύπτονται από άλλες ειδικότητες (πχ κοινωνιολόγους ή ψυχολόγους) λόγω έλλειψης κοινωνικών λειτουργών (πχ Δήμος Ιθάκης).



οδηγήσει συλλήβδην τον κλάδο στην υποαπασχόληση. Όσον αφορά τον εθελοντισμό, στο σχετικό κεφάλαιο της έρευνα διακρίναμε και αναφέραμε τόσο τις νομοθετικές ρυθμίσεις όσο και τις γενικότερες κοινωνικοπολιτικές επιλογές που οδηγούν στη γιγάντωση του εθελοντισμού στον τομέα της πρόνοιας, φαινόμενο που συμπίπτει επαγγελματικά τους εμπλεκόμενους, στις συγκεκριμένες υπηρεσίες, κλάδους. Όλα αυτά στο όνομα της ευαισθητοποίησης και ενεργοποίησης των πολιτών.

Επιβαρυντικός παράγοντας στην επαγγελματική απορρόφηση των κοινωνικών λειτουργών αποτελεί και η εκπαιδευτική συμπίεση του κλάδου. Ο κύριος όγκος των κοινωνικών λειτουργών είναι απόφοιτοι τεχνολογικής εκπαίδευσης, η ίδρυση όμως του πανεπιστημιακού τμήματος, χωρίς παράλληλη ανωτατοποίηση των υπαρχόντων τμημάτων τείνει να δημιουργήσει κοινωνικούς λειτουργούς δύο ταχυτήτων (σε σχέση με τις δυνατότητες ανέλιξης στην μισθολογική και διοικητική ιεραρχία.). η σύσταση και λειτουργία κλάδου κοινωνικών φροντιστών<sup>55</sup> στη μέση εκπαίδευση και τα ΙΕΚ μελλοντικά θα δημιουργήσει σώμα υπαλλήλων πρόνοιας εξαιρετικά ευέλικτο με πολύ λιγότερες απαιτήσεις από αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά τις επαγγελματικής κατάστασης των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα υπονομεύουν το επιστημονικό έργο των κοινωνικών λειτουργών, την επαγγελματική τους αξιοπρέπεια αλλά και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους εξυπηρετούμενους. Οι βασικές επιπτώσεις μπορούν να συμπυκνωθούν στα έξης :

- Αναπαραγωγή κοινωνικών λειτουργών με ειδίκευση και ακαδημαϊκά προσόντα με βάση ταξικά κριτήρια. Ήδη οι

<sup>55</sup> Ήδη στα Κέντρα ημερήσιας φροντίδας ηλικιωμένων προσλαμβάνονται κοινωνικοί φροντιστές αντί των κοινωνικών λειτουργών.

κοινωνικοί λειτουργοί που επιθυμούν συνέχιση των σπουδών τους στο ίδιο αντικείμενο υποχρεώνονται εκ των προγραμμάτων να «μεταναστεύσουν» προσωρινά σε άλλη χώρα (δημοφιλέστεροι προορισμοί είναι η μεγάλη Βρετανία και οι ΗΠΑ). Η μετακίνηση αυτή προϋποθέτει δαπάνη σημαντικότερων χρηματικών ποσών. Το γεγονός αυτό αποκλείει τους κοινωνικούς λειτουργούς που προέρχονται από τα μεσαία και χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Έτσι σταδιακά οδηγούμαστε προς ένα μοντέλο που θα περιλαμβάνει κοινωνικούς λειτουργούς «καριέρας» και κοινωνικούς λειτουργούς «βάσης». Οι πρώτοι θα διαθέτουν πλούσια επιστημονικά προσόντα ως αποτέλεσμα της αστικής ταξικής τους προέλευσης, θα σχεδιάζουν και συντονίζουν προγράμματα κοινωνικής πολιτικής και θα κατέχουν (όπως άλλωστε και σήμερα ακαδημαϊκές θέσεις. Οι κοινωνικοί λειτουργοί βάσης, συντριπτική πλειοψηφία των επαγγελματιών, θα έχουν ρόλο ευέλικτο, εγκλωβισμένοι μέσα σε αναλώσιμες θέσεις εργασίας χωρίς επαγγελματικά δικαιώματα.

- Δεύτερη σημαντικότερη επίπτωση της επαγγελματικής κατάστασης των κοινωνικών λειτουργών αποτελεί η επαγγελματική εξουθένωση (burn out)<sup>56</sup>. Σύμφωνα με τον Davies(1998) (στο Δούκα:2003,σ.103) « η σύγχρονη κοινωνική εργασία βρίσκεται σε κρίση. Υπήρξε πάντα ένα επάγγελμα στο

<sup>56</sup> Σύμφωνα με την Maslach (1981) «Το burnout είναι ένα σύνδρομο που αποτελείται από τρεις επιμέρους διαστάσεις:συναισθηματική εξάντληση, αποπροσωποποίηση και μειωμένο αίσθημα προσωπικής επίτευξης και το οποίο εμφανίζεται στους επαγγελματίες που ασχολούνται με τα λεγόμενα ανθρωπιστικά επαγγέλματα». (στα Maslach, 1996, pg.4, Schaufeli, Maslach, Marek, 1993, pg.14, Καντάς 3<sup>ο</sup>, 1995, σελ.115).

Σύμφωνα με τους Edelwich & Brodsky «είναι μια προοδευτική διαδικασία απώλειας του ιδεαλισμού, της ενέργειας και του σκοπού που βιώνεται από τους ανθρώπους που εργάζονται στα λεγόμενα επαγγέλματα βοήθειας (helping professions) και είναι αποτέλεσμα των συνθηκών της εργασίας τους» (στο Schaufeli, Maslach, Marek, 1993, pg.14). (από Τελώνη: 2003,σ.5)

οποίο η κοινωνία στάθηκε αμφιθυμικά, είναι ένα επάγγελμα που αμείβεται χαμηλά σε σχέση με τις υπηρεσίες που προσφέρει και ταυτόχρονα ένα επάγγελμα που υπάρχει έλλειψη θέσεων εργασίας. Το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού παλεύει να λειτουργήσει σε ένα σύστημα με πολύπλοκα διοικητικά συστήματα, σοβαρούς οικονομικούς περιορισμούς και αντικρουόμενες ανάγκες». Εύκολα μπορεί να διακρίνει κανείς τις ομοιότητες των πορισμάτων του Davies με την ελληνική πραγματικότητα. Αποτέλεσμα των παραπάνω γεγονότων είναι, σύμφωνα με τον Chermis (ό.π.) «ότι πολλοί κοινωνικοί λειτουργοί οδηγήθηκαν από το να είναι ενεργητικοί, ιδανικοί εργαζόμενοι, σε εξουθενωμένους, κυνικά υπολειτουργούντες που απλά προσπαθούν να καταφέρουν να περάσει η μέρα». Σύμφωνα με έρευνα των Maslach and Leiter (ό.π., σ.100) ως βασικοί παράγοντες που οδηγούν στην επαγγελματική εξουθένωση σημειώνονται η «άδικη αντιμετώπιση των εργαζομένων» και η «σύγκρουση αξιών». Η επαγγελματική κατάσταση των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα, όπως την περιγράψαμε στην παρούσα έρευνα αναδεικνύει το τον κίνδυνο γενίκευσης των φαινομένων επαγγελματικής εξουθένωσης στην πλειοψηφία των επαγγελματιών. Πέρα από τις συνθήκες υψηλής εργασιακής ανασφάλειας επιβαρυντικό ρόλο έχει και η παντελής έλλειψη εποπτείας και οργανωμένων προγραμμάτων αντιμετώπισης της επαγγελματικής εξουθένωσης.

- Παρά τις συνθήκες εργασιακής ανασφάλειας των κοινωνικών λειτουργών υπάρχει μια σύγχυση της ταξικής προέλευσης του κλάδου, όπως αυτή αποτυπώνεται στην καθημερινή επαγγελματική τακτική των κοινωνικών λειτουργών, στις ιδέες που αναπαράγουν αλλά και στην γενικότερη συνδικαλιστική τους στάση. Εξ αιτίας της

ειδικευμένης διανοητικής εργασίας οι κοινωνικοί λειτουργοί κατατάσσονται στον ευρύτερο χρόνο της διανόησης.<sup>57</sup> Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια σημειώνεται μια αυξανόμενη τάση για «μισθωτοποίησης της διανόησης». Οι κοινωνικοί λειτουργοί λοιπόν υπάγονται μεν στο χώρο της διανόησης στη συντριπτική τους πλειοψηφία δε εργάζονται ως μισθωτοί και μάλιστα υπόκεινται σε όλα τα μέτρα απελευθέρωσης της εργασίας. Όπως διαπιστώσαμε στη συγκεκριμένη έρευνα ελάχιστοι είναι οι υψηλόμισθοι κοινωνικοί λειτουργοί και ακόμα πιο λίγοι οι αυτοαπασχολούμενοι. Η εξειδικευμένη διανοητική εργασία λοιπόν δεν πρέπει να ξεγελάει τους κοινωνικούς λειτουργούς και να τους αποπροσανατολίζει από το γεγονός πως στην πλειοψηφία τους ανήκουν στην εργατική τάξη. Φυσικά δεν παράγουν υπεραξία και δεν δημιουργούν κέρδος στην αστική τάξη με τον τρόπο που ένας εργάτης στο χώρο π.χ. της μεταποίησης θα παρήγαγε. «Για να εργάζεται κανείς παραγωγικά δε χρειάζεται πια να χρησιμοποιεί άμεσα τα χέρια του, αρκεί να είναι όργανο του συνολικού εργάτη, να ασκεί κάποια από τις υπολειτουργίες του.»(ΚΜΕ:2000,σ.110). Εξάλλου διαπιστώνεται σημαντική αύξηση των εργαζόμενων στις υπηρεσίες κάτι που σε καμία περίπτωση δε σημαίνει συρρίκνωση της εργατικής τάξης, αντιθέτως «η ανάπτυξη των υπηρεσιών στο εμπόριο, την παιδεία, την υγεία, τον τουρισμό, το χρηματοπιστωτικό σύστημα, οδήγησαν σε σημαντική αύξηση του προλεταριάτου στην Ελλάδα» (ό.π,σ.128). Οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορεί να μην παράγουν υπεραξία και κεφαλαίο στην αστική τάξη, είναι όμως ένας κλάδος εξαιρετικά χρήσιμος στο σύστημα για δύο βασικούς λόγους: 1) βοηθούν στην αναπαραγωγή

<sup>57</sup> Με την Μαρξιστική έννοια του όρου ,όπου διανόηση ορίζεται ένα διαταξικό κοινωνικό στρώμα που αποτελείται από άτομα, για τα οποία η υψηλή ειδίκευση και η εξειδικευμένη διανοητική εργασία είναι

της εργατικής τάξης. Οι κοινωνικοί λειτουργοί προσπαθούν να αντιμετωπίσουν προβλήματα που το ίδιο το σύστημα δημιούργησε (αλκοολισμός, ναρκωτικά, πρόσφυγες, κοινωνικός αποκλεισμός). Η προσπάθεια των κοινωνικών λειτουργών και άλλων επιστημόνων να περιορίσουν τα φαινόμενα αυτά έχουν ως βασικό στόχο την αναπαραγωγή εργατικής τάξης που δε θα παρουσιάζει χαρακτηριστικά εκφυλισμού ώστε να είναι παραγωγική, 2) το σύστημα δείχνει ότι ενδιαφέρεται για το λαό με προγράμματα κοινωνικής πολιτικής, λειτουργεί λοιπόν η πρόνοια ως απορροφητήρας κραδασμών.

Η κοινωνική εργασία είναι ένας φορέας αλλαγής και οι κοινωνικοί λειτουργοί ως τέτοια οφείλουν να δουν την ειδικότητά τους. Η εμπλοκή τους συστηματικά με τα αποτελέσματα του εκμεταλλευτικού συστήματος πρέπει να τους ενισχύσει τη διάθεση για αφύπνιση. Η ορθή αυτοαντίληψη του κλάδου θα τον οδηγήσει σε σωστά προσανατολισμένες κοινωνικές συμμαχίες και οι εξειδικευμένες γνώσεις τους σωστά αξιοποιημένες είναι δυνατόν να αναδείξουν τον χαρακτήρα του συστήματος και να προωθήσουν μονιμότερες και ριζοσπαστικότερες λύσεις. ριζοσπαστική κοινωνική εργασία έχει να αναδείξει πολύ ενδιαφέρουσες μελέτες και εφαρμογές, ελάχιστα γνωστές στην Ελλάδα. Άλλωστε τα παραδείγματα από τα κινήματα της κριτικής ψυχολογίας και των αντιψυχιατρικών φαινομένων τη διεπιστημονική πια ανάγκη αναζήτησης του πραγματικού ρόλου των σύγχρονων ανθρωπιστικών επιστημών. Στη διαδικασία αυτή, επιστημονικής υπέρβασης και αμφισβήτησης οι «διανοούμενοι» από κοινού με την υπόλοιπη κοινωνία οφείλουν να αναζητήσουν λύσεις για τα κοινά προβλήματα.

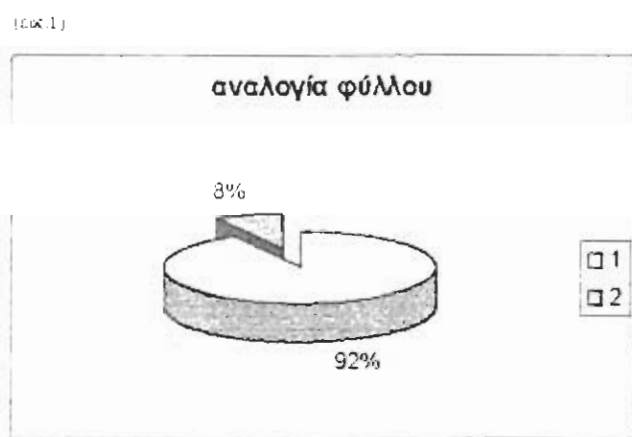
---

*χαρακτηριστικό του επαγγέλματος τους. (ΚΜΕ: 1996, σ.212)*

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Μέρος Α (πίνακες και διαγράμματα)

### Ι. Αναλογία φύλλου στην ειδικότητα των κοινωνικών λειτουργών

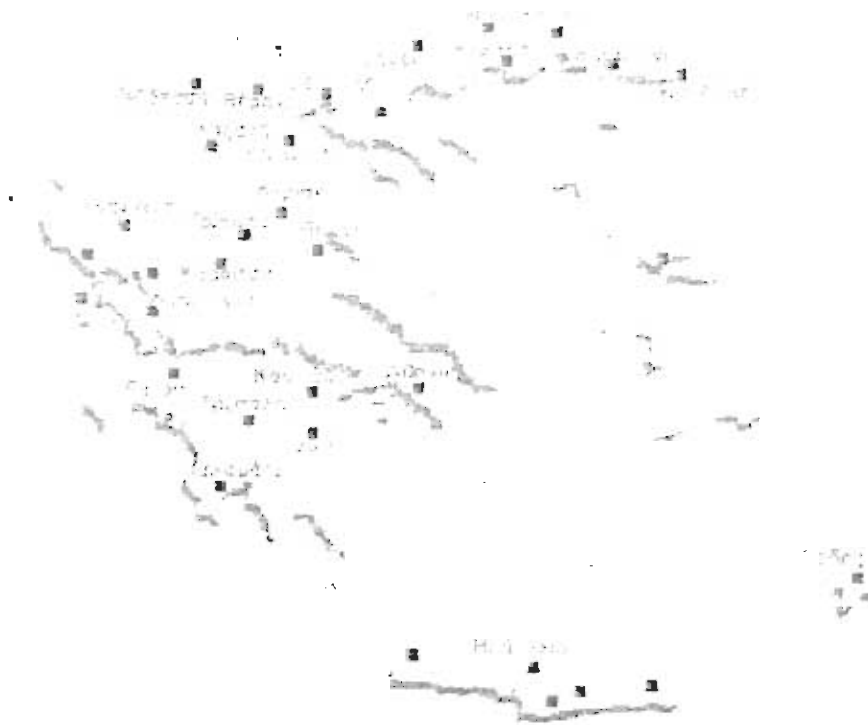


τιμή 1: γυναίκες (3.174)

τιμή 2: άντρες (267)

σύνολο κοινωνικών λειτουργών (μέλη του ΣΚΛΕ) 3441

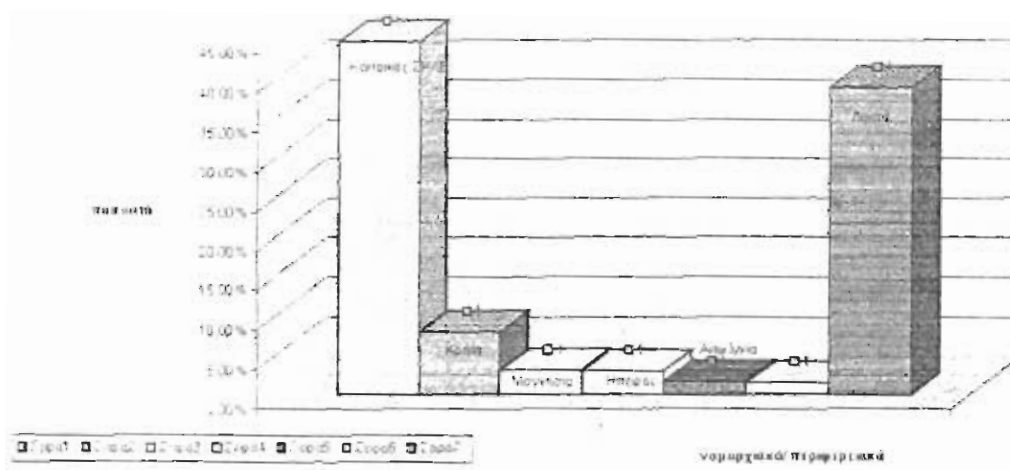
2. Πόλεις της Ελλάδας όπου εδρεύει νομαρχιακό ή περιφερειακό συμβούλιο του ΣΚΑΕ.



(συν. 2)

2. ποσοστό διανομής επαγγελματιών στα έξι πολυπληθέστερα νομαρχιακά ή περιφερειακά του ΣΚΛΕ.

Ποσοστά διαφοράς κοινωνικών λειτουργών στα 6 πολυπληθέστερα νομαρχιακά/περιφερειακά



(εκ 2)

Περιφερειακό/νομαρχιακό	Αριθμός μελών	Ποσοστό	Σειρά στο γράφημα
Κεντρικός ΣΚΛΕ (Αθήνα)	1532	44,5%	1
Κρήτη	269	7,8%	2
Μαγνησία	103	3%	3
Ηπειρος	100	2,9%	4
Αιτωλοακαρνανία	54	1,5%	5
Έβρος	50	1,4%	6
Υπόλοιπα	1333	38,7%	7

(πίνακας 4)



### 3. Αποδοχές κοινωνικών λειτουργών:

#### Α. Συγκριτικός πίνακας αποδοχών κοινωνικών λειτουργών:

Τομέας εργασίας	Βασικός προτοδιόριστου	μισθός
Μη κυβερνητικές οργανώσεις	557 ευρώ	
Βιομηχανία	561 ευρώ	
Παιδικοί σταθμοί	613 ευρώ	
Νευροψυχιατρικές κλινικές	620 ευρώ	
Τοπική αυτοδιοίκηση (ορισμένου χρόνου)	694 ευρώ	
Νοσοκομείο (μόνιμος)	773 ευρώ	
Εκπαιδευτικός ΤΕΙ (καθ. Εφαρμογών)	813 ευρώ	

(πίνακας 2)

Β. σύγκριση αποδοχών εκπαιδευτικού ΤΕΙ με άλλα υψηλόβαθμα επαγγέλματα

Κατηγορία	Βαθμός	Αποδοχές Βασικός μισθός 2002
Στρατιωτικοί	Ανθυπολοχαγός	681,27 ευρώ
ΚΕΠΕ	Συνεργάτης Β'	778,15 ευρώ
Μουσικοί	Μουσικός	782,51 ευρώ
Καθ. ΤΕΙ	Καθ. Εφαρμογών	813,303 ευρώ
Διπλωματικοί	Ακόλουθος πρεσβείας	834,00 ευρώ
Καθ. ΑΕΙ	Λέκτορας	920,79 ευρώ
Ιατροδικαστές	Δ' τάξεως	950,23 ευρώ
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο	Πρόεδρος με θητεία	951,96 ευρώ
ΝΣΚ	Δικ. Αντιπρόσωπος	962,00 ευρώ
Δικαστικοί	Εισηγητής ΣτΕ- Ε.Σ.	962,00 ευρώ
Αρχιερείς	Τιτουλάριος, επίσκοπος και βοηθός	1006,41 ευρώ
Ιατροί ΕΣΥ	Επιμελητής Β'	894,86 ευρώ
Ερευνητές	Ερευνητής Δ'	871,27 ευρώ

(πίνακας 3)

Μέρος Β (συλλογικές συμβάσεις εργασίας)

## 1.ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Για τους όρους αμοιβής και εργασίας των Κοινωνικών Λειτουργών  
Νευροψυχιατρικών Κλινικών Αθηνών και Περιχώρων.

Στην Αθήνα την 30 Μαρτίου 2001, στα γραφεία του Ο.Μ.Ε.Α. , με  
την παρουσία και του Μεσολαβητή Φάνη Αρχιμανδρίτη, οι  
υπογράφοντες:

Α. Δημήτρης Βεζυράκης, Μαριέττα Λεοντάρη και Νικήτας Γεωργιάς , ως  
εκπρόσωποι του « Σύνδεσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος»και  
Β. Άρης Σιμόπουλος, ως εκπρόσωπος της Ένωσης Νευροψυχιατρικών  
Κλινικών Αθηνών και Περιχώρων», συμφώνησαν και υπογράφουν την  
παρακάτω συλλογική σύμβαση εργασίας.

### Άρθρο 1<sup>ο</sup>

Πεδίο ισχύος

Στην παρούσα υπάγονται οι Κοινωνικοί Λειτουργοί, που  
εργάζονται, με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, στις Νευροψυχιατρικές  
Κλινικές Αθηνών Περιχώρων και είναι μέλη της συνδικαλιστικής  
οργάνωσης με την επωνυμία «Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών  
Ελλάδος».

## Άρθρο 2<sup>ο</sup>

### Βασικοί μισθοί

Τα κατώτατα όρια των βασικών μηνιαίων μισθών των Κοινωνικών Λειτουργών, που υπάγονται στην παρούσα, διαμορφώνονται ως εξής:

Χρόνια υπηρεσίας	Από 1-1-2001	Από 1-7-2001
0-1	180.500	183.300
1-3	186.400	189.200
3-6	199.200	202.200
6-9	205.900	209.000
9-12	213.200	216.400
12-15	218.300	221.600
15-18	225.700	229.100
18-21	232.100	235.600
21-24	237.600	241.200
24-27	243.200	246.900
27-30	251.600	255.400
30-35	259.300	263.200

## Άρθρο 3<sup>ο</sup>

### Διατηρούμενες ρυθμίσεις

Κατά τα λοιπά εξακολουθούν να ισχύουν οι όροι της από 1<sup>ης</sup> Μαρτίου 2000 σ.σ.ε., καθώς και οι προηγούμενες συλλογικές ρυθμίσεις, κατά το μέρος που δεν τροποποιούνται με την παρούσα.

## Άρθρο 4<sup>ο</sup>

### Αρχή ευνοϊκότερης ρύθμισης.

Αποδοχές ανώτερες από αυτές που καθορίζονται με την παρούσα ή ευνοϊκότεροι όροι εργασίας, που προβλέπονται από νόμους, διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις, σ.σ.ε. ή δ.α., κανονισμούς εργασίας, έθιμα, κ.λ.π. δεν τίγονται και εξακολουθούν να ισχύουν.

## Άρθρο 5<sup>ο</sup>

### Έναρξη ισχύος

Η ισχύς της παρούσας σ.σ.ε. αρχίζει από 1-1-2001.

## ΟΙ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ

Για την εργοδοτική πλευρά

Αρης Σιμόπουλος

Για την εργατική πλευρά

Αημήτρης Βεζυράκης  
Μαριέττα Λεοντάρη  
Νικήτας Γεωργιάς

## ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

« Για τους όρους αμοιβής και εργασίας των Κοινωνικών Λειτουργών Βιομηχανικών επιχειρήσεων όλης της χώρας»

Στην Αθήνα σήμερα στις 3 Μαΐου 2001 οι παρακάτω αναφερόμενοι αφενός α) Νικόλαος Αναλυτής, Αντιπρόεδρος του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών και αφετέρου β) Δημήτριος Βεζυράκης Πρόεδρος, Μαριέττα Λεοντάρη, Γενική γραμματέας και Νικήτας Γεωργιάς, μέλος του Α.Σ του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος, όλοι νόμιμα εξουσιοδοτημένοι από τις οργανώσεις που εκπροσωπούν, ύστερα από σχετικές διαπραγματεύσεις που έγιναν μεταξύ τους και με την παρουσία του κατά το άρθρο 15 του Ν.1876/90 ορισθέντος Μεσολαβητή Χρήστου Καρατζά,

αποφάσισαν την υπογραφή για το έτος 2001 της παρακάτω συλλογικής σύμβασης εργασίας.

Άρθρο 1. Έκταση ισχύος.

Στις διατάξεις της ΣΣΕ αυτής υπάγονται οι Κοινωνικοί Λειτουργοί που απασχολούνται με σχέση εξαρτημένης εργασίας αορίστου ή ορισμένου χρόνου πλήρους ή μερικής απασχόλησης, σε βιομηχανικές επιχειρήσεις όλης της χώρας και που είναι μέλη του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος.

Άρθρο 2. Αύξηση βασικών μισθών.

Οι βασικοί μισθοί των παραπάνω μισθωτών, όπως αυτοί έχουν διαμορφωθεί την 31-12-2000 με βάση την από 22-5-2000 ΣΣΕ και με βάση τον τίτλο σπουδών τους, αυξάνονται από 1-1-2001 κατά 2% και όπως αυτοί θα έχουν διαμορφωθεί την 30-6-2001 αυξάνονται περαιτέρω κατά ποσοστό 2% επίσης και διαμορφώνονται ύστερα από σχετικές στρογγυλοποιήσεις όπως παρακάτω:

ΠΙΝΑΚΑΣ Α'

### ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ ΤΕΙ

Έτη Υπηρεσίας	Βασικός μισθός		
	Από 1-1-01	Από 1-7-01	Ευρώ

	Αρσζα.	Αρσζα.	
0-3	187000	191.200	561.10
3-6	196.900	201.100	590.17
6-9	202.000	206.200	605.13
9-12	209.500	214.000	628.03
12-15	215.000	219.500	644.17
15-18	221.500	226.100	663.54
18-21	226.300	231.100	678.21
21-24	232.500	237.500	696.99
24-27	238.000	243.000	713.13
27-30	244.500	249.800	733.09
30-35	250.300	255.600	750.11

ΠΙΝΑΚΑΣ Β'

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ ΚΑΤΟΧΟΙ ΜΕΤ ΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝ.ΕΡΓΑΣΙΑ (MASTER OF ARTS)

Έτη Υπηρεσίας	Βασικός μισθός		
	Από 1-1-01 Δραχμ.	Από 1-7-01 Δραχμ.	Ευρώ
0 - 3	207.500	211.700	621,28
3 - 6	217.000	221.500	650,04
6 - 9	223.500	228.200	679,70
9 - 12	227.000	231.700	679,97
12 - 15	232.500	237.500	696,99
15 - 18	237.500	242.400	711,37
18 - 21	243.000	248.100	728,10
21 - 24	249.000	254.200	746,00
24 - 27	257.600	263.050	771,97
27 - 30	265.800	271.300	796,18
30 - 35	272.100	277.700	814,97

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ'

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΙ ΠΑΝ/ΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ Ή ΚΑΤΟΧΟΙ ΠΤΥΧΙΟΥ BACHELOR OF ARTS

Έτη Υπηρεσίας	Βασικός Μισθός		
	Από 1-1-01 Δραχμ.	Από 1-7-01 Δραχμ.	Ευρώ
0-3	203.500	207.700	609,54
3-6	209.700	213.900	627,73
6-9	216.000	220.000	647,10
9-12	223.000	227.500	667,64
12-15	229.500	234.200	687,30



15-18	235.300	240.100	704.62
18-21	240.000	244.800	718.42
21-24	247.000	252.000	730.55
24-27	252.500	257.600	755.98
27-30	259.600	265.000	777.70
30-35	265.500	271.000	795.30

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.7

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ ΚΑΤΟΧΟΙ ΜΑΚΡΟΤΡΙΚΟΥ  
ΑΠΛΩΜΑΤΟΣ.

Ετη Υπηρε- σίας	Βασικός Μισθός		
	Από 1-1- 01 Δραχμ.	Από 1-7- 01 Δραχμ.	Ευρώ
0-3	216.800	221.300	649,45
3-6	226.000	230.700	677,03
6-9	231.000	235.800	692,00
9-12	235.800	240.600	706,09
12-15	241.000	246.000	721,94
15-18	246.500	251.500	738,08
18-21	250.000	255.100	748,64
21-24	256.100	261.300	766,84
24-27	265.500	271.000	795,30
27-30	271.000	276.500	811,45
30-35	280.000	285.600	838,15

Άρθρο 3. Επίδομα γάμου. Στους εγγάμους μισθωτούς της ΣΣΕ αυτής χορηγείται επίδομα γάμου 10% επί των παραπάνω βασικών τους μισθών, όπως αυτοί διαμορφώνονται κάθε φορά και αναλόγως των ετών υπηρεσίας ή προϋπηρεσίας.

Άρθρο 4. Επίδομα σπουδών. Στους παραπάνω μισθωτούς που υπάγονται στην ΣΣΕ αυτή και είναι πτυχιούχοι ΤΕΙ ή ΑΕΙ της ημεδαπής ή της αλλοδαπής αντιστοίχου τμήματος Κοινωνικών Λειτουργιών ή είναι κάτοχοι αδείας ασκήσεως επαγγέλματος Κοινωνικού λειτουργού, χορηγείται το επίδομα σπουδών που προβλέπεται από την από 22-5-2000 ΣΣΕ σε ποσοστό 10%. Το επίδομα αυτό υπολογίζεται επί των βασικών μισθών των δικαιούχων, όπως αυτοί διαμορφώνονται κάθε φορά και αναλόγως των ετών υπηρεσίας και προϋπηρεσίας.

Άρθρο 5. Προσαύξηση τριετίας.

Σε όλους τους μισθωτούς που υπάγονται στη ΣΣΕ αυτή χορηγείται μετά την συμπλήρωση της πρώτης τριετίας υπηρεσίας ή προϋπηρεσίας στην ειδικότητά τους, η προσαύξηση σε ποσοστό 5<sup>ο</sup> που προβλέπεται από την ΔΑ 88/1989 και που υπολογίζεται στον βασικό μισθό τους του κλίμακίου στο οποίο ανήκουν κάθε φορά.

#### Άρθρο 6. Επίδομα ξένης γλώσσας.

Στους Κοινωνικούς Λειτουργούς που είναι κάτοχοι πτυχίου ΤΕΙ και μόνο και αμείβονται με βάση τον Πίνακα Βασικών Μισθών Α του άρθρου 2 της ΣΣΕ αυτής και που για την εκτέλεση της εργασίας τους κάνουν χρήση μιας τουλάχιστον ξένης γλώσσας, χορηγείται επίδομα ξένης γλώσσας σε ποσοστό 5<sup>ο</sup> που υπολογίζεται στους βασικούς μισθούς του Πίνακα Α του άρθρου 2 της ΣΣΕ αυτής, αναλόγως των ετών υπηρεσίας ή προϋπηρεσίας.

Για τις λοιπές κατηγορίες Κοινωνικών Λειτουργών που αμείβονται με βάση τους λοιπούς πίνακες αποδοχών του άρθρου 2 της ΣΣΕ αυτής, το επίδομα αυτό με την από 10-7-98 ΣΣΕ έχει ενσωματωθεί στους βασικούς τους μισθούς.

#### Άρθρο 7. Λοιποί όροι εργασίας.

Για τους παραπάνω μισθωτούς έχουν εφαρμογή όλες οι διατάξεις των Εθνικών γενικών Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας, όπως ισχύουν κάθε φορά και που αφορούν λοιπά θεσμικά θέματα.

Άρθρο 8. Κατά τα λοιπά εξακολουθούν να ισχύουν οι μη αντικείμενοι στην ΣΣΕ αυτή όροι των προηγούμενων ομοίων ρυθμίσεων (ΣΣΕ και ΔΑ).

Άρθρο 9. Τυχόν καταβαλλόμενες αποδοχές στο σύνολό τους ανώτερες από αυτές που προκύπτουν με την ΣΣΕ αυτή, καθώς και ισχύοντες όροι εργασίας ευνοϊκότεροι, διατηρούνται σε ισχύ και δεν τροποποιούνται.

Άρθρο 10. Η ισχύς της ΣΣΕ αυτής αρχίζει από την 1<sup>η</sup> Ιανουαρίου 2001.

### ΟΙ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ

Νικόλαος Αναλυτής

ΣΕΒ

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(βιβλία)

1. Βάρσος Χ. Κοκκόνης Δ., *η θέση της γυναίκας στην εργασία. Η τυχαία εργασία*. ΤΕΙ Ηρακλείου, 2000
2. ΕΚΚΕ, *το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2001*. ΕΚΚΕ, Αθήνα 2001
3. Καλλινικάκη Θ., *ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της κοινωνικής εργασίας*, ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1998.
4. Ζωγράφου Α., *κοινωνική εργασία με κοινότητα θεωρία πράξη προβληματισμοί*, δεύτερη έκδοση, Πάτρα 1997,
5. Ζωγράφου Α., *σχολική κοινωνική εργασία θεωρία πράξη προβληματισμοί*, Πάτρα 1993
6. Ζωγράφου Α., *ο διπλός ρόλος της κοινωνικής εργασίας στο πλαίσιο των κοινωνικών υπηρεσιών*, δεύτερη έκδοση, Πάτρα 1997
7. Ζωγράφου Α., *έρευνα: οι συνθήκες και η ποιότητα της εκπαίδευσης στο τμήμα κοινωνικής εργασίας του ΤΕΙ Πάτρας από τη σκοπιά των σπουδαστών*, Πάτρα 1995
8. Ιατρίδης Δ., *Σχεδιασμός κοινωνικής πολιτικής*, Gutenberg, Αθήνα 2002

9. Γεωργιάδου-Johnson Α., *δεδοντολογία σημειώσεις του μαθήματος*, ΤΕΙ Πάτρας, Πάτρα 1999.
10. Κανδουλάκη Α., *συμπληρωματικές σημειώσεις για το μάθημα συγκριτική κοινωνική εργασία*, Κομοτηνή 2002.
11. Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών, *οι αλλαγές στην οικονομία και την ταξική διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας (1980-1994) β' έκδοση*, σύγχρονη εποχή, Αθήνα 1996.
12. Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών, *προσεγγίσεις στη κατάσταση της εργατικής τάξης στην Ελλάδα*, σύγχρονη εποχή, Αθήνα 2000
- 13.,
14. ΚΚΕ, *Γ' κοινοτικό πλαίσιο στήριξης, κριτική παρουσίαση των στόχων, επιλογών και της κατανομής πόρων*, Αθήνα 2001
15. Μαδιανός Μ., *κοινωνική ψυχιατρική και κοινωνική ψυχική υγιεινή*, Καστανιώτη, Αθήνα 2000
16. Μουζακίτης , *δεδοντολογία της κοινωνικής εργασίας, σημειώσεις μαθήματος*, ΤΕΙ Αθήνας, 1998.
17. Νέα Δημοκρατία, *το κυβερνητικό μας πρόγραμμα*, Αθήνα 2000.
18. Παπαϊωάννου Κ., *κλινική κοινωνική εργασία, κοινωνική εργασία με άτομα*, Έλλην, Αθήνα 1998
19. ΠΑΣΟΚ, *το κυβερνητικό πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ*, Αθήνα 2000

20. Ριζοσπάστης (ειδική έκδοση), *η Λευκή Βίβλος, ποιος μας ρώτησε?*.  
Αθήνα 1994
21. Σταθόπουλος Π., *κοινωνική πρόνοια μια γενική θεώρηση*, β'  
έκδοση, Έλλην, Αθήνα 1996.
22. Σταθόπουλος Π., *κοινωνική εργασία διαδικασία μέθοδοι και  
τεχνικές παρέμβασης*, Παπαζήση, Αθήνα 2000
23. Στασινοπούλου Ο., *κράτος πρόνοιας ιστορική εξέλιξη- σύγχρονες  
θεωρητικές προσεγγίσεις*, Gutenberg, Αθήνα 2000
24. Σχολή κοινωνικής πρόνοιας ΕΠ.ΑΔ *κοινωνική εργασία με την  
κοινότητα*, Αθήνα 1971
25. Τελώνη Δήμητρα- Δώρα, «επαγγελματικό άγχος/ επαγγελματική  
εξουθένωση (burn out): μελέτη του φαινομένου στους  
επαγγελματίες υγείας του ΠΓΝΗ Ρίου. Πρόταση, πρόληψη και  
αντιμετώπιση», πτυχιακή εργασία, ΤΕΙ Πάτρας, Πάτρα 2003
26. ΤΕΙ Πάτρας, ΣΕΥΠ, τμήμα κοινωνικής εργασίας, *οδηγός σπουδών  
ακαδημαϊκού έτους 1999-2000*, Πάτρα 1999
27. Υπουργείο Εργασίας και κοινωνικών ασφαλίσεων και άλλοι,  
*εθνικό σχέδιο δράσης για την κοινωνική ενσωμάτωση 2001-2003*,  
Αθήνα 2001

28. Φίλιππος Βασίλης, *Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές κοινωνικών ερευνών*, δεύτερη έκδοση, Gutenberg, Αθήνα 1991.
29. Payne M., *σύγχρονη θεωρία της κοινωνικής εργασίας*, επιμέλεια Καλλινοκάκη Θ., Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 2000.
30. Ferguson E., *social work an introduction*, Lippincott Company, New York, 1971.

## ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ-ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ-ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

1. Αλιμπάνης Β., «αποξένωση, αλλοτριώση και κεφαλαιοκρατική παραγωγή. Ο ρόλος των ανθρωπίνων σχέσεων, των ψυχολογικών μεθόδων και η άσκηση κοινωνικής πολιτικής στη βιομηχανία», κοινωνική εργασία τ.70, 2003, σ.109
2. Ασπράγκαθος Ν., «η παγκόσμια νέα τάξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η αξιολόγηση», θέματα παιδείας, τ.9, 2002, σ.57
3. Βάγια Χ «δίκτυα κοινωνικών υπηρεσιών στην τοπική αυτοδιοίκηση θεσμική επανεκτίμηση και σχεδιασμός» Πανελλήνιο συνέδριο με θέμα κοινωνικές υπηρεσίες στην τοπική αυτοδιοίκηση, ΣΚΛΕ- ΤΕΔΚΝΑ, 1993 σ.49
4. Βασιλειάδης Κ. «η συμβολή της κοινοτικής ανάπτυξης εις την εκτέλεσιν του πενταετούς προγράμματος» συνέδριον κοινοτικής ανάπτυξης, ΒΕΙ. Πάτρα 1960, σ29
5. Βούκα Μ και άλλοι. «πορίσματα της μελέτης του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας για την απασχόληση των κοινωνικών λειτουργών», δεύτερο πανελλήνιο συνέδριο κοινωνικών λειτουργών, ΣΚΛΕ, Αθήνα 1981 σ.210

6. Δρακόου Ι. και άλλοι «η κοινωνική εργασία στην Ελλάδα- στάσεις και αντιλήψεις των κοινωνικών λειτουργών. έρευνα». πρακτικά πανελληνίου συνεδρίου για τις κοινωνικές υπηρεσίες στην υγεία και την πρόνοια. ΣΚΛΕ-ΠΟΕ ΜΗΝ. Αθήνα 1996
7. Δούκα Μ. «το σύνδρομο της επαγγελματικής κόπωσης ή Burn out στην κοινωνική εργασία» κοινωνική εργασία τ.70. 2003. σ.97
8. Δημακοπούλου Β. «κοινωνική εργασία σε γενικό νοσοκομείο». πρακτικά πανελληνίου συνεδρίου για τις κοινωνικές υπηρεσίες στην υγεία και την πρόνοια. ΣΚΛΕ-ΠΟΕ ΜΗΝ. Αθήνα 1996
9. Ηλιάδης Ο. «η συμβολή του υπουργείου κοινωνικών υπηρεσιών στην ανάπτυξη και την προαγωγή της κοινωνικής εργασίας». δεύτερο πανελλήνιο συνέδριο κοινωνικών λειτουργών. ΣΚΛΕ. Αθήνα 1981 σ.58
10. Ιατρίδης Α. «κοινωνική εργασία και υγεία». κοινωνική εργασία. τ. 15. 1989, σ71.
11. Κάκια Ε. «με στόχο τη συνεχή βελτίωση της καθημερινότητας» City Press, 25/8/2003 σ.12
12. Καλούτση Α., «η εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών», δεύτερο πανελλήνιο συνέδριο κοινωνικών λειτουργών. ΣΚΛΕ. Αθήνα 1981 σ.219
13. Καραθανασόπουλος Ν., «η τοπική αυτοδιοίκηση. μοχλός προώθησης των καπιταλιστικών αναδιαρθρώσεων». κομμουνιστική επιθεώρηση. 2002 τ.3. σ.69
14. Κουντή Κ. «κοινωνική εργασία σε ψυχιατρικό νοσοκομείο». πρακτικά πανελληνίου συνεδρίου για τις κοινωνικές υπηρεσίες στην υγεία και την πρόνοια. ΣΚΛΕ-ΠΟΕ ΜΗΝ. Αθήνα 1996
15. Κωνσταντίνου Γ. και Παναγιώτου Μ.. « η διακήρυξη της Μπολόνια και οι εξελίξεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση». Θέματα παιδείας. τ.1. 2001. σ.65
16. Μαλούχος Γ. «οι απόστρατοι ζητούν παρέμβαση Σημίτη» Καθημερινή 25 9 2003 σ.4



17. Μουζακίτης Ν. «οι κοινωνικές υπηρεσίες μιλούν η πραγματικότητα». πρακτικά πανελληνίου συνεδρίου για τις κοινωνικές υπηρεσίες στην υγεία και την πρόνοια. ΣΚΛΕ-ΠΟΕΔΗΝ. Αθήνα 1996
18. Μπούμπιρης Γ. «αρμοδιότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης και κοινωνική αντίληψη» Πανελλήνιο συνέδριο με θέμα κοινωνικές υπηρεσίες στην τοπική αυτοδιοίκηση. ΣΚΛΕ-ΤΕΔΚΝΑ. 1993 σ71
19. Παπαδημητρίου Α. «πολιτική και κοινωνική εργασία» εισηγήσεις σε σπουδαστική ημερίδα. Πάτρα 1983.
20. Παπαδόπουλος Ν. «εκπαίδευση και επαγγελματική απασχόληση των κοινωνικών λειτουργών από τη σκοπιά του υπ. Υγείας και πρόνοιας» τρίτο πανελλήνιο συνέδριο κοινωνικών λειτουργών. ΣΚΛΕ. Αθήνα 1985, σ.177
21. Στρεβίνα Γ. «οι τρέχουσες κυβερνητικές ρυθμίσεις της ανώτατης εκπαίδευσης». θέματα παιδείας, τ9, 2002, σ.62
22. Σμέρος Γ. «τοπική αυτοδιοίκηση κοινωνικός θεσμός» Πανελλήνιο συνέδριο με θέμα κοινωνικές υπηρεσίες στην τοπική αυτοδιοίκηση, ΣΚΛΕ-ΤΕΔΚΝΑ, 1993 σ.59
23. ΣΚΛΕ, πρακτικά συνδικαλιστικής ημερίδας, Αθήνα 1999
24. ΣΚΛΕ, πρακτικά συνδικαλιστικής ημερίδας, Αθήνα 2000
25. ΣΚΛΕ, πρακτικά συνδικαλιστικής ημερίδας, Αθήνα 2001
26. ΣΚΛΕ «ΣΣΕ για τους όρους αμοιβής και εργασίας των κοινωνικών λειτουργών νευροψυχιατρικών κλινικών Αθηνών και περιχώρων», κοινωνικός λειτουργός τ.2, 2003, ΣΚΛΕ. Αθήνα
27. ΣΚΛΕ «ΣΣΕ για τους όρους αμοιβής και εργασίας των κοινωνικών λειτουργών ιδιωτικών παιδικών σταθμών όλης της χώρας» κοινωνικός λειτουργός τ.2, 2003, ΣΚΛΕ. Αθήνα
28. ΣΚΛΕ «ΚΥ Α. καθορισμός αποδοχών των κοινωνικών λειτουργών που απασχολούνται στα ΝΠΙΔ Νοσηλευτικά και λοιπά ιδρύματα ολόκληρης της χώρας μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα». κοινωνικός λειτουργός τ.2, 2003, ΣΚΛΕ. Αθήνα

- 29.ΣΚΛΕ «Συνάντηση κλιμακικών Συλλόγων». κοινωνικός λειτουργός τ.2. 2003. ΣΚΛΕ. Αθήνα
- 30.ΣΚΛΕ «ΣΣΕ για τους όρους αμοιβής και εργασίας των κοινωνικών λειτουργών βιομηχανικών επιχειρήσεων όλης της χώρας». κοινωνικός λειτουργός τ.2. 2000. ΣΚΛΕ. Αθήνα
- 31.ΣΚΛΕ «νομοθετική παρέμβαση για τη εργασιακή σχέση συμβασιούχων του δημοσίου. ΟΤΑ και ευρύτερου δημοσίου τομέα» κοινωνικός λειτουργός τ.3. 2002. ΣΚΛΕ. Αθήνα
- 32.ΣΚΛΕ «παράνομη προκήρυξη θέσεων κοινωνικών λειτουργών στο διαγωνισμό κατάταξης Λιμενοφυλάκων έτους 2002». κοινωνικός λειτουργός τ.2. 2002, ΣΚΛΕ. Αθήνα
- 33.ΣΚΛΕ «νόμος 3106 (αναδιοργάνωση του εθνικού συστήματος κοινωνικής φροντίδας)». κοινωνικός λειτουργός τ.1. 2003, ΣΚΛΕ. Αθήνα
- 34.ΣΚΛΕ «απόψεις του διοικητικού συμβουλίου επί του καταρτισθέντος νομοσχεδίου», κοινωνικός λειτουργός τ.33, 1970, ΣΚΛΕ, Αθήνα
- 35.«δραστηριότητες ΔΣ», κοινωνικός λειτουργός τ.33. 1970, ΣΚΛΕ, Αθήνα
- 36.ΣΚΛΕ « η ενηλικίωση του επαγγέλματος». κοινωνικός λειτουργός τ.29. 1968, ΣΚΛΕ, Αθήνα
- 37.ΣΚΛΕ «δραστηριότητες ΔΣ», κοινωνικός λειτουργός τ.29, 1968, ΣΚΛΕ, Αθήνα
- 38.Σταθόπουλος Π. και Καψαμπέλη Δ. «η συμβολή των κοινωνικών λειτουργών εις το έργο του σχολείου». Εκλόγη. τ.23, 1970, σ.4
- 39.Τμήμα υγείας και πρόνοιας της Κ.Ε. του ΚΚΕ «ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης στους τομείς υγείας και πρόνοιας», κομμουνιστική επιθεώρηση, 2002 τ.3. σ.81
- 40.«τα κανόνια του Καποδίστρια», Ελευθεροτυπία, 15 9 2003, σ.5
- 41.«πρόγραμμα ομηρίας των εργαζομένων». Ριζοσπάστης 29 6 2003 σ24

42. «στο σφαιρικό η υγεία και η πρόνοια». Ριζοσπάστης 1-10-2003 σ.23

## ΑΛΙΝΣΚΥ ΑΚΟΙ ΤΟΙΧΟΙ

Flotkin W., "Alinsky and the back yards neighborhood council". In net-h urban seminar on history of community organizing and community-based development. στο

1. [http://epomm-org.utoledo.edu/papers96/alinsky\\_bync.html](http://epomm-org.utoledo.edu/papers96/alinsky_bync.html)
2. <http://www.basw.co.uk/printpage.php?articleid=68>
3. <http://www.ifsw.org/english/definitions.htm>
4. <http://www.skle.gr>
5. <http://www.enet.gr/online/ss?9.htm>
6. <http://www.eurochild.gla.ac.uk/documents/coe/reports/e971-e971%05f2a.htm>

